

**UCHWAŁA NR XXXVI/238/17
RADY GMINY ŻURAWICA**

z dnia 27 kwietnia 2017 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Żurawica na lata 2016-2022.

Działając na podstawie art. 18 ust. 2 pkt. 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r., o samorządzie gminnym (tekst jednolity Dz. U. z 2016 r., poz. 446, z późn. zm.) oraz art. 14 i 15 ustawy z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz. U. z 2015 r., poz. 1777, z późn. zm.),

**Rada Gminy Żurawica
uchwala, co następuje:**

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Rewitalizacji Gminy Żurawica na lata 2016-2022, w brzmieniu stanowiącym załącznik nr 1 do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Żurawica.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący Rady Gminy

Józef Pukajło

Załącznik Nr 1 do Uchwały Nr XXXVI/238/17
Rady Gminy Żurawica
z dnia 27 kwietnia 2017 r.

Gminny Program Rewitalizacji dla Gminy Żurawica na lata 2016-2022

Żurawica, kwiecień 2017 r.

Spis treści

1.	WSTĘP.....	1
1.1.	Uwarunkowania prawne i podstawowe definicje dotyczące rewitalizacji.....	2
1.2	Narodowy plan rewitalizacji.....	3
1.3.	Wytyczne w zakresie rewitalizacji w programie operacyjnym na lata 2014-2022 (3 lipca 2015r.)	12
1.4.	Ustawa o rewitalizacji (9 października 2015r)	32
1.5.	Instrumenty planistyczne związane z rewitalizacją.....	40
2.	Diagnoza społeczno-gospodarcza obszaru rewitalizacji gminy Żurawica.....	50
2.1	Sfera przestrzenna.....	50
2.1.1	Położenie i podział administracyjny gminy.....	50
2.1.2	Rys historyczny	53
2.1.3	Zasoby środowiska naturalnego.....	55
2.1.4	Użytkowanie gruntów	56
2.1.5	Infrastruktura techniczna i budownictwo	61
2.1.6	Infrastruktura komunikacyjna	69
2.1.7	Infrastruktura kultury i sportu	71
2.1.8	Infrastruktura rekreacyjno-turystyczna.....	78
2.2	Sfera gospodarcza	81
2.3	Sfera społeczna.....	84
2.3.1	Struktura demograficzna.....	84
2.3.2	Poziom i struktura bezrobocia.....	89
2.3.3	Edukacja	91
2.3.4	Ochrona zdrowia i pomoc społeczna.....	93
2.3.5	Bezpieczeństwo publiczne	98
3.	Powiązania programu z dokumentami strategicznymi i planistycznymi	99
4.	Analiza SWOT dla poszczególnych sfer życia Gminy	108
4.1	Sfera przestrzenna.....	109

4.2 Sfera gospodarcza	110
4.3 Sfera społeczna	111
5.1 Wizja oraz misja rewitalizacji Gminy Żurawica	113
5.2 Cele oraz kierunki działań rewitalizacyjnych	114
5.3 Kryteria wyboru obszarów kryzysowych	117
5.4 Charakterystyka obszarów wyznaczonych do rewitalizacji	119
6. Delimitacja obszarów rewitalizacji na obszarze Gminy Żurawica	130
7. Opis wizji stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji	133
8. Przedsięwzięcia rewitalizacyjne	135
8.1 Projekty	135
8.2 Przedsięwzięcia rewitalizacyjne	135
8.3 Lista planowanych podstawowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych	135
8.5. Oddziaływanie i kompleksowość projektów	138
9. System wdrażania Gminnego Programu Rewitalizacji	139
10. Struktura zarządzania, prowadzenie monitoringu i ewaluacji GPR, system wprowadzania zmian w programie	143
10.1 Struktura zarządzania Gminnym Programem Rewitalizacji	143
10.2 System obiegu informacji w instytucji odpowiedzialnej za zarządzanie programem	144
10.3 Promocja i informacja	144
10.4 System monitoringu i oceny skuteczności działań	146
10.5 Rodzaje monitoringu i wskaźniki monitoringu	147
10.5.1 Monitoring rzeczowy	147
10.5.2 Monitoring finansowy	148
10.5.3 Sprawozdawczość	149
10.6 Zasady pomiaru i doboru wskaźników monitorowania	150
10.7 Ocena Gminnego Programu Rewitalizacji	152
10.7.1 Ocena przed realizacją programu (ocena ex-ante)	152
10.7.2 Ocena w połowie okresu realizacji (ocena mid-term)	153

10.7.3 Ocena na zakończenie Programu (ocena ex-post)	153
10.7.4 Ocena bieżąca (ocena on-going)	153
109.7.5 Kryteria oceny.....	154
10.8 Określenie niezbędnych zmian w uchwałach	154
10.8.1 Określenie niezbędnych w uchwale, o której mowa w art. 7, ust. 3.....	154
10.8.2 Specjalna Strefa Rewitalizacji.....	155
10.8.3 Zmiany w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego	155
10.8.4 Niezbędne zmiany w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego	155
10.8.5 Niezbędne zmiany w Wieloletniej Prognozie Finansowej.....	155
10.9 System wprowadzania zmian w programie rewitalizacji/procedury uaktualniania	155
10.10 Ocena oddziaływania na środowisko Gminnego Programu Rewitalizacji	156
11. Potencjalne źródła finansowania projektów rewitalizacyjnych	159
12. Komplementarność i mechanizmy integrowania działań rewitalizacyjnych	171
12.1 Komplementarność przestrzenna	171
12.2 Komplementarność problemowa	172
12.3 Komplementarność proceduralno – instytucjonalna.....	172
12.4 Komplementarność międzyokresowa.....	172
12.5 Komplementarność źródeł finansowania	173
13. Mechanizmy włączenia mieszkańców, przedsiębiorców i innych podmiotów i grup aktywnych na terenie gminy w proces rewitalizacji	174

1. WSTĘP

Gminny Program Rewitalizacji dla Gminy Żurawica na lata 2016-2022 jest zasadniczym elementem gminnej polityki rewitalizacji w przyjętym na lata 2016-2020 horyzoncie czasowym. Zawartość merytoryczna niniejszego dokumentu uwzględnia *Wytyczne w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020* opracowane przez Ministra Infrastruktury i Rozwoju, a także *Wytyczne programowe IZ RPO WD dotyczące zasad przygotowania lokalnych programów rewitalizacji (lub dokumentów równorzędnych) w perspektywie finansowej 2014-2020*. Definicja rewitalizacji, która została przyjęta na potrzeby programów operacyjnych na lata 2014-2020, określa rewitalizację, jako proces przemian służących wyprowadzeniu ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, którego realizacja odbywa się poprzez przedsięwzięcia kompleksowe i zintegrowane, uwzględniające istotne aspekty w sferach społecznej, funkcjonalno-przestrzennej, gospodarczej i środowiskowej. Rewitalizacja to proces wieloletni, skoncentrowany terytorialnie, inicjowany i sterowany przez jednostki samorządu terytorialnego (JST) oraz prowadzony w ścisłej współpracy z lokalną społecznością i na jej rzecz. Aby proces rewitalizacji mógł przebiegać w sposób uporządkowany i skoordynowany, zgodny z celami jego interesariuszy i uwzględniający różnorodność ich interesów i aspektów, konieczne jest stworzenie adekwatnego i skutecznego instrumentu, za pomocą, którego możliwe będzie podjęcie działań, a takim jest właśnie *Gminny Program Rewitalizacji dla Gminy Żurawica na lata 2016-2022*. Niniejszy dokument powstał dzięki ogromnemu zaangażowaniu pracowników Urzędu Gminy w Żurawicy oraz przy aktywnym uczestnictwie społeczności lokalnej (mieszkańcy, przedsiębiorcy, osoby działające w sektorze organizacji pozarządowych). W ramach procesu budowania *Gminnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Żurawica na lata 2016-2022* zapewniona została szeroka partycypacja społeczna, zarówno na etapie wyznaczania obszaru oraz jego diagnozy, jak również końcowej weryfikacji całości opracowania.

1.1. Uwarunkowania prawne i podstawowe definicje dotyczące rewitalizacji.

Rewitalizacja stanowi proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, prowadzonych w sposób kompleksowy, poprzez zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki, skoncentrowane terytorialnie i prowadzone przez interesariuszy rewitalizacji na podstawie Gminnego Programu rewitalizacji.

Rewitalizacja zakłada optymalne wykorzystanie specyficznych uwarunkowań danego obszaru oraz wzmacnianie jego lokalnych potencjałów w tym także kulturowych.

Gmina przygotowuje, koordynuje i tworzy warunki do prowadzenia rewitalizacji, ale rewitalizacja prowadzona jest przez wielu interesariuszy.

Interesariuszami rewitalizacji są w szczególności:

- 1) Mieszkańcy obszaru rewitalizacji oraz właściciele, użytkownicy wierzności nieruchomości i podmioty zarządzające nieruchomościami znajdującymi się na tym obszarze (...);
- 2) Mieszkańcy gminy inni niż wymienieni w pkt 1;
- 3) Podmioty prowadzące lub zamierzające prowadzić na obszarze gminy działalność gospodarczą;
- 4) Podmioty prowadzące lub zamierzające prowadzić na obszarze gminy działalność społeczną, w tym organizacje pozarządowe i grupy nieformalne;
- 5) Jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne;
- 6) Organy władzy publicznej;
- 7) Podmioty, inne niż wymienione w pkt 6, realizujące na obszarze rewitalizacji uprawnienia Skarbu Państwa.

Rewitalizacja jest procesem wieloletnim, prowadzonym przez szeroki i otwarty katalog interesariuszy ze szczególnym uwzględnieniem mieszkańców obszaru rewitalizacji.

Działania służące wspieraniu procesów rewitalizacji prowadzone są w sposób spójny: wewnętrznie (poszczególne działania pomiędzy sobą) oraz zewnętrznie (z lokalnymi politykami sektorowymi, np. transportową, energetyczną, celami i kierunkami wynikającymi z dokumentów strategicznych i planistycznych)

1.2 Narodowy plan rewitalizacji

Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju prowadzi prace nad przygotowaniem systemu wspierania rewitalizacji w Polsce. Jego elementami są m.in., Narodowy Plan Rewitalizacji oraz Wytyczne w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020.

Działania dotyczące rewitalizacji wpisują się także w szerszy kontekst działań Ministerstwa dotyczących polityki przestrzennej kraju, w szczególności Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010-2020 i Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, m.in. w zakresie:

- przywrócenia i utrwalenia ładu przestrzennego,
- przeciwdziałania suburbanizacji,
- optymalizacji gospodarowania przestrzenią i zasobami środowiskowymi, głównie poprzez nadanie priorytetu inwestycjom typu brownfield zamiast greenfield, głęboką przebudowę i adaptację zdegradowanych obiektów do pełnienia nowych funkcji, np. kulturalnych, rekreacyjnych, społecznych, gospodarczych oraz rekultywację terenów zdegradowanych na cele przyrodnicze.

NPR będzie stanowić pakiet rozwiązań systemowych. Głównym, scalającym dokumentem będzie Narodowy Plan Rewitalizacji stanowiący dokument rządowy przyjmowany przez Radę Ministrów i opisujący całościowo plan, jego cele, elementy, mechanizmy działania.

Jego konstrukcja będzie się opierała na 4 modułach w zakresie:

1. Dokumentów,
2. Zmian w regulacjach i nowych regulacji (rozwiązań legislacyjnych),
3. Instrumentów wsparcia (krajowych i unijnych),
4. Informacji i edukacji.

Narodowy Plan Rewitalizacji stanowić będzie rdzeń systemu i zawiera opis jego głównych elementów, diagnozę aktualnego stanu procesów rewitalizacyjnych w Polsce, cel strategiczny, kierunki interwencji, charakterystykę poszczególnych narzędzi i rozwiązań na rzecz rewitalizacji oraz planowane i postulowane kierunki ich zmian lub potrzeby wprowadzania nowych instrumentów. NPR będzie zawierał także opis wymagań dla programów rewitalizacji i dla prowadzenia samego procesu rewitalizacji, aby można było uznać go za pełny i prawidłowy. Poza dokumentem głównym, na pakiet NPR będą się składały: regulacje i nowe regulacje (rozwiązania legislacyjne, ustawa o rewitalizacji), instrumenty wsparcia (krajowe i unijne), informacja i edukacja.

W NPR wskazana zostanie konieczność powiązania procesu rewitalizacji ze wszystkimi politykami gminy, m.in. poprzez uwzględnianie interwencji w zakresie przekształceń terenu oraz koordynację programów rewitalizacji z gminnymi dokumentami planowania przestrzennego, polityką społeczną, mieszkaniową czy lokalnymi dokumentami strategicznymi. (Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju)

Horyzont czasowy dokumentu to 2022 rok. Wyznaczenie go związane jest z jednej strony z dużymi środkami dostępnymi dla Polski z budżetu UE na lata 2014-2020, a z drugiej umożliwi zbudowanie mocnych podstaw dla krajowych instrumentów, które będą nabierały coraz większego znaczenia w miarę ubywania środków UE

Wizja Narodowego Planu Rewitalizacji

Myślą przewodnią Narodowego Planu Rewitalizacji ma być **zapewnienie mu możliwie powszechnego charakteru** tak, aby jak najszersze grono obywateli i podmiotów mogło się utożsamić z ideą naprawy środowiska gminnego i włączać się lub podejmować z własnej inicjatywy działania w tym zakresie. Z tej perspektywy plan odnieść się ma zarówno do zagadnienia przywracania świetności zaniedbanym miejscom znajdujących się na terenie gminy, uzdrawiania relacji społecznych i rozwiązywania problemów infrastrukturalno-technicznych.

Podkreślić należy, że dokonywane w ramach NPR wyznaczanie obszarów zdegradowanych ma mieć na celu wskazanie priorytetów i miejsc koncentracji działań, a nie kreślenie granic, poza którymi znajdują się mieszkańcy miast niezainteresowani NPR. Podejście NPR ma być inne: ma wskazywać, że każdy, – jeśli odczuwa taką potrzebę i ma wolę się w to angażować – może włączyć się w zmienianie na lepsze otaczającego środowiska gminnego. W sferze zainteresowania NPR pozostawać będzie możliwie szeroki zakres przedsięwzięć i inicjatyw nakierowanych na odnowę i ulepszenie gminy.

Powszechność NPR znajdzie odzwierciedlenie także z tego powodu, że będzie on w praktyce realizował zasadę terytorializacji, wyrażającą nowe, proefektywnościowe podejście w polityce rozwoju. W podejściu tym chodzi o świadome i zdecydowane ukierunkowanie wsparcia w ramach poszczególnych polityk publicznych na obszary strategicznej interwencji, wśród których są obszary zdegradowane. Podejście terytorialne oznacza koncentrację geograficzną wsparcia i dostosowanie go do lokalnych uwarunkowań i potrzeb. Warunkiem powodzenia tego podejścia jest maksymalna synchronizacja i koordynacja polityk, instrumentów i podmiotów. Dotyczy to szczególnie koordynacji instrumentów krajowych.

Równocześnie, obok dążenia do powszechności, drugim, niemniej ważnym filarem NPR, będzie przejście do pełniejszego, całościowego rozumienia rewitalizacji – nie jedynie, jako modernizacji w wymiarze infrastrukturalnym (i to dotychczas często punktowej i nieco przypadkowej), ale jako

zespołu działań prowadzonych kompleksowo, wielowymiarowo, skoordynowanych i skoncentrowanych tematycznie i terytorialnie w celu osiągnięcia założonych przemian w obszarach kryzysowych. Narodowy Plan Rewitalizacji promuje podejście kompleksowe (a w przypadku ubiegania się o środki publiczne wręcz go wymaga), zakładające skoncentrowane wysiłki wielu podmiotów na rzecz wyprowadzenia ze stanu kryzysowego danego obszaru, obejmującego interwencję w sferach: społecznej, gospodarczej, przestrzennej oraz kulturowej. Niezbędne jest przy tym, aby rewitalizacja obszarów zdegradowanych była elementem całościowej wizji rozwoju gminy.

Narodowy Plan Rewitalizacji powstaje, jako odpowiedź na poważne wyzwania stojące przed wieloma polskimi gminami. Aby ta odpowiedź była znacząca, powszechna i skoordynowana, konieczne jest zaangażowanie strony rządowej, samorządowej oraz podmiotów prywatnych, ukierunkowanie środków i instrumentów polityk publicznych (środki UE, środki krajowe), rozwój instytucjonalny pod kątem prowadzenia złożonych działań rewitalizacyjnych oraz odpowiednie dostosowanie prawa.

Cel główny Narodowego Planu Rewitalizacji i definicja rewitalizacji

Głównym celem Narodowego Planu Rewitalizacji jest poprawa warunków rozwoju obszarów zdegradowanych w wymiarze przestrzennym, społecznym, kulturowym i gospodarczym. Realizacji tego celu służyć będzie tworzenie korzystnych warunków dla prowadzenia rewitalizacji w Polsce i położenie nacisku na holistyczne, zintegrowane podejście do prowadzenia takich działań.

Rewitalizację należy rozumieć, jako wyprowadzanie ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych poprzez przedsięwzięcia całościowe (integrujące interwencję na rzecz społeczności lokalnej, przestrzeni i lokalnej gospodarki), skoncentrowane terytorialnie i prowadzone we współpracy z lokalną społecznością, w sposób zaplanowany oraz zintegrowany przez określenie i realizację programów rewitalizacji.

Taka definicja rewitalizacji, wynikająca z projektu Krajowej Polityki Miejskiej, jest podstawą prac ustawowych w tym zakresie oraz elementem Wytycznych w zakresie rewitalizacji obszarów zdegradowanych – perspektywa finansowa 2014-2020.

Zmiany prawne

Ważny komponent NPR stanowią regulacje prawne.

Założeniem prac legislacyjnych w ramach NPR jest możliwie niewielka ingerencja w system prawa, mająca na celu umożliwienie różnorodnych działań ukierunkowanych na efektywne wyprowadzanie obszarów zdegradowanych ze stanów kryzysowych. Oznacza to dążenie do uniknięcia „przeregulowania” tej materii. Wynika to z natury rewitalizacji, która w każdym miejscu jest

unikalnym konglomeratem różnorodnych działań, zatem każda zmiana ustawowa ma ułatwiać prowadzenie kompleksowych działań rewitalizacyjnych, a jednocześnie żadna zmiana legislacyjna nie powinna ich utrudniać i komplikować.

Regulacje, zatem dotyczyć będą:

a) Statusu rewitalizacji i procedur jej bezpośrednio dotyczących:

- **Ustawowego zdefiniowana rewitalizacji** (charakter działań i powiązanie z programami rewitalizacji) jest potrzebne, jako podstawa dalszych regulacji dotyczących działań rewitalizacyjnych. Dokładna definicja jest przedmiotem szczegółowych uzgodnień, jednak, jako ich podstawę należy przyjąć ustalenie, że ustawowa definicja rewitalizacji musi obejmować wszystkie niezbędne aspekty działań rewitalizacyjnych.

Wprowadzenie ustawowej definicji zapewni, że rewitalizacja będzie tak samo rozumiana przez wszystkie uczestniczące w niej podmioty.

- **Określenia rewitalizacji, jako zadania własnego gminy** (dla uniknięcia sprzeczności interpretacyjnych i ograniczeń formalnych).

Wprowadzenie zmiany w art. 7 ust. 1 ustawy o samorządzie gminnym i uzupełnienie katalogu zadań własnych gminy o rewitalizację obszarów zdegradowanych. Zgodnie z art. 163 Konstytucji RP samorząd terytorialny wykonuje zadania publiczne niezastrzeżone przez Konstytucję lub ustawy dla organów innych władz publicznych (takich jak organy ustawodawcze, administracja rządowa, wymiaru sprawiedliwości itp.).

Rewitalizacja, jako zadanie własne gminy nie będzie zadaniem obowiązkowym (w rozumieniu art. 7 ust. 2 ustawy o samorządzie gminnym). W realizacji tego zadania gmina powinna koordynować swe działania z działaniami podejmowanymi przez samorządy powiatowe i wojewódzkie, a także przez administrację rządową.

- **Wprowadzenia ustawowej formuły programu rewitalizacji.**

Określona zostanie ustawowo minimalna zawartość programu rewitalizacji, a także wymogi, co do sposobu jego przygotowywania, uchwalania i realizacji. Spełnianie przez dany program rewitalizacji wymagań ustawowych będzie dawać podstawę do wykorzystania narzędzi ułatwiających prowadzenie rewitalizacji, a także do preferencyjnego wsparcia dla rewitalizacji w różnych instrumentach.

- **Zdefiniowania rewitalizacji, jako cel publiczny** w rozumieniu ustawy o gospodarce nieruchomościami, (jako opcja: zdefiniowanie, jako cel publiczny części inwestycji, które mogą wchodzić w skład działań rewitalizacyjnych, a dziś nie są celem publicznym, np. zieleń publiczna, budownictwo czynszowe o umiarkowanych czynszach).

Rozważane będzie nadanie rewitalizacji statusu celu publicznego (w rozumieniu art. 6 ustawy o gospodarce nieruchomościami). Jedną z zalet takiego rozwiązania jest umożliwienie procedur wyłączeniowych, co w wielu przypadkach może pozwolić na bardzo znaczące usprawnienie prowadzenia działań rewitalizacyjnych. Jednocześnie, proponowane zmiany legislacyjne nie mogą prowadzić do ryzyka ich nadużyć.

- **Zapewnienia udziału mieszkańców** miasta (obszaru zdegradowanego) oraz innych partnerów (społecznych i gospodarczych) w przygotowaniu programu rewitalizacji i jego wdrażaniu (m.in. poprzez powołanie komitetu rewitalizacji, określenie sposobu jego tworzenia i jego głównych zadań). Istnieje potrzeba ustawowego umocowania komitetu rewitalizacji, – jako formalnej struktury zapewniającej współdziałanie organów gminy, mieszkańców i interesariuszy z obszaru rewitalizacji. W skład komitetu wchodzić powinni przedstawiciele wybrani przez radę gminy, wskazani przez wójta (burmistrza albo prezydenta miasta) oraz przedstawiciele interesariuszy (mieszkańców, inwestorów, właścicieli nieruchomości i in.). Zadaniem komitetu powinna być współpraca z gminą zarówno przy opracowaniu programu rewitalizacji jak i podczas jego realizacji i monitorowaniu. Celem działań komitetu rewitalizacji byłaby przede wszystkim koordynacja przedsięwzięć podejmowanych na obszarze rewitalizacji przez wszystkie zainteresowane podmioty.

b) Zagadnień dotyczących powiązania rewitalizacji i planowania przestrzennego:

Powiązania procesów rewitalizacyjnych z planowaniem przestrzennym gminy (wówczas, kiedy planowana rewitalizacja zakłada przekształcenia w zagospodarowaniu przestrzennym), tak, aby doprecyzować i jednoznacznie uregulować zasady koordynowania działań rewitalizacyjnych (programu rewitalizacji) z planowaniem przestrzennym (MPZP, SUiKZP).

- **Uregulowania problematyki nieruchomości porzuconych i nieruchomości, których stan prawny nie jest ustalony**, co blokuje samorządom możliwość podjęcia działań wobec nich, w tym także prowadzenia inwestycji na tym obszarze.
- **Wprowadzenia narzędzi urbanistyki operacyjnej**, które mają stworzyć szerszą paletę rozwiązań pozwalających na skuteczne i spójne działania rewitalizacyjne, szczególnie na obszarach, na których zastosowanie takich narzędzi ma uzasadnienie i może być rozważane.

c) Zagadnień mających na celu stworzenie sprzyjającego otoczenia prawnego i zachęt do działań rewitalizacyjnych (po przeprowadzeniu szczegółowej analizy ich powiązań w systemie prawa, celem tych zmian będzie eliminacja utrudnień i ograniczeń w prowadzeniu kompleksowych działań rewitalizacyjnych oraz dla zapewnienia ciągłości działań rewitalizacyjnych):

- **Niezbędnych zmian w aktach prawnych regulujących instrumenty, które będą modyfikowane** pod kątem koncentracji lub preferencji na rzecz obszarów rewitalizowanych,
- **Rozważenia zmian w podatku od nieruchomości** (ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych) tak, aby uczynić z niego narzędzie, za pomocą, którego władze gmin mogłyby kształtować trendy w zagospodarowaniu przestrzennym (a więc także promować ideę miasta zawartego i wspierać w ten sposób procesy rewitalizacyjne). Takim mechanizmem mogłaby być możliwość strefowania wysokości podatku na obszarze miasta.
- **Rozważenia instrumentów zachęcających podmioty prywatne do inwestowania na obszarach zdegradowanych (propozycje zgłoszone przez stronę społeczną i ekspertów).** Zmobilizowanie kapitału prywatnego do inwestowania na obszarach objętych rewitalizacją jest z zasady z wielu powodów (finansowych, społecznych, organizacyjnych) trudniejsze i droższe do realizacji aniżeli na obszarach niezdegradowanych.

Wśród działań zachęcających do takich inwestycji i ułatwiających zaangażowanie środków prywatnych, które mogłyby być wprowadzane stopniowo w powiązaniu z możliwościami budżetu państwa, należy przeanalizować, co najmniej:

- Wprowadzenie „ulgi modernizacyjnej” na działania związane z modernizacją (w tym pod kątem efektywności energetycznej) substancji mieszkaniowej stanowiące uzupełnienie środków publicznych wydatkowanych na modernizację części wspólnych budynków (klatki schodowe, dachy, elewacje). W ten sposób właściciele mieszkań w budynkach objętych rewitalizacją będą zachęceni do włączenia się w kompleksowe działania rewitalizacyjne.
- Propozycję wykorzystania instrumentu przyspieszonej amortyzacji dla obiektów/inwestycji zrealizowanych na obszarze objętym programem rewitalizacji, umożliwiającej kilkakrotnie szybszą amortyzację środka trwałego dla podmiotów prywatnych z tytułu realizacji wybranych inwestycji mieszkaniowych lub towarzyszących mieszkalnictwu. Skorzystanie z tego rozwiązania mogłoby być obwarowane dodatkowymi warunkami istotnymi z punktu widzenia celów rewitalizacji.

Należy założyć, że powyższe planowane kierunki zmian będą uzupełniane o dodatkowe, zidentyfikowane w trakcie prac kwestie powodujące potrzebę zmian prawnych.

Programy Rewitalizacji

Program rewitalizacji ma stanowić podstawę prowadzenia działań rewitalizacyjnych. Musi on być podstawowym instrumentem tworzącym ramy operacyjne i płaszczyznę koordynacji działań rewitalizacyjnych. Program rewitalizacji to opracowany i uchwalony przez samorząd lokalny wieloletni program działań zmierzający do wyprowadzenia obszarów zdegradowanych ze stanu

kryzysu oraz stworzenia warunków do ich dalszego rozwoju. Objęcie danego obszaru programem rewitalizacji będzie stanowiło podstawę wspierania go poprzez instrumenty/narzędzia dedykowane rewitalizacji (programy unijne i instrumenty krajowe) lub korzystania z preferencji w innych instrumentach, programach i działaniach sektorowych.

Programy rewitalizacji – generalny zakres i sposób przygotowania

Program rewitalizacji musi mieć charakter zintegrowany, wieloaspektowy, obejmujący zidentyfikowany na podstawie przeprowadzonej diagnozy obszar kryzysowy. W procesie przygotowania programu konieczne jest także przygotowanie pogłębionej diagnozy społecznej dla określenia ewentualnych potrzeb podjęcia wyprzedzających działań o charakterze społecznym (pobudzającym aktywność lokalną) przygotowujących w kolejnym etapie do działań rewitalizacyjnych o bardziej złożonym, kompleksowym charakterze i oddziaływaniu.

Procesy rewitalizacji muszą być określane przy założeniu precyzyjnego skoncentrowania na najbardziej zdegradowanych (problemowych) obszarach. Program rewitalizacji musi jednoznacznie wskazywać obszary w oparciu o zasadę, że rewitalizację należy prowadzić tam, gdzie występuje największe nasilenie niepożądanych zjawisk i gdzie koncentracja problemów jest największa.

Realizacja działań wynikających z programu powinna wiązać się z ich prioryetyzacją i identyfikacją przedsięwzięć koniecznych, a nie jednocześnie wszystkich możliwych do objęcia bez względu na ich efektywność. Działania rewitalizacyjne muszą koncentrować się na rozwiązaniu kluczowych problemów, które według diagnozy najbardziej przyczyniają się do powstania i trwania kryzysu danego obszaru. Co do zasady projekty powinny być realizowane na obszarach zdegradowanych, nie musi być to jednak regułą bezwzględnie obowiązującą, gdyż niektóre problemy obszarów zdegradowanych mogą być rozwiązywane dzięki realizacji projektów poza tymi obszarami (np. projekty dot. aktywizacji zawodowej).

Programy rewitalizacji muszą ujmować działania w sposób kompleksowy tak, aby nie pomijać kontekstu społecznego, ekonomicznego, środowiskowego związanego z tożsamością danego obszaru, a także jego społecznego i przestrzennego otoczenia. Z natury rzeczy obszarowe podejście do formułowania programu rewitalizacji spowoduje, że będzie on miał treść niejednorodną pod względem szczegółowości – w odniesieniu do tych zagadnień, w których wykorzystane będą środki publiczne, będzie on bardziej konkretny i wiążący, a w odniesieniu do zagadnień, w których zakłada się wzbudzenie lub wywołanie określonych działań podmiotów prywatnych, będzie miał bardziej indykatorywny charakter.

Należy podkreślić, że konieczne jest dążenie w realizacji programów rewitalizacji do koordynacji instrumentów wsparcia. Na przykład w zakresie procesów rewitalizacyjnych pośrednio lub bezpośrednio związanych z prowadzeniem inwestycji w budynkach, w szczególności w sposób komplementarny powinny być traktowane takie instrumenty jak Fundusz Termomodernizacji i Remontów i programy NFOŚiGW dotyczące modernizacji budynków publicznych oraz działania finansowane ze środków UE (w ramach POIiŚ oraz RPO) dotyczące efektywności energetycznej i rewitalizacji budynków mieszkalnych i publicznych. Spójne powinny być również działania finansowane z Funduszu Dopłat z działaniami finansowanymi ze środków UE w ramach PO WER i RPO. W szczególności dotyczy to tworzenia i obsługi mieszkań dla tzw. grup specjalnych - osoby starsze, osoby niepełnosprawne, osoby opuszczające dom dziecka, imigranci itp.

Konieczne jest angażowanie społeczeństwa i umożliwienie szerokiej partycypacji w procesie przygotowania, a potem ich realizacji/wdrażania programów, partycypacja społeczna musi być „wpisana” w proces rewitalizacji, jako fundament wielu działań.

Ważne jest, aby programy rewitalizacji musiały posiadać przejrzysty system monitoringu skuteczności działań i odpowiednio elastyczny system wprowadzania modyfikacji w reakcji na zmiany.

Program Rewitalizacji musi zawierać, co najmniej:

- diagnozę i identyfikację potrzeb rewitalizacyjnych,
- określenie terytoriów wymagających wsparcia,
- wizję wyprowadzenia obszaru zdegradowanego z sytuacji kryzysowej ze wskazaniem kierunków działań i wynikających z nich najważniejszych przedsięwzięć,
- mechanizmy zapewnienia komplementarności między poszczególnymi przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi oraz pomiędzy działaniami różnych podmiotów i funduszy na danym obszarze zdegradowanym,
- opis zaangażowania społeczności i innych partnerów w przygotowanie i realizację programu,
- ramy finansowe, z uwzględnieniem różnych źródeł finansowania tj. oprócz finansowania unijnego także finansowanie krajowe czy środki prywatne (z uwzględnieniem zróżnicowania wynikającego ze stopnia pewności, co do uzyskania/zapewnienia danych środków),
- system monitorowania zmiany i skuteczności działań.

Prawidłowo przygotowywany i poprawnie skonstruowany program rewitalizacji powstaje w procesie partycypacji społecznej przy zaangażowaniu społeczności lokalnej i szerokiego grona partnerów. Dla zapewnienia udziału wszystkich interesariuszy w przygotowaniu i realizacji programu rewitalizacji powołuje się na poziomie lokalnym komitet rewitalizacji. Program rewitalizacji musi także posiadać przejrzysty system monitoringu skuteczności działań i odpowiednio elastyczny system wprowadzania modyfikacji w reakcji na zmiany w otoczeniu programu.

Za określenie obszaru zdegradowanego wymagającego najbardziej kompleksowej interwencji i wskazanie go w programie rewitalizacji odpowiadają władze gminy. Jednocześnie podejście do tego zagadnienia (w przypadku ubiegania się o wsparcie rewitalizacji z FE) podlegać będzie koordynacji i uspołnieniu w ramach procedur wdrażania Regionalnych Programów Operacyjnych.

Finansowanie Narodowego Planu Rewitalizacji

Finansowanie działań w ramach Narodowego Planu Rewitalizacji będzie pochodzić z następujących źródeł, dedykowanych w całości lub częściowo celom rewitalizacji:

- a) **Publicznych wspólnotowych** (Europejskich Funduszy Strukturalnych i Inwestycyjnych: EFRR, EFS i Funduszu Spójności, w ramach programów regionalnych i krajowych, w tym także sukcesywne zasilanie środkami pochodzącymi ze spłaty pożyczek udzielonych w ramach instrumentu Jessica).
- b) **Publicznych krajowych** – istniejących instrumentów i źródeł (poprzez terytorialne profilowanie - ukierunkowywanie na obszary zdegradowane istniejących instrumentów różnych polityk dotyczących m.in. wykluczenia społecznego, edukacji, infrastruktury, środowiska, kultury, zabytków, mieszkalnictwa itd.) oraz sukcesywnie tworzonych nowych (w tym obejmujących instrumenty inżynierii finansowej). Wolumen środków i identyfikacja źródeł określane będą w ramach prac i uzgodnień międzyresortowych indywidualnie dla poszczególnych instrumentów.
- c) **Prywatnych**, m.in. poprzez tworzenie zachęt do inwestowania na obszarach zdegradowanych oraz poprzez upowszechnianie formuły PPP.

Dla zwiększania skali działań rewitalizacyjnych rozbudowywana będzie oferta instrumentów finansowych (zwrotnych). Dlatego w projektowaniu zasad instrumentów zwrotnych w nowej perspektywie budżetowej będzie kładziony akcent na możliwość szerokiego zastosowania ich na rzecz działań rewitalizacyjnych.

1.3. Wytyczne w zakresie rewitalizacji w programie operacyjnym na lata 2014-2022 (3 lipca 2015r.)

Minister Infrastruktury i Rozwoju zatwierdził Wytyczne w zakresie rewitalizacji w Programach Operacyjnych na lata 2014-2020. Wytyczne w zakresie rewitalizacji w Programach Operacyjnych na lata 2014-2020 weszły w życie 3 lipca 2015 r. W Wytycznych sformułowano warunki, jakie muszą spełnić projekty rewitalizacyjne, by zostały zakwalifikowane do wsparcia ze środków z UE, a tym samym otrzymywały preferencje (ułatwienia w konkursach, szansa na pozakonkursowe nabory, profilowanie kryteriów wyboru projektów). Szczególny nacisk został położony na odpowiednim przygotowaniu programów rewitalizacji, aby w sposób kompleksowy (łączy sferę społeczną, gospodarczą, infrastrukturalną i środowiskową) i skoordynowany wyprowadzać obszary zdegradowane z zapaści oraz podnieść, jakość życia osób mieszkających na nich.

Głównym źródłem finansowania projektów rewitalizacyjnych (wynikających z programów rewitalizacji) są środki regionalnych programów operacyjnych (EFRR i EFS), natomiast wsparcie z krajowych programów operacyjnych jest uzupełniające i odbywa się głównie poprzez formułowanie preferencji dla projektów wynikających z programów rewitalizacji.

Na szeroko rozumiane działania rewitalizacyjne na lata 2014-2020 przewidziano, co najmniej 25 mld zł, z czego ok. 22 mld zł będzie pochodzić z programów unijnych, a ok. 3 mld ze środków budżetu państwa oraz budżetów samorządów. Dla działań rewitalizacyjnych finansowanych ze środków UE ważnym odniesieniem są horyzontalne Wytyczne Ministra Infrastruktury i Rozwoju w zakresie rewitalizacji w Programach Operacyjnych na lata 2014-2020. Adresatami Wytycznych są Instytucje Zarządzające Regionalnymi i Krajowymi Programami Operacyjnymi. Charakter Wytycznych jest ramowy, co oznacza, że Instytucje Zarządzające poszczególnymi Programami Operacyjnymi mogą opracować własne szczegółowe wytyczne w zakresie programów oraz procedur wyboru Projektów Rewitalizacyjnych¹.

Kwestie definicyjne

Na potrzeby projektowania interwencji wspierających rewitalizację współfinansowaną ze środków programów operacyjnych w ramach perspektywy finansowej 2014-2020 zdefiniowano następujące zagadnienia:

- 1) **Rewitalizacja** – to kompleksowy proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych poprzez działania całościowe (powiązane wzajemnie przedsięwzięcia obejmujące

¹ Źródło: Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju

kwestie społeczne oraz gospodarcze lub przestrzenno-funkcjonalne lub techniczne lub środowiskowe), integrujące interwencję na rzecz społeczności lokalnej, przestrzeni i lokalnej gospodarki, skoncentrowane terytorialnie i prowadzone w sposób zaplanowany oraz zintegrowany poprzez programy rewitalizacji. Rewitalizacja zakłada optymalne wykorzystanie specyficznych uwarunkowań danego obszaru oraz wzmocnienie jego lokalnych potencjałów (w tym także kulturowych) i jest procesem wieloletnim, prowadzonym przez interesariuszy (m.in. przedsiębiorców, organizacje pozarządowe, właścicieli nieruchomości, organy władzy publicznej, etc.) tego procesu, w tym przede wszystkim we współpracy z lokalną społecznością. Działania służące wspieraniu procesów rewitalizacji prowadzone są w sposób spójny: wewnątrz (poszczególne działania pomiędzy sobą) oraz zewnątrz (z lokalnymi politykami sektorowymi, np. transportową, energetyczną, celami i kierunkami wynikającymi z dokumentów strategicznych i planistycznych).

Dla prowadzenia rewitalizacji wymagane są:

- a. Uwzględnienie rewitalizacji, jako istotnego elementu całościowej wizji rozwoju gminy;
- b. Pełna diagnoza służąca wyznaczeniu obszaru rewitalizacji oraz analizie dotyczących go problemów; diagnoza obejmuje kwestie społeczne oraz gospodarcze lub przestrzenno-funkcjonalne lub techniczne lub środowiskowe;
- c. Ustalenie hierarchii potrzeb w zakresie działań rewitalizacyjnych;
- d. Właściwy dobór narzędzi i interwencji do potrzeb i uwarunkowań danego obszaru;
- e. Zsynchronizowanie działań w sferze społecznej, gospodarczej, przestrzenno-funkcjonalnej, technicznej, środowiskowej;
- f. Koordynacja prowadzonych działań oraz monitorowanie i ewaluacja skuteczności rewitalizacji;
- g. realizacja wynikającej z art. 5 ust. 1 rozporządzenia ogólnej zasady partnerstwa polegającej na włączeniu partnerów w procesy programowania i realizacji projektów rewitalizacyjnych - w ramach programów operacyjnych oraz konsekwentnego, otwartego i trwałego dialogu z tymi podmiotami i grupami, których rezultaty rewitalizacji mają dotyczyć.

Rewitalizacja jest prowadzona zgodnie z zasadami zawartymi w UP, a w szczególności z zasadami polityki przestrzennej zawartymi w rozdziale 1.5.4 UP.

- 2) **Stan kryzysowy** – stan spowodowany koncentracją negatywnych zjawisk społecznych (w szczególności bezrobocia, ubóstwa, przestępczości, niskiego poziomu edukacji lub kapitału

społecznego, niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym), współwystępujących z negatywnymi zjawiskami, w co najmniej jednej z następujących sfer:

- a. Gospodarczej (w szczególności w zakresie niskiego stopnia przedsiębiorczości, słabej kondycji lokalnych przedsiębiorstw),
- b. Środowiskowej (w szczególności w zakresie przekroczenia standardów, jakości środowiska, obecności odpadów stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia, ludzi bądź stanu środowiska),
- c. Przestrzenno-funkcjonalnej (w szczególności w zakresie niewystarczającego wyposażenia w infrastrukturę techniczną i społeczną, braku dostępu do podstawowych usług lub ich niskiej, jakości, niedostosowania rozwiązań urbanistycznych do zmieniających się funkcji obszaru, niskiego poziomu obsługi komunikacyjnej, deficytu lub niskiej, jakości terenów publicznych),
- d. Technicznej (w szczególności w zakresie degradacji stanu technicznego obiektów budowlanych, w tym o przeznaczeniu mieszkaniowym, oraz braku funkcjonowania rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych, w szczególności w zakresie energooszczędności i ochrony środowiska).

Skalę negatywnych zjawisk odzwierciedlają mierniki rozwoju opisujące powyższe sfery, które wskazują na niski poziom rozwoju lub dokumentują silną dynamikę spadku poziomu rozwoju, w odniesieniu do wartości dla całej gminy.

3) **Obszar zdegradowany** – obszar, na którym zidentyfikowano stan kryzysowy. Dotyczy to najczęściej obszarów miejskich, ale także wiejskich. Obszar zdegradowany może być podzielony na podobszary, w tym podobszary nieposiadające ze sobą wspólnych granic pod warunkiem stwierdzenia sytuacji kryzysowej na każdym z podobszarów.

4) **Obszar rewitalizacji** - obszar obejmujący całość lub część obszaru zdegradowanego, cechującego się szczególną koncentracją negatywnych zjawisk, na którym, z uwagi na istotne znaczenie dla rozwoju lokalnego, zamierza się prowadzić rewitalizację. Obszar rewitalizacji może być podzielony na podobszary, w tym podobszary nieposiadające ze sobą wspólnych granic, lecz nie może obejmować terenów większych niż 20% powierzchni gminy oraz zamieszkałych przez więcej niż 30% mieszkańców gminy. W skład obszaru rewitalizacji mogą wejść obszary występowania problemów przestrzennych, takich jak tereny przemysłowe (w tym portowe i po wydobywcze), powojenne lub po kolejowe, wyłącznie w przypadku, gdy przewidziane dla nich działania są ściśle powiązane z celami rewitalizacji dla danego obszaru rewitalizacji.

- 5) **Program rewitalizacji** - inicjowany, opracowany i uchwalony przez radę gminy, na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 6 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2013 r. poz. 594, z późn. zm.), wieloletni program działań w sferze społecznej oraz gospodarczej lub przestrzenno-funkcjonalnej lub technicznej lub środowiskowej, zmierzający do wyprowadzenia obszarów rewitalizacji ze stanu kryzysowego oraz stworzenia warunków do ich zrównoważonego rozwoju, stanowiący narzędzie planowania, koordynowania i integrowania różnorodnych aktywności w ramach rewitalizacji.
- 6) **Projekt rewitalizacyjny** - projekt w rozumieniu art. 2 pkt 18 ustawy, wynikający z programu rewitalizacji, tj. zaplanowany w programie rewitalizacji i ukierunkowany na osiągnięcie jego celów albo logicznie powiązany z treścią i celami programu rewitalizacji, zgłoszony do objęcia albo objęty współfinansowaniem UE z jednego z funduszy strukturalnych albo Funduszu Spójności w ramach programu operacyjnego. Wynikanie projektu rewitalizacyjnego z programu rewitalizacji oznacza, zatem albo wskazanie (wymienienie) go wprost w programie rewitalizacji albo określenie go w ogólnym (zbiorczym) opisie innych, uzupełniających rodzajów działań rewitalizacyjnych.

Wsparcie dla projektów rewitalizacyjnych

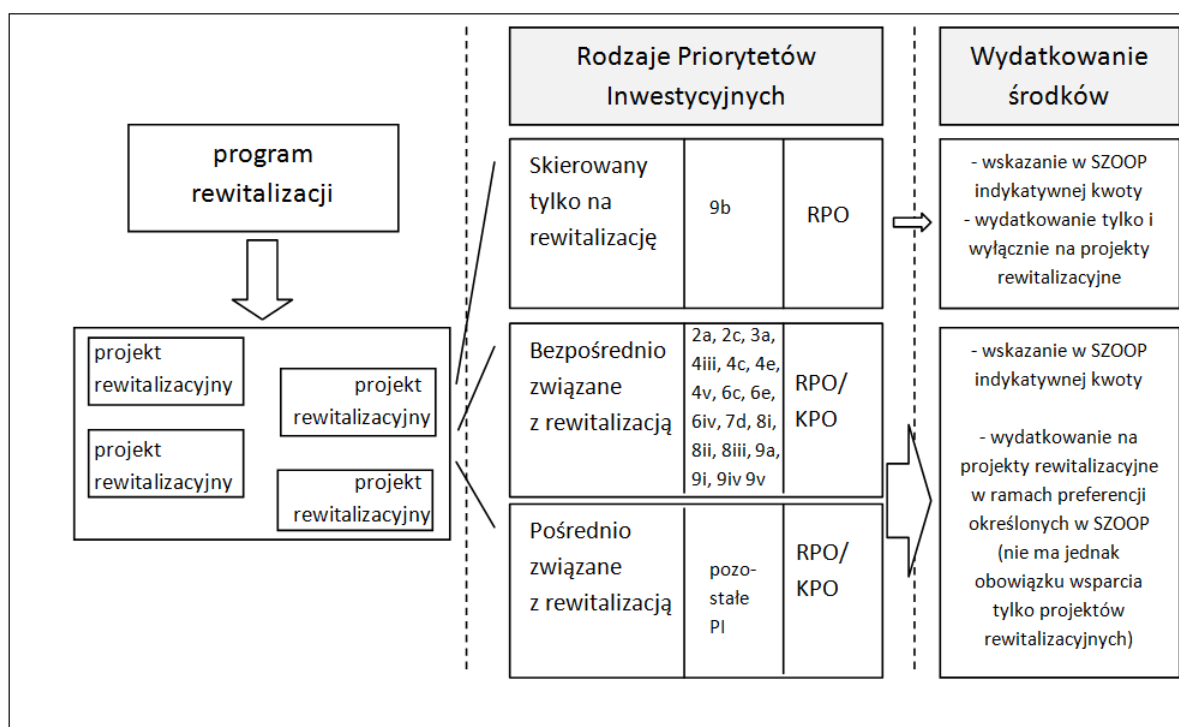
Mając na względzie postanowienia UP, zgodnie, z którymi istotne wyzwanie dla Polski stanowi zapewnienie warunków dla właściwej rewitalizacji, tj. zintegrowanego i kompleksowego, przygotowywanego i prowadzonego z uwzględnieniem realnej partycypacji społecznej, przeciwdziałania procesom degradacji związanym m.in. z postępującą degradacją tkanki miejskiej (w tym mieszkaniowej), erozją stosunków społecznych, niekorzystnymi procesami demograficznymi (migracje, depopulacja), przestrzennymi (suburbanizacja), infrastrukturalnymi (niesprawny transport, niska efektywność energetyczna), kulturowymi (degradacja materialna obiektów dziedzictwa kulturowego, spadek uczestnictwa w kulturze) oraz środowiskowymi (zanieczyszczenie środowiska), konieczne jest stworzenie optymalnych mechanizmów przyczyniających się do jak najefektywniejszej realizacji projektów rewitalizacyjnych.

- 1) Tabele 1 i 2 zawierają zestawienie celów tematycznych i priorytetów inwestycyjnych wskazanych w UP, które są bezpośrednio związane z rewitalizacją i należy je obligatoryjnie włączyć do działań na rzecz rewitalizacji. Inne priorytety inwestycyjne, niewymienione w tabelach 1 i 2 mają charakter uzupełniający i mogą być (nieobowiązkowo) włączone przez IZ do działań na rzecz rewitalizacji.
- 2) Głównym źródłem współfinansowania projektów rewitalizacyjnych z funduszy UE są środki RPO (EFS i EFRR). Dodatkowym, komplementarnym źródłem ich współfinansowania są środki KPO (EFS,

EFRR, FS). Ponadto źródłem współfinansowania projektów rewitalizacyjnych będą środki budżetu państwa oraz budżetów jednostek samorządu terytorialnego, a także pozostałe np. prywatne.

- 3) Każda IZ określa indykatywną alokację środków finansowych na obszary rewitalizacji w ramach priorytetów inwestycyjnych. Dla priorytetów bezpośrednio związanych z rewitalizacją, realizowanych w danym programie operacyjnym, wymagane jest określenie indykatywnej wielkości alokacji środków finansowych. Jeśli IZ uzna za zasadne wskazanie na rzecz rewitalizacji innych (z pozostałych) priorytetów inwestycyjnych, to wtedy także określa indykatywną wielkość alokacji środków finansowych na ten cel.
- 4) Określenia indykatywnej wielkości alokacji środków finansowych na obszary rewitalizacji dokonuje IZ w SZOOP zgodnie z Wytycznymi Ministra Infrastruktury i Rozwoju w zakresie szczegółowego opisu osi priorytetowych krajowych i regionalnych programów operacyjnych na lata 2014-2020.

Schemat powiązania projektów rewitalizacyjnych z rodzajami priorytetów inwestycyjnych

Wsparcie rewitalizacji w regionalnych programach operacyjnych

- 1) W zakresie rewitalizacji głównym zadaniem IZ RPO jest takie zaprojektowanie rozwiązań, aby umożliwić realizację skoordynowanych projektów rewitalizacyjnych obejmujących różne sfery i działania w ramach różnych priorytetów inwestycyjnych. IZ RPO zapewnia, że projekty

rewitalizacyjne współfinansowane z RPO są zgodne z celami RPO i zachowują logikę interwencji w zakresie rewitalizacji.

- 2) Obligatoryjnym warunkiem wydatkowania przez IZ RPO środków z EFRR w ramach priorytetu inwestycyjnego 9b Wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności na obszarach miejskich i wiejskich, jest przeznaczenie ich tylko i wyłącznie na realizację projektów rewitalizacyjnych.
- 3) W ramach systemu wdrażania RPO, IZ RPO tworzy warunki umożliwiające skuteczną realizację projektów rewitalizacyjnych oraz monitoruje i ocenia program operacyjny pod względem skuteczności i efektywności wsparcia projektów rewitalizacyjnych. W tym celu formułuje preferencje w dostępie do środków dla projektów rewitalizacyjnych w ramach innych priorytetów inwestycyjnych niż 9b (poprzez dodatkowe punkty przyznawane w trakcie oceny projektów lub wyższy poziom dofinansowania lub konkursy poświęcone wyłącznie projektom rewitalizacyjnym a także, jeśli IZ RPO zdecyduje – innego rodzaju preferencje) oraz może określić inne zachęty i ułatwienia wykorzystując np.
 - a. Odpowiednie dla rewitalizacji zastosowanie szczególnych rodzajów projektów określonych ustawą (art. 32-35): projektu zintegrowanego (ze względu na charakter procesów rewitalizacji najbardziej rekomendowany), projektu partnerskiego, projektu grantowego oraz projektu hybrydowego;
 - b. Wykorzystanie możliwości zastosowania trybu pozakonkursowego dla wyboru do dofinansowania projektów rewitalizacyjnych (np. na obszarach objętych realizacją ZIT);
 - c. Koordynację i synchronizowanie naborów wniosków w komplementarnych priorytetach inwestycyjnych.

Tabela 1. Priorytety inwestycyjne bezpośrednio związane z rewitalizacją w ramach regionalnych programów operacyjnych

CELE TEMATYCZNE ORAZ PRIORYTETY INWESTYCYJNE
Cel Tematyczny 3 Wzmacnianie konkurencyjności MŚP
3a Promowanie przedsiębiorczości, w szczególności poprzez ułatwienie gospodarczego wykorzystywania nowych pomysłów oraz sprzyjanie tworzeniu nowych firm, w tym również poprzez inkubatory przedsiębiorczości

Cel tematyczny 4**Wspieranie przejścia na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach**

4c Wspieranie efektywności energetycznej, inteligentnego zarządzania energią i wykorzystania odnawialnych źródeł energii w infrastrukturze publicznej, w tym w budynkach publicznych, i w sektorze mieszkaniowym

4e Promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich rodzajów terytoriów, w szczególności dla obszarów miejskich, w tym wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej i działań adaptacyjnych mających oddziaływanie łagodzące na zmiany klimatu

Cel tematyczny 6**Zachowanie i ochrona środowiska naturalnego oraz wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami**

6c Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego

6e Podejmowanie przedsięwzięć mających na celu poprawę stanu, jakości środowiska miejskiego, rewitalizację miast, rekultywację i dekontaminację terenów przemysłowych (w tym terenów powojkowych), zmniejszenie zanieczyszczenia powietrza oraz propagowanie działań służących zmniejszaniu hałasu

Cel tematyczny 7**Promowanie zrównoważonego transportu i usuwanie niedoborów przepustowości w działaniu najważniejszej infrastruktury sieciowej**

7d Rozwój i rehabilitacja kompleksowych, wysokiej, jakości i interoperacyjnych systemów transportu kolejowego oraz propagowanie działań służących zmniejszaniu hałasu

Cel tematyczny 8**Promowanie trwałego i wysokiej, jakości zatrudnienia oraz wsparcie mobilności pracowników**

8i dostęp do zatrudnienia dla osób poszukujących pracy i osób biernych zawodowo, w tym długotrwale bezrobotnych oraz oddalonych od rynku pracy, także poprzez lokalne inicjatywy na rzecz zatrudnienia oraz wspieranie mobilności pracowników

8iii praca na własny rachunek, przedsiębiorczość i tworzenie przedsiębiorstw w tym innowacyjnych mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw

Cel tematyczny 9**Wspieranie włączenia społecznego i walka z ubóstwem**

9b wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności na obszarach miejskich i wiejskich

9i aktywne włączenie, w tym z myślą o promowaniu równych szans oraz aktywnego uczestnictwa i zwiększaniu szans na zatrudnienie

9iv ułatwianie dostępu do przystępnych cenowo, trwałych oraz wysokiej, jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług socjalnych świadczonych w interesie ogólnym

9v wspieranie przedsiębiorczości społecznej i integracji zawodowej w przedsiębiorstwach społecznych oraz ekonomii społecznej i solidarnej w celu ułatwiania dostępu do zatrudnienia

Preferencje dla projektów rewitalizacyjnych w krajowych programach operacyjnych

- 1) W zakresie rewitalizacji głównym zadaniem IZ KPO jest takie zaprojektowanie rozwiązań w systemie realizacji KPO, które będą wspierać i promować realizację projektów rewitalizacyjnych obejmujących różne sfery i przyczyniających się do kompleksowej i skoordynowanej rewitalizacji obszarów zdegradowanych.
- 2) Dla zapewnienia szerszego zaangażowania środków UE w działania rewitalizacyjne IZ KPO opracowuje system preferencji dla wsparcia projektów rewitalizacyjnych.
- 3) Preferencje dla wsparcia rewitalizacji są wprowadzane poprzez:
 - a. Kryteria oceny projektów stosowane w konkursowym trybie wyboru projektów rewitalizacyjnych
IZ KPO wprowadza preferencje dla projektów rewitalizacyjnych poprzez odpowiednie konstruowanie kryteriów ich oceny (IZ KPO przedstawia KM propozycje odpowiednich kryteriów wyboru projektów). Preferencje w tym zakresie np. w postaci przyznawania dodatkowych punktów, mogą wynikać m.in. z adresowania projektów do grupy docelowej z określonych obszarów rewitalizacji, realizacji projektów na danym obszarze rewitalizacji, czy komplementarności z projektami zrealizowanymi, realizowanymi lub planowanymi do realizacji na danym obszarze rewitalizacji; lub

b. Konkursy dotyczące projektów realizowanych na obszarach (terytoriach) objętych programami rewitalizacji

IZ KPO przygotowuje konkursy dedykowane dla projektów rewitalizacyjnych; lub

c. Profilowanie kryteriów dla projektów innych niż rewitalizacyjne wybieranych w trybie konkursowym lub pozakonkursowym.

Przy wyborze projektów w trybie konkursowym lub pozakonkursowym możliwe jest stosowanie (IZ KPO przedstawia KM propozycje odpowiednich kryteriów wyboru projektów) kryteriów wyboru ukierunkowujących (profilujących) te projekty na realizację działań wspierających proces rewitalizacji, zwłaszcza, gdy projekt ma np. charakter horyzontalny i jest współfinansowany ze środków EFS.

4) Preferencje dla wsparcia projektów rewitalizacyjnych stosuje się w szczególności do projektów z priorytetów inwestycyjnych w poszczególnych programach operacyjnych, wskazanych w Tabeli 2.

Tabela 2. Priorytety inwestycyjne bezpośrednio związane z rewitalizacją w ramach krajowych programów operacyjnych

Program Operacyjny	Priorytety Inwestycyjne
Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014-2020	4iii Wspieranie efektywności energetycznej, inteligentnego zarządzania energią i wykorzystywania odnawialnych źródeł energii w infrastrukturze publicznej, w tym w budynkach publicznych i w sektorze mieszkaniowym 4v Promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich rodzajów terytoriów, w szczególności dla obszarów miejskich, w tym wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej i działań adaptacyjnych mających oddziaływanie łagodzące na zmiany klimatu 6c Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego 6e (iv) Podejmowanie przedsięwzięć mających na celu poprawę stanu jakości środowiska miejskiego, rewitalizację miast, rekultywację

	<p>i dekontaminację terenów przemysłowych (w tym terenów powojkowych), zmniejszenie zanieczyszczenia powietrza oraz propagowania działań służących zmniejszaniu hałasu</p> <p>9a Inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną, które przyczyniają się do rozwoju krajowego, regionalnego i lokalnego, zmniejszania nierówności w zakresie stanu zdrowia, promowanie włączenia społecznego poprzez lepszy dostęp do usług społecznych, kulturalnych i rekreacyjnych oraz przejścia z usług instytucjonalnych na usługi na poziomie społeczności lokalnych</p>
<p>Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój</p>	<p>8ii Trwała integracja na rynku pracy ludzi młodych, w szczególności tych, którzy nie pracują, nie kształcą się ani nie szkolą, w tym ludzi młodych zagrożonych wykluczeniem społecznym i ludzi młodych wywodzących się ze środowisk marginalizowanych, także poprzez wdrażanie gwarancji dla młodzieży</p>
<p>Program Operacyjny Polska Wschodnia</p>	<p>4e Promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich rodzajów terytoriów, w szczególności dla obszarów miejskich, w tym wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej działań adaptacyjnych mających oddziaływanie łagodzące na zmiany klimatu</p>
<p>Program Operacyjny Polska Cyfrowa</p>	<p>2a Poszerzanie zakresu dostępności łączy szerokopasmowych oraz wprowadzanie szybkich sieci internetowych oraz wspieranie wprowadzania nowych technologii i sieci dla gospodarki cyfrowej</p> <p>2c Wzmocnienie zastosowań TIK dla e-administracji, e-uczenia się, włączenia społecznego, e-kultury i e-zdrowia</p>

5) W ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 możliwe będzie wsparcie procesu przygotowania i wdrażania rewitalizacji w regionalnych i krajowych programach operacyjnych. Wsparcie procesu przygotowania i wdrażania rewitalizacji może mieć następujący charakter:

- a. Wsparcia procesu programowania rewitalizacji poprzez wsparcie procesu przygotowania programów rewitalizacji, jako podstawy prowadzenia rewitalizacji, w tym identyfikacji projektów rewitalizacyjnych, które po spełnieniu warunków nałożonych przez programy operacyjne mogą starać się o dofinansowanie lub preferencje w dofinansowaniu środkami UE;
 - b. Wsparcia procesu przygotowywania do realizacji niektórych projektów rewitalizacyjnych ze względu na ich znaczenie lub charakter.
- 6) Warunki wsparcia procesu przygotowania i wdrażania rewitalizacji z Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 określa ten program oraz inne dokumenty ustanawiające warunki wdrażania tego programu.

Wybór projektów rewitalizacyjnych

- 1) IZ, przed rozpoczęciem procedur związanych z wyborem projektów rewitalizacyjnych do dofinansowania, opracowuje propozycje kryteriów wyboru tych projektów, które przedstawia właściwemu KM. IZ może przedłożyć do akceptacji KM także inne kryteria, poza wynikającymi z niniejszych Wytycznych, dotyczące warunków prowadzenia rewitalizacji w danym programie operacyjnym.
- 2) Propozycje kryteriów dotyczą konieczności potwierdzenia, że:
 - a) Składany projekt rewitalizacyjny wynika z obowiązującego (na dzień składania wniosku o dofinansowanie) programu rewitalizacji;
 - b) Program rewitalizacji, z którego wynika składany projekt rewitalizacyjny, spełnia wymagania określone w niniejszych Wytycznych, tj. posiada określone cechy i elementy.
- 3) Spełnienie wymagań, o których mowa w pkt 2 umożliwia ubieganie się o wsparcie z priorytetu inwestycyjnego 9b oraz umożliwia uzyskanie preferencji przy ubieganiu się o ośrodki UE z pozostałych priorytetów inwestycyjnych. Propozycje kryteriów muszą zostać sformułowane dla projektów rewitalizacyjnych wynikających z priorytetów inwestycyjnych określonych przez IZ w SZOOP.
- 4) Ocena spełnienia kryterium, o którym mowa w pkt 2 lit. a, jest dokonywana każdorazowo w toku ubiegania się projektu o dofinansowanie w ramach programów operacyjnych i odnosi się do projektów rewitalizacyjnych niezależnie od trybu (konkursowego lub pozakonkursowego), w którym będą one wybierane do dofinansowania. Opis projektu we wniosku o dofinansowanie umożliwia ocenę spełnienia kryterium, o którym mowa w pkt 2 lit. a.

- 5) Ocena spełnienia kryterium wskazanego w pkt 2 lit. b powinna być zróżnicowana w zależności od tego czy aktualny program rewitalizacji był już sprawdzany przez IZ RPO. Jeśli nie, to sprawdzeniu w danym postępowaniu podlegać będzie ten dokument pod kątem spełnienia wymogów odnoszących się do jego cech i elementów. Jeśli weryfikacja tych wymogów już była przeprowadzona i zakończyła się rezultatem pozytywnym (tj. dany program rewitalizacji zawarty jest w wykazie, o którym mowa w pkt 8), to weryfikacja odpowiednich wymogów odnoszących się do cech i elementów programu rewitalizacji nie będzie powtarzana w danym postępowaniu, a weryfikacja kryterium, o którym mowa w pkt 2 lit. b, będzie miała co do zasady charakter formalny.
- 6) W przypadku IZ KPO weryfikacja spełnienia wymogów, o których mowa w pkt 2 lit. b, może następować na podstawie stosownego oświadczenia o pozytywnym zweryfikowaniu przez IZ RPO programu rewitalizacji.
- 7) Sprawdzenie spełnienia wymogu, o którym mowa w pkt 2 lit. b, jest możliwe w jednym z następujących sposobów:
- a) w trakcie naboru i oceny wniosków o dofinansowanie projektów rewitalizacyjnych;
 - b) w odrębnej procedurze ustanawianej przez IZ RPO, tj. przed ogłoszeniem naboru na projekty i oceną wniosków o dofinansowanie. W takiej sytuacji postępowanie takie nie stanowi procedury wyboru projektów do dofinansowania w rozumieniu ustawy;
 - c) poprzez przygotowanie lub wsparcie programu rewitalizacji z wykorzystaniem mechanizmów wsparcia instytucjonalnego oraz eksperckiego z udziałem Ministra Infrastruktury i Rozwoju lub Marszałka Województwa, a wyniki przygotowania lub aktualizacji programu rewitalizacji są akceptowane przez IZ RPO.
- 8) IZ RPO prowadzi i na bieżąco aktualizuje wykaz programów rewitalizacji wraz z datą ich uchwalenia, dla których przeprowadzono z wynikiem pozytywnym weryfikację spełnienia wymogów dotyczących cech i elementów programów. Wykaz prowadzony jest dla wszystkich pozytywnie zweryfikowanych programów rewitalizacji niezależnie od sposobu ich weryfikacji.
- 9) Warunek, o którym mowa w pkt 2 lit. b, tj. odpowiednie cechy i elementy programu rewitalizacji (a także sposób ich weryfikacji) został opisany w załączniku do Wytycznych, szczególnie w pkt 5 Załącznika. IZ RPO w swoich wytycznych może uzupełnić lub rozwinąć zakres i wymogi wobec programów rewitalizacji, jeśli jest taka potrzeba. Jeśli weryfikacja spełnienia przez program rewitalizacji wymaganych cech i elementów dokonywana jest w procedurze wyboru projektów to

niezależnie od oceny danego projektu pozytywna weryfikacja spełnienia przez program rewitalizacji wymaganych cech i elementów jest warunkiem wystarczającym do umieszczenia programu rewitalizacji w wykazie, o którym mowa w pkt 8.

Wybór projektów rewitalizacyjnych w trybie konkursowym

- 1) Gdy wśród przyjętych przez KM RPO kryteriów wyboru projektu znajdują się zaproponowane przez IZ RPO kryteria dotyczące potwierdzenia obowiązkowego wynikania projektu z programu rewitalizacji o określonych cechach i elementach, weryfikacja ich spełnienia może odbyć się w ramach procedury wyboru projektów.
- 2) Ocena spełniania kryterium wskazanego w rozdz. 5 pkt 2 lit. b powinna być prowadzona w pierwszej kolejności, jako że bezwzględnie warunkuje udzielenie wsparcia (obligatoryjne dla priorytetu inwestycyjnego 9b) lub otrzymanie preferencji (pozostałe priorytety inwestycyjne).
- 3) Weryfikacja, o której mowa w podrozdziale pkt 2, może następować w konkursie uwzględniającym następujące etapy:
 - a. etapu oceny formalnej, który ma na celu ocenę projektów pod względem obowiązku wynikania projektu z programu rewitalizacji o określonych cechach i zawartości oraz stopnia spełniania innych kryteriów formalnych, którym przykładowo przypisano wartości logiczne „tak”, „nie”;
 - b. etapu oceny merytorycznej, rozumianego, jako sprawdzenie zgodnie z zasadami określonymi przez IZ w systemie realizacji danego programu operacyjnego konkretnego projektu pod kątem spełniania kryteriów merytorycznych innych niż te, które podlegały weryfikacji na etapie opisanym w lit. a.;
- 4) Weryfikacja projektów pod względem spełnienia wymagań odnoszących się do cech i elementów programów rewitalizacji:
 - a. ma na celu wyprzedzające upewnienie się czy poszczególne projekty, które zgłoszono do objęcia dofinansowaniem wraz z programem rewitalizacji, ale także inne wynikające z programu, o których dofinansowanie wnioskodawca i inne uprawnione podmioty będą starali się w przyszłości, spełniają oczekiwania związane z wpisaniem się w spójną koncepcję rewitalizacji danej gminy określoną w programie rewitalizacji;
 - b. pozwala na szczegółową ocenę jedynie tych projektów, które wynikają z programów rewitalizacji o wymaganych cechach i elementach.

- 5) IZ RPO może zdecydować o zorganizowaniu dodatkowych spotkań lub konsultacji, aby dla przedstawicieli potencjalnych wnioskodawców, którzy przystąpią do konkursów, znaczenie sprawdzenia wymogów odnoszących się do cech i elementów programów rewitalizacji było w pełni zrozumiałe.
- 6) Wybór projektu przeprowadza się z zachowaniem warunków określonych dla poszczególnych instytucji w zakresie trybu konkursowego w horyzontalnych Wytycznych w zakresie trybów wyboru projektów na lata 2014-2020.
- 7) Częstotliwość przeprowadzania naborów projektów rewitalizacyjnych powinna uwzględniać różny stopień zaawansowania przygotowania lub aktualizacji programów rewitalizacji przez samorzady gmin.

Wybór projektów rewitalizacyjnych w trybie pozakonkursowym

Mając na względzie, że procedura wyboru projektu w trybie pozakonkursowym jest dostosowana do indywidualnych właściwości danego projektu, wybór projektów rewitalizacyjnych w trybie pozakonkursowym będzie się odbywał na ogólnych zasadach określonych dla tego typu naborów w horyzontalnych Wytycznych w zakresie trybów wyboru projektów na lata 2014-2020, z uwzględnieniem odpowiednich postanowień Wytycznych.

Załącznik do Wytycznych MliR

Załącznik określa cechy i elementy projektu rewitalizacyjnego, które są zgodne z art. 15. 1 ustawy o rewitalizacji z dnia 9 października 2015 r.

- 1) Programy rewitalizacji odznaczające się, co najmniej cechami wskazanymi w pkt 1-4 Załącznika do Wytycznych oraz zawierające przynajmniej elementy wskazane w pkt 5 Załącznika do Wytycznych, są poddane analizie i weryfikacji.
- 2) Analiza i weryfikacja cech i elementów programu rewitalizacji przeprowadzona jest w szczególności z uwzględnieniem:
 - a. kompletności uwzględnienia w treści programu rewitalizacji wskazanych cech i elementów;
 - b. kompleksowości programu rewitalizacji, stopnia koncentracji i komplementarności planowanych działań rewitalizacyjnych;

Ocena tych aspektów musi służyć mobilizacji samorządów gminnych i potencjalnych beneficjentów do wspólnego zaplanowania kompleksowego rozwiązywania problemów rewitalizowanego obszaru

w celu wyprowadzenia go ze stanu kryzysowego. Tylko kompleksowy program rewitalizacji oraz jego komplementarne i zintegrowane interwencje służą powodzeniu poszczególnych projektów rewitalizacyjnych.

c. wewnętrznej spójności działań;

Analiza programów rewitalizacji musi wychodzić od spójności i powiązania w programie diagnozy obszaru rewitalizacji identyfikującej czynniki i przyczyny degradacji z celami i zamierzeniami do osiągnięcia wskutek rewitalizacji oraz działaniami i zamierzeniami pozwalającymi na osiągnięcie celów. Umożliwi to znalezienie odpowiedzi na pytania: dlaczego i w jaki sposób tj., jakimi przedsięwzięciami zakłada się zahamowanie regresu, jak wywołać korzystne tendencje rozwojowe, a także, jakie działania i na jakich obszarach są konieczne dla skierowania dotkniętego kryzysem obszaru na ścieżkę rozwoju.

d. powiązań z politykami w gminie;

Z punktu widzenia analizy programu rewitalizacji ważne są jego powiązania z dokumentami określającymi kierunki rozwoju, tj. dokumentami strategicznymi i planistycznymi gminy. Ułatwi to analizę przygotowywanych lub aktualizowanych programów rewitalizacji i powiązania ich z określoną diagnozą społeczną i gospodarczą gminy oraz wyznaczonymi celami rewitalizacji dla obszarów rewitalizacji.

e. sprawnej koordynacji;

Program rewitalizacji powinien być jednym z ważniejszych narzędzi wprowadzania zmian na obszarze gminy. Konieczne jest, zatem osadzenie go w systemie zarządzania rozwojem gminy oraz wykazanie tego w strukturze organizacyjnej gminy (np. wyodrębniona jednostka w ramach struktury lub odrębna instytucja).

f. stopnia realizacji zasady partnerstwa w odniesieniu do programu rewitalizacji;

W programie rewitalizacji należy wykazać, że w jego przygotowaniu zaangażowano społeczność lokalną i umożliwiono szeroką partycypację społeczną. Dla efektywności rewitalizacji konieczne jest silne i trwałe partnerstwo między różnymi podmiotami zaangażowanymi w prowadzenie procesu rewitalizacji, a szczególnie we wdrażanie i ocenę efektów programu rewitalizacji.

Komplementarność projektów rewitalizacyjnych/przedsięwzięć rewitalizacyjnych²

Wymogiem koniecznym dla wspierania projektów rewitalizacyjnych (a także szerzej: przedsięwzięć) jest zapewnienie ich komplementarności w różnych wymiarach. W szczególności dotyczy to komplementarności: przestrzennej, problemowej, proceduralno-instytucjonalnej, międzyokresowej oraz źródeł finansowania.

Komplementarność przestrzenna

- 1) Komplementarność przestrzenna oznacza konieczność wzięcia pod uwagę podczas tworzenia i realizacji programu rewitalizacji wzajemnych powiązań pomiędzy projektami/przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi zarówno realizowanych na obszarze rewitalizacji, jak i znajdujących się poza nim, ale oddziałujących na obszar rewitalizacji.
- 2) Zapewnienie komplementarności przestrzennej projektów/przedsięwzięć rewitalizacyjnych ma służyć temu, by program rewitalizacji efektywnie oddziaływał na cały dotknięty kryzysem obszar (a nie punktowo, w pojedynczych miejscach), poszczególne projekty rewitalizacyjne wzajemnie się dopełniały przestrzennie oraz by zachodził między nimi efekt synergii.
- 3) Celem zapewnienia komplementarności przestrzennej interwencji jest także to, by prowadzone działania nie skutkowały przenoszeniem problemów na inne obszary lub nie prowadziły do niepożądanych efektów społecznych takich jak segregacja społeczna i wykluczenie.
- 4) Komplementarność przestrzenna skutkuje ciągłą analizą następstw decyzji przestrzennych w skali całej gminy (np. przeznaczanie nowych terenów pod zabudowę) dla skuteczności programu rewitalizacji.

Komplementarność problemowa

- 5) Komplementarność problemowa oznacza konieczność realizacji projektów rewitalizacyjnych/przedsięwzięć, które będą się wzajemnie dopełniały tematycznie, sprawiając, że program rewitalizacji będzie oddziaływał na obszar rewitalizacji we wszystkich niezbędnych aspektach (społecznym, gospodarczym, przestrzenno – funkcjonalnym, technicznym i środowiskowym).

²Przedsięwzięciem rewitalizacyjnym jest działanie (w tym mające charakter ciągły), w szczególności o charakterze społecznym, ekonomicznym, urbanistycznym, budowlanym, środowiskowym, konserwatorskim, edukacyjnym, naukowym, zdrowotnym lub kulturalnym, zawarte lub wynikające z programu rewitalizacji oraz logicznie powiązane z treścią i celami programu rewitalizacji.

- 6) Zapewnienie komplementarności problemowej ma przeciwdziałać fragmentacji działań (np. tzw. „rewitalizacji technicznej”, „rewitalizacji społecznej” – określeń błędnie stosowanych, ponieważ rewitalizacja jest zawsze kompleksowa) koncentrując uwagę na całościowym spojrzeniu na przyczyny kryzysu danego obszaru.
- 7) W komplementarności problemowej konieczne jest określenie pożądanego stanu, do jakiego mają doprowadzić dany obszar projekty/przedsięwzięcia rewitalizacyjne, oraz jego parametryzacja. Tak postawione zadanie ułatwi później wybór odpowiednich mierników/wskaźników osiągnięcia celów programu rewitalizacji.
- 8) Skuteczna komplementarność problemowa oznacza konieczność powiązania działań rewitalizacyjnych ze strategicznymi decyzjami miasta na innych polach, co skutkuje lepszą koordynacją tematyczną i organizacyjną działań administracji.
- 9) Dla uzyskania lepszych efektów komplementarności problemowej przydatna jest pogłębiona i usystematyzowana analiza zjawisk kryzysu na obszarze województwa przygotowana przez samorząd województwa. Analiza ta powinna obejmować m.in. sytuację społeczną, gospodarczą i przestrzenną oraz obserwowane zjawiska i trendy demograficzne.

Komplementarność proceduralno-instytucjonalna

- 10) Komplementarność proceduralno-instytucjonalna oznacza konieczność takiego zaprojektowania systemu zarządzania programem rewitalizacji, który pozwoli na efektywne współdziałanie na jego rzecz różnych instytucji oraz wzajemne uzupełnianie się i spójność procedur. W tym celu niezbędne jest osadzenie systemu zarządzania programem rewitalizacji w przyjętym przez dane miasto systemie zarządzania w ogóle.
- 11) W tworzeniu wymogów proceduralnych IZ RPO skupia uwagę na określeniu adekwatnych potrzeb oczekiwań standardów w zarządzaniu i wdrażaniu programów rewitalizacji.

Komplementarność międzyokresowa

- 12) W celu zapewnienia komplementarności międzyokresowej IZ RPO opracowuje analizę i krytyczną ocenę oraz formułuje wnioski na temat dotychczasowego (w kontekście zaangażowania środków wspólnotowych, szczególnie w ramach polityki spójności 2007-2013) sposobu wspierania procesów rewitalizacji, jego skuteczności, osiągnięć i problemów wdrażania projektów i programów rewitalizacji w województwie. Na tej podstawie dokonywane jest zaplanowanie sposobu wspierania procesów rewitalizacji w ramach polityki spójności 2014-2020.

13) W oparciu o dokonaną analizę możliwe jest uzupełnianie przedsięwzięć już zrealizowanych w ramach polityki spójności 2007-2013 (np. o charakterze infrastrukturalnym) projektami komplementarnymi (np. o charakterze społecznym) realizowanymi w ramach polityki spójności 2014-2020.

Zachowanie ciągłości programowej (polegającej na kontynuacji lub rozwijaniu wsparcia z polityki spójności 2007-2013) ma w procesach rewitalizacji kluczowe znaczenie. Zmiany wprowadzane w programach rewitalizacji odpowiadają na te potrzeby zmian, które wynikają głównie z ich ewaluacji, opartej na systematycznym monitoringu.

14) IZ RPO w projektowaniu wsparcia dla rewitalizacji wykorzystuje doświadczenia poprzednich perspektyw.

Komplementarność źródeł finansowania

15) Komplementarność źródeł finansowania, w kontekście polityki spójności 2014-2020, oznacza, że projekty/przedsięwzięcia rewitalizacyjne, wynikające z programu rewitalizacji opierają się na konieczności umiejętnego uzupełniania i łączenia wsparcia ze środków EFRR, EFS i FS z wykluczeniem ryzyka podwójnego dofinansowania.

16) Silna koordynacja i synergia projektów rewitalizacyjnych finansowanych szczególnie w ramach EFS i EFRR jest konieczna dla uzyskania korzystnych efektów dla obszarów rewitalizacji.

17) Koordynacja środków programów operacyjnych ze środkami polityk i instrumentów krajowych jest konieczna dla realizacji zasady dodatkowości środków UE.

18) Komplementarność finansowa oznacza także zdolność łączenia prywatnych i publicznych źródeł finansowania, przy założeniu, że stymulowanie endogenicznych zdolności inwestycyjnych ma kluczowe znaczenie dla dynamiki pożądanych zmian.

Realizacja zasady partnerstwa i partycypacja

1) Program rewitalizacji jest wypracowywany przez samorząd gminny i poddawany dyskusji w oparciu o diagnozę lokalnych problemów: społecznych, gospodarczych i przestrzennie funkcjonalnych, technicznych i środowiskowych. Prace nad przygotowaniem programu, bądź jego aktualizacją, jak również wdrażanie (realizacja) programu oparte są na współpracy ze wszystkimi grupami interesariuszy, w tym szczególnie ze społecznością obszarów rewitalizacji, innymi ich użytkownikami, przedsiębiorcami i organizacjami pozarządowymi.

- 2) W programie rewitalizacji znajduje się opis procesu jego przygotowania dokumentujący udział w nim różnych grup interesariuszy w taki sposób, by możliwe było zweryfikowanie i ocena stopnia osiągniętego uspołecznienia, jak również określenie, w jaki sposób wybrana forma zarządzania programem rewitalizacji realizuje zasadę udziału w niej interesariuszy.
- 3) Partycypacja społeczna jest wpisana w proces rewitalizacji, jako fundament działań na każdym etapie tego procesu (diagnozowanie, programowanie, wdrażanie, monitorowanie). Skonsolidowanie wysiłków różnych podmiotów na rzecz obszaru zdegradowanego jest ważnym warunkiem sukcesu.
- 4) Partycypacja ukierunkowana jest na możliwie dojrzałe jej formy, a więc nieograniczające się jedynie do informacji czy konsultacji działań władz lokalnych, ale dążące do zaawansowanych metod partycypacji, takich jak współdecydowanie czy kontrola obywatelska.

Elementy programów rewitalizacji (minimalny zakres programu rewitalizacji) /zgodnie z Wytycznymi w zakresie rewitalizacji programach operacyjnych na lata 2014 – 2020 – Warszawa, 3 lipca 2015 r./

1. Program rewitalizacji musi zawierać co najmniej:

- a) opis powiązań programu z dokumentami strategicznymi i planistycznymi miasta/gminy;
- b) diagnozę czynników i zjawisk kryzysowych oraz skalę i charakter potrzeb rewitalizacyjnych;
- c) zasięgi przestrzenne obszaru/obszarów zdegradowanych, tj. określenie, w oparciu o inne dokumenty strategiczne miasta/gminy lub diagnozę i identyfikację potrzeb rewitalizacyjnych, terytorium/terytoriów wymagających wsparcia;
- d) wizję wyprowadzenia obszaru zdegradowanego ze stanu kryzysowego (planowany efekt rewitalizacji);
- e) cele rewitalizacji oraz odpowiadające zidentyfikowanym potrzebom rewitalizacyjnym kierunki działań mających na celu eliminację lub ograniczenie negatywnych zjawisk;
- f) listę planowanych podstawowych projektów i przedsięwzięć rewitalizacyjnych wraz z ich opisami zawierającymi, w odniesieniu do każdego projektu/przedsięwzięcia rewitalizacyjnego, co najmniej: nazwę i wskazanie podmiotów go realizujących, zakres realizowanych zadań, lokalizację (miejsce przeprowadzenia danego projektu), szacowaną wartość, prognozowane rezultaty wraz ze sposobem ich oceny i zamierzenia w odniesieniu do celów rewitalizacji;

- g) charakterystykę pozostałych rodzajów przedsięwzięć rewitalizacyjnych realizujących kierunki działań, mających na celu eliminację lub ograniczenie negatywnych zjawisk powodujących sytuację kryzysową;
- h) mechanizmy zapewnienia komplementarności między poszczególnymi projektami /przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi oraz pomiędzy działaniami różnych podmiotów i funduszy na obszarze objętym programem rewitalizacji;
- i) indykatywne ramy finansowe w odniesieniu do przedsięwzięć, o których mowa w lit. f oraz g, z indykatywnymi wielkościami środków finansowych z różnych źródeł (także spoza funduszy polityki spójności na lata 2014 – 2020 – publiczne i prywatne środki krajowe w celu realizacji zasady dodatkowości środków UE);
- j) mechanizmy włączenia mieszkańców, przedsiębiorców i innych podmiotów i grup aktywnych na terenie gminy w proces rewitalizacji;
- k) system realizacji (wdrażania) programu rewitalizacji;
- l) system monitoringu i oceny skuteczności działań i system wprowadzania modyfikacji w reakcji na zmiany w otoczeniu programu.

2. Diagnoza, (o której mowa w pkt 1 lit. b.) zawarta w programie rewitalizacji (o ile nie została dokonana w innym dokumencie strategicznym lub planistycznym gminy przyjętym uchwałą rady gminy) obejmuje analizę wszystkich sfer, a w szczególności pogłębioną analizę kwestii społecznych dla określenia potrzeb podjęcia wyprzedzających działań o charakterze społecznym (dotyczącym rozwiązywania problemów społecznych oraz pobudzającym aktywność lokalną), co pozwoli na przygotowanie działań rewitalizacyjnych o bardziej złożonym, kompleksowym charakterze i oddziaływaniu. Takie działania mają na celu podniesienie skuteczności i trwałości projektów rewitalizacyjnych oraz gotowości i świadomości mieszkańców, co do możliwości partycypacyjnego współdecydowania o obszarze objętym programem rewitalizacji.

3. Zasięgi przestrzenne obszaru rewitalizacji, (o których mowa w pkt 1 lit. c.) Dokonywane są (o ile nie zostały dokonane w innym dokumencie strategicznym lub planistycznym gminy przyjętym uchwałą rady gminy) przy założeniu, że dany program rewitalizacji może obejmować więcej niż jedno terytorium wymagające wsparcia. Zasięg każdego z tych obszarów wyznaczany jest przy założeniu, że jest to terytorium ograniczone przestrzennie, tj. obejmujące tereny o szczególnej koncentracji negatywnych zjawisk istotne dla rozwoju danej gminy. Ustalenie zasięgu przestrzennego obszaru lub obszarów rewitalizacji dokonuje samorząd gminy, w oparciu o rozstrzygnięcia wynikające z innych

dokumentów strategicznych lub planistycznych gminy lub w oparciu o indywidualne kryteria (wraz z odniesieniem ich do wartości referencyjnych danej gminy) i przy uwzględnieniu kryteriów wskazanych przez IZ RPO, jeśli IZ RPO takie określi.

Program rewitalizacji łącznie nie obejmuje więcej niż 20% powierzchni gminy i dotyczy liczby ludności nie większej niż 30% jej mieszkańców.

4. Opis planowanych działań rewitalizacyjnych, które będą realizowane w ramach danego programu rewitalizacji powinien zawierać przede wszystkim:

- a) identyfikację głównych przedsięwzięć rewitalizacyjnych, (o których mowa w pkt 1 lit. f), tj. takich, bez których realizacja celów programu rewitalizacji nie będzie w stanie wyjść z kryzysowej sytuacji;
- b) charakterystykę (zbiorczy opis) innych, (o których mowa w pkt 1 lit. g.) uzupełniających rodzajów przedsięwzięć rewitalizacyjnych, tj. takich, które ze względu na mniejszą skalę oddziaływania trudno zidentyfikować indywidualnie, a są oczekiwane ze względu na realizację celów programu rewitalizacji. W opisie przedsięwzięć uzupełniających należy wskazać obszary tematyczne, zagadnienia istotne z punktu widzenia potrzeb rewitalizacji;

Zarówno przedsięwzięcia główne (podstawowe), jak i uzupełniające (pozostałe), są przedsięwzięciami zaplanowanymi/wynikającymi z programu rewitalizacji.

1.4. Ustawa o rewitalizacji (9 października 2015r)

Podpisana w dniu 27 października 2015 r. przez Prezydent RP, Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji, daje samorządom podstawę prawną do podjęcia kompleksowych działań służących rewitalizacji obszarów zdegradowanych³.

Zgodnie z Ustawą o rewitalizacji za obszary zdegradowane przyjmuje się obszary, na których występuje koncentracja negatywnych zjawisk społecznych, takich jak bezrobocie, ubóstwo, przestępczość, niski poziom edukacji oraz dodatkowo negatywne zjawiska gospodarcze (np. słaba kondycja lokalnych przedsiębiorstw), środowiskowe (np. przekroczenie standardów, jakości środowiska), przestrzenno-funkcjonalne (np. brak dostępu do podstawowych usług albo ich niska, jakość) lub techniczne (np. degradacja stanu technicznego obiektów budowlanych).

³ Ustawa z dnia 9 października 2015 roku została ogłoszona w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 3 listopada 2015 roku, wchodząc w życie po upływie 14 dni od dnia jej ogłoszenia, z wyjątkiem art. 37, wchodzącego w życie z dniem 1 stycznia 2016 roku.

Jako obszar rewitalizacji określono całość lub część obszaru zdegradowanego, cechujący się szczególną koncentracją negatywnych zjawisk, na którym, z uwagi na istotne znaczenie dla rozwoju gminy, przygotowywana lub prowadzona jest rewitalizacja.

Ustawa ogranicza zasięg obszaru rewitalizacji przesądzając, że nie może on obejmować łącznie terenów większych niż 20 % powierzchni gminy oraz zamieszkałych przez więcej niż 30 % mieszkańców gminy, przy czym może być podzielony na podobszary.

Dla obszaru rewitalizacji opracowuje się Gminny Program rewitalizacji (GPR), który jest podstawą do stosowania na obszarze rewitalizacji specjalnych rozwiązań ustawowych – Specjalnej Strefy Rewitalizacji (SSR) oraz miejscowego planu rewitalizacji.

GPR przyjmuje Rada Gminy w formie uchwały, jako dokument o charakterze aktu kierownictwa wewnętrznego, wiążący organy gminy w podejmowanych działaniach. GPR zawiera szczegółową analizę obszaru rewitalizacji, cele rewitalizacji oraz odpowiadające im kierunki działań, listę planowanych podstawowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych oraz ramy finansowe programu wraz ze wskazaniem źródeł finansowania.

Specjalna Strefę Rewitalizacji (SSR) ustanawia rada gminy w drodze uchwały stanowiącej akt prawa miejscowego. Strefa jest obszarem stosowania szczególnych norm prawnych z zakresu planowania przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, mieszkalnictwa, prawa podatkowego oraz cywilnego.

Ustawa przewiduje również szczególną formę miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego - miejscowy plan rewitalizacji, który może być uchwalony wyłącznie dla obszaru rewitalizacji wyznaczonego w drodze uchwały rady gminy.

Ustawa o rewitalizacji z dnia 9 października 2015 r. ogłoszona w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, Poz. 1777 3 listopada 2015 r., weszła w życie po 14 dniach, za wyjątkiem art. 37, który wejdzie w życie 1 stycznia 2016 r.⁴

Ustawa określa zasady oraz tryb przygotowania, prowadzenia i oceny rewitalizacji⁵, poszczególne Rozdziały obejmują m.in.:

1. Rozdział 1 Przepisy ogólne, art. 2.1, 2.2 podaje definicję i interesariuszy rewitalizacji:

Rewitalizacja stanowi proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, prowadzony w sposób kompleksowy, poprzez zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności,

⁴ Źródło: <https://www.mir.gov.pl>

⁵ Źródło: Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej Warszawa, dnia 3 listopada 2015 r. Poz. 1777, Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji z dnia 9 października 2015 r.

przeźreni i gospodarki, skoncentrowane terytorialnie, prowadzone przez interesariuszy rewitalizacji na podstawie Gminnego Programu rewitalizacji.

Interesariuszami rewitalizacji są w szczególno¶ci:

- 1) mieszkncy obszaru rewitalizacji oraz wlasciotele, użytkownicy wieczy¶ci nieruchomo¶ci i podmioty zarządzające nieruchomo¶ciami znajdującymi się na tym obszarze, w tym spdzielnie mieszkaniowe, wspólnoty mieszkaniowe i towarzystwa budownictwa społecznego;
- 2) mieszkncy gminy inni niż wymienieni w pkt 1;
- 3) podmioty prowadzące lub zamierzające prowadzic na obszarze gminy działalno¶c gospodarczą;
- 4) podmioty prowadzące lub zamierzające prowadzic na obszarze gminy działalno¶c społeczną, w tym organizacje pozarządowe i grupy nieformalne;
- 5) jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne;
- 6) organy wlady publicznej;
- 7) podmioty, inne niż wymienione w pkt 6, realizujące na obszarze rewitalizacji uprawnienia Skarbu Państwa;

2. Rozdział 2 Partycypacja społeczna:

Według ustawy partycypacja społeczna obejmuje przygotowanie, prowadzenie i ocen rewitalizacji w sposób zapewniający aktywny udział interesariuszy, w tym poprzez uczestnictwo w konsultacjach społecznych oraz w pracach Komitetu Rewitalizacji.

Przygotowanie, prowadzenie i ocena rewitalizacji polegają w szczególno¶ci na:

- 1) poznaniu potrzeb i oczekiwan interesariuszy oraz dzeniu do spjno¶ci planowanych dziaan z tymi potrzebami i oczekiwaniami;
- 2) prowadzeniu, skierowanych do interesariuszy, dziaan edukacyjnych i informacyjnych o procesie rewitalizacji, w tym o istocie, celach, zasadach prowadzenia rewitalizacji, wynikających z ustawy, oraz o przebiegu tego procesu;
- 3) inicjowaniu, umożliwianiu i wspieraniu dziaan służących rozwijaniu dialogu między interesariuszami oraz ich integracji wokl rewitalizacji;
- 4) zapewnieniu udziału interesariuszy w przygotowaniu dokumentów dotyczących rewitalizacji, w szczególno¶ci Gminnego Programu rewitalizacji;

- 5) wspieraniu inicjatyw zmierzających do zwiększania udziału interesariuszy w przygotowaniu i realizacji Gminnego Programu rewitalizacji;
- 6) zapewnieniu w czasie przygotowania, prowadzenia i oceny rewitalizacji możliwości wypowiedzenia się przez interesariuszy.

Konsultacje społeczne prowadzi wójt, burmistrz albo prezydent miasta. O ich rozpoczęciu oraz formach, w jakich będą prowadzone, powiadamia się nie później niż w terminie 7 dni przed dniem ich przeprowadzenia, w sposób zapewniający udział w nich możliwie szerokiego grona interesariuszy, co najmniej poprzez obwieszczenie, ogłoszenie w sposób zwyczajowo przyjęty w danej gminie oraz ogłoszenie na stronie podmiotowej gminy w Biuletynie Informacji Publicznej.

Formami konsultacji społecznych są:

- 1) zbieranie uwag w postaci papierowej lub elektronicznej, w tym za pomocą środków komunikacji elektronicznej, w szczególności poczty elektronicznej lub formularzy zamieszczonych na stronie podmiotowej gminy w Biuletynie Informacji Publicznej;
- 2) spotkania, debaty, warsztaty, spacer studyjny, ankiety, wywiady, wykorzystanie grup przedstawicielskich lub zbieranie uwag ustnych.

Konsultacje społeczne prowadzi się w sposób ułatwiający zrozumienie prezentowanych treści i odniesienie się do nich, a w przypadku, gdy jest to uzasadnione specyfiką konsultowanych treści, z użyciem wizualizacji oraz sporządzonych w języku niespecjalistycznym skrótów i zestawień informacji zawartych w dokumentach poddawanych konsultacjom.

Komitet Rewitalizacji stanowi forum współpracy i dialogu interesariuszy z organami gminy w sprawach dotyczących przygotowania, prowadzenia i oceny rewitalizacji oraz pełni funkcję opiniodawczo-doradczą wójta, burmistrza albo prezydenta miasta. Dopuszcza się powołanie osobnych Komitetów Rewitalizacji dla wyznaczonych podobszarów rewitalizacji. Obsługę organizacyjną Komitetu Rewitalizacji zapewnia wójt, burmistrz albo prezydent miasta.

3. Rozdział 3 Obszar zdegradowany i obszar rewitalizacji:

Obszar gminy znajdujący się w stanie kryzysowym z powodu koncentracji negatywnych zjawisk społecznych, w szczególności bezrobocia, ubóstwa, przestępczości, niskiego poziomu edukacji lub kapitału społecznego, a także niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym, można wyznaczyć, jako obszar zdegradowany w przypadku występowania na nim ponadto, co najmniej jednego z następujących negatywnych zjawisk:

- 1) gospodarczych – w szczególności niskiego stopnia przedsiębiorczości, słabej kondycji lokalnych przedsiębiorstw lub
- 2) środowiskowych – w szczególności przekroczenia standardów, jakości środowiska, obecności odpadów stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia ludzi lub stanu środowiska, lub
- 3) przestrzenno-funkcjonalnych – w szczególności niewystarczającego wyposażenia w infrastrukturę techniczną i społeczną lub jej złego stanu technicznego, braku dostępu do podstawowych usług lub ich niskiej, jakości, niedostosowania rozwiązań urbanistycznych do zmieniających się funkcji obszaru, niskiego poziomu obsługi komunikacyjnej, niedoboru lub niskiej, jakości terenów publicznych, lub
- 4) technicznych – w szczególności degradacji stanu technicznego obiektów budowlanych, w tym o przeznaczeniu mieszkaniowym, oraz nefunkcjonowaniu rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych, w szczególności w zakresie energooszczędności i ochrony środowiska.

Obszar zdegradowany może być podzielony na podobszary, w tym podobszary nieposiadające ze sobą wspólnych granic, pod warunkiem stwierdzenia na każdym z podobszarów występowania koncentracji negatywnych zjawisk społecznych oraz gospodarczych, środowiskowych, przestrzenno-funkcjonalnych lub technicznych.

Obszar obejmujący całość lub część obszaru zdegradowanego, cechujący się szczególną koncentracją negatywnych zjawisk, na którym z uwagi na istotne znaczenie dla rozwoju lokalnego gmina zamierza prowadzić rewitalizację, wyznacza się, jako obszar rewitalizacji. Obszar rewitalizacji nie może być większy niż 20% powierzchni gminy oraz zamieszkały przez więcej niż 30% liczby mieszkańców gminy. Obszar rewitalizacji może być podzielony na podobszary, w tym podobszary nieposiadające ze sobą wspólnych granic. Niezamieszkałe tereny przemysłowe, w tym portowe i wydobywcze, tereny powojenne albo pokolejowe, na których występują negatywne zjawiska, mogą wejść w skład obszaru rewitalizacji wyłącznie w przypadku, gdy działania możliwe do przeprowadzenia na tych terenach przyczynią się do przeciwdziałania negatywnym zjawiskom społecznym. Wniosek o wyznaczenie obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji zawiera wskazanie granic tych obszarów wykonane na mapie w skali, co najmniej 1: 5000, sporządzonej z wykorzystaniem treści mapy zasadniczej, a w przypadku jej braku – z wykorzystaniem treści mapy ewidencyjnej w rozumieniu ustawy z dnia 17 maja 1989 r. – Prawo geodezyjne i kartograficzne (Dz. U. z 2015 r. poz. 520, z późn.zm.).

4. Rozdział 4 Gminny Program Rewitalizacji:

Gminny program rewitalizacji zawiera w szczególności:

- 1) szczegółową diagnozę obszaru rewitalizacji, obejmującą analizę negatywnych zjawisk, oraz lokalnych potencjałów występujących na terenie tego obszaru;
- 2) opis powiązań Gminnego Programu rewitalizacji z dokumentami strategicznymi gminy, w tym strategią rozwoju gminy, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz strategią rozwiązywania problemów społecznych;
- 3) opis wizji stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji;
- 4) cele rewitalizacji oraz odpowiadające im kierunki działań służących eliminacji lub ograniczeniu negatywnych zjawisk;
- 5) opis przedsięwzięć rewitalizacyjnych, w szczególności o charakterze społecznym oraz gospodarczym, środowiskowym, przestrzenno-funkcjonalnym lub technicznym, w tym:
 - a) listę planowanych podstawowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych, wraz z ich opisami zawierającymi w odniesieniu do każdego przedsięwzięcia: nazwę i wskazanie podmiotów je realizujących, zakres realizowanych zadań, lokalizację, szacowaną wartość, prognozowane rezultaty wraz ze sposobem ich oceny w odniesieniu do celów rewitalizacji, o ile dane te są możliwe do wskazania,
 - b) charakterystykę pozostałych dopuszczalnych przedsięwzięć rewitalizacyjnych;
- 6) mechanizmy integrowania działań oraz przedsięwzięć rewitalizacyjnych;
- 7) szacunkowe ramy finansowe Gminnego Programu rewitalizacji wraz z szacunkowym wskazaniem środków finansowych ze źródeł publicznych i prywatnych;
- 8) opis struktury zarządzania realizacją Gminnego Programu rewitalizacji, wskazanie kosztów tego zarządzania wraz z ramowym harmonogramem realizacji programu;
- 9) system monitorowania i oceny Gminnego Programu rewitalizacji;
- 10) określenie niezbędnych zmian w prawie miejscowym;
- 11) określenie niezbędnych zmian w uchwale rady gminy;
- 12) wskazanie, czy na obszarze rewitalizacji ma zostać ustanowiona Specjalna Strefa Rewitalizacji, wraz ze wskazaniem okresu jej obowiązywania;

- 13) wskazanie sposobu realizacji Gminnego Programu rewitalizacji w zakresie planowania i zagospodarowania przestrzennego, w tym:
- a) wskazanie zakresu niezbędnych zmian w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy,
 - b) wskazanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego koniecznych do uchwaleni albo zmiany,
 - c) w przypadku wskazania konieczności uchwalenia miejscowego planu rewitalizacji, wskazanie granic obszarów, dla których plan ten będzie procedowany łącznie z procedurą scaleń i podziałów nieruchomości, a także wytyczne w zakresie ustaleń tego planu;
- 14) załącznik graficzny przedstawiający podstawowe kierunki zmian funkcjonalno-przestrzennych obszaru rewitalizacji sporządzony na mapie w skali, co najmniej 1: 5000 opracowanej z wykorzystaniem treści mapy zasadniczej, a w przypadku jej braku – z wykorzystaniem treści mapy ewidencyjnej w rozumieniu ustawy z dnia 17 maja 1989 r. – Prawo geodezyjne i kartograficzne.

Przedsięwzięcia rewitalizacyjne zamieszczone w Gminnym Programie rewitalizacji mogą być realizowane również poza obszarem rewitalizacji, jeżeli wynika to z ich specyfiki. W przypadku, gdy w związku z rewitalizacją następuje czasowa lub trwała zmiana miejsca zamieszkania osób na miejsce położone poza obszarem rewitalizacji, w Gminnym Programie rewitalizacji uwzględnia się przedsięwzięcia rewitalizacyjne obejmujące te osoby.

Gminny Program rewitalizacji nie stanowi aktu prawa miejscowego.

Postępowanie w sprawie zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w sprawie uchwalenia albo zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego można wszcząć przed uchwaleniem Gminnego Programu rewitalizacji, a po sporządzeniu i zamieszczeniu na stronie podmiotowej gminy w Biuletynie Informacji Publicznej projektu Gminnego Programu rewitalizacji. Uchwalenie zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy następuje po uchwaleniu Gminnego Programu rewitalizacji. Niezwłocznie po uchwaleniu Gminnego Programu rewitalizacji, rada gminy wprowadza przedsięwzięcia rewitalizacyjne zawarte w tym programie, służące realizacji zadań własnych gminy, do załącznika do uchwały w sprawie wieloletniej prognozy finansowej gminy. Jeżeli dane dotyczące tych przedsięwzięć nie są wystarczające do wpisania ich do załącznika do uchwały

w sprawie wieloletniej prognozy finansowej gminy, rada gminy wprowadza przedsięwzięcia do tego załącznika niezwłocznie po ustaleniu niezbędnych danych.

Gminny program rewitalizacji podlega ocenie aktualności i stopnia realizacji, dokonywanej przez wójta, burmistrza albo prezydenta miasta, co najmniej raz na 3 lata, zgodnie z systemem monitorowania i oceny określonym w tym programie. Ocena sporządzona przez wójta, burmistrza albo prezydenta miasta podlega zaopiniowaniu przez Komitet Rewitalizacji oraz ogłoszeniu na stronie podmiotowej gminy w Biuletynie Informacji Publicznej. W przypadku stwierdzenia, że Gminny program rewitalizacji wymaga zmiany, wójt, burmistrz albo prezydent miasta występuje do rady gminy z wnioskiem o jego zmianę. W przypadku stwierdzenia, w wyniku przeprowadzonej oceny stopnia realizacji Gminnego Programu rewitalizacji, osiągnięcia celów rewitalizacji w nim zawartych, rada gminy uchyla uchwałę w sprawie Gminnego Programu rewitalizacji w całości albo w części, z własnej inicjatywy albo na wniosek wójta, burmistrza albo prezydenta miasta.

5. Rozdział 5 Specjalna Strefa Rewitalizacji:

Na wniosek wójta, burmistrza albo prezydenta miasta rada gminy podejmuje uchwałę w sprawie ustanowienia na obszarze rewitalizacji Specjalnej Strefy Rewitalizacji. Strefę ustanawia się w celu zapewnienia sprawnej realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych na okres nie dłuższy niż 10 lat, bez możliwości przedłużenia. Wniosek o ustanowienie Strefy składa się po uchwaleniu Gminnego Programu rewitalizacji i zgodnie z jego ustaleniami. Uchwała w sprawie ustanowienia na obszarze rewitalizacji Strefy stanowi akt prawa miejscowego.

6. Rozdział 6 Przepisy przejściowe i końcowe

Do dnia 31 grudnia 2023 r. dopuszcza się realizację przedsięwzięć wynikających z programu zawierającego działania służące wyprowadzeniu obszaru zdegradowanego ze stanu kryzysowego, przyjmowanego uchwałą rady gminy, bez uchwalania Gminnego Programu rewitalizacji. W takim przypadku wyznaczenie w drodze uchwały obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji, Strefy, a także uchwalenie miejscowego planu rewitalizacji nie jest dopuszczalne.

Jeżeli program, uchwalony przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy, zawiera, co najmniej opis procesu wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów gminy oraz diagnozę pozwalającą na wyznaczenie obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji, na jego podstawie może zostać opracowany i uchwalony Gminny Program rewitalizacji.

W takim przypadku rada gminy, na wniosek wójta, burmistrza albo prezydenta miasta, przed przystąpieniem do sporządzania Gminnego Programu rewitalizacji, podejmuje uchwałę w sprawie

wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji, na podstawie diagnozy pozwalającej na wyznaczenie tych obszarów zawartej w programie.

Po przyjęciu uchwały w sprawie wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji, wójt, burmistrz albo prezydent miasta kolejno:

- 1) opracowuje na podstawie programu, projekt Gminnego Programu rewitalizacji;
- 2) przeprowadza konsultacje społeczne projektu Gminnego Programu rewitalizacji;
- 3) wprowadza zmiany wynikające z konsultacji społecznych oraz przedstawia radzie gminy do uchwalenia projekt Gminnego Programu rewitalizacji.

1.5. Instrumenty planistyczne związane z rewitalizacją

Konieczność usytuowania Planu Rewitalizacji wśród innych dokumentów określających politykę rozwojową gminy oraz ustawowa i faktyczna pozycja gminy, jako jednostki odpowiedzialnej za te procesy, stawia na porządku dziennym sprawę niezbędnych kompetencji do wiążącego opracowania tego typu dokumentu i późniejszej realizacji zapisanych w nim zadań.

Z oceny dotychczasowych rozwiązań prawnych wyłania się wnioski, że przygotowujące i sterujące Programami Rewitalizacji gminy są w zasadzie pozbawione wystarczających uprawnień, aby kompleksowo zaplanować i skutecznie zrealizować takie przedsięwzięcia. Braki kompetencji w tym zakresie można zlokalizować w dwóch płaszczyznach. Po pierwsze – część zagadnień, które należy rozwiązać w ramach prowadzonych prac rewitalizacyjnych ustawodawca rozdzielił pomiędzy trzy szczeble samorządu terytorialnego. I tak w ogólnym ujęciu:

– zgodnie z art. 7 ustawy o samorządzie gminy⁶ do zadań własnych gminy należą w większości zagadnienia m.in. materialno-przestrzenne,

– zgodnie z art. 4. ust 1 ustawy o samorządzie powiatu⁷ do zadań własnych tej jednostki samorządu należą m.in. sprawy socjalno-społeczne, zagadnienia rynku pracy oraz zarządzanie nieruchomościami Skarbu Państwa,

⁶ Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity Dz.U.01.142.1591 z późn.zm.)

⁷ Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz.U.01.142.1592 z późn.zm.)

– zgodnie z art.11 ust.1 i 2 ustawy o samorządzie województwa⁸ do kompetencji tej jednostki należą zagadnienia związane z pobudzaniem aktywności gospodarczej, finansowaniem rozwoju oraz wspieraniem i prowadzeniem działań na rzecz integracji społecznej i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu.

Zatem sporządzenie spójnego Programu Rewitalizacji wymagać będzie współdziałania w planowaniu w zakresie wykraczającym poza dozwolony gminie, obszar użyteczności publicznej. Do takich należą np. ogólnie mówiąc wszelkie usługi, które na zasadach komercyjnych⁹ lub niekomercyjnych gmina mogłaby świadczyć na rzecz uczestników procesów rewitalizacyjnych przykładowo w sprawach; zarządzania i koordynowania prowadzonych inwestycji (w tym w zakresie mieszkalnictwa), obrotu i zarządzania nieruchomościami, prowadzenia montażu finansowego, doradztwa w sprawach projektowych, szerokich działań prorozwojowych itp.

Zgodnie z ogólnym zapisem z art. 7.1. ustawy o samorządzie gminy art. 7. 1. Zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy oraz art. 1 ustawy o gospodarce komunalnej, który stwierdza, co następuje: art. 1. 1. Ustawa określa zasady i formy gospodarki komunalnej jednostek samorządu terytorialnego, polegające na wykonywaniu przez te jednostki zadań własnych, w celu zaspokojenia zbiorowych potrzeb wspólnoty samorządowej. Gospodarka komunalna obejmuje w szczególności zadania o charakterze użyteczności publicznej, których celem jest bieżące i nieprzerwane zaspokajanie zbiorowych potrzeb ludności w drodze świadczenia usług powszechnie dostępnych.

Takim zadaniem jest bez wątpienia poprawa, szeroko rozumianego, standardu zamieszkiwania w gminie. Można jednak mieć wątpliwości, czy działalność ograniczona terytorialnie i czasowo (obszar rewitalizacji i tylko na czas trwania tego Programu) oraz specyfika procesów rewitalizacyjnych spełnia kryteria „bieżącego i nieprzerwanego zaspokajania zbiorowych potrzeb ludności na usługi powszechnie dostępne”, a więc wypełnia warunki, pod którymi może stanowić przedmiot instytucjonalnego zainteresowania gminy.

⁸ Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz.U.01.142.1590 z późn.zm.)

⁹ Działalność komercyjna – poza sferą użyteczności publicznej – podlega ograniczeniom zarówno podmiotowym, jak i przedmiotowym. I tak, działalność ta jest w całości zabroniona powiatom oraz miastom na prawach powiatu (art. 6 ust. 2 ustawy o samorządzie powiatowym (u.s.p.) w zw. z art. 91 ust. 5 u.s.p.), a gminy i województwa mogą ją prowadzić tylko w określonych okolicznościach i tylko w formie spółek handlowych określonego typu (art. 10 ustawy o gospodarce komunalnej oraz art. 13 ust. 1 ustawy o samorządzie województwa)

Poza sferą użyteczności publicznej gmina może działać poprzez spółki prawa handlowego, ale tylko w sytuacjach wymienionych w art. 10 ust. 1 i 2 ustawy o gospodarce komunalnej¹⁰ tzn., kiedy spełnione są łącznie następujące przesłanki:

- istnieją niezaspokojone potrzeby wspólnoty samorządowej na rynku lokalnym,
- występujące w gminie bezrobocie w znacznym stopniu wpływa ujemnie na poziom życia wspólnoty samorządowej, a zastosowanie innych działań i wynikających z obowiązujących przepisów środków prawnych nie doprowadziło do aktywizacji gospodarczej, a w szczególności do znacznego ożywienia rynku lokalnego lub trwałego ograniczenia bezrobocia.

1 Strategia Rozwoju Gminy

Program Rewitalizacji powinien być częścią większej całości, jaką jest Strategia (Polityka) Rozwoju Gminy, przyjmująca najczęściej prawną formę – uchwały Rady Gminy. Ustalanie celów oraz sposobów ich osiągnięcia (Strategia Rozwoju) dla całego spektrum zagadnień, które powinny znaleźć się w kręgu zainteresowań organów samorządu terytorialnego jest, zgodnie z obowiązującym prawem, obligatoryjne tylko w części dotyczącej gospodarki przestrzennej gminy – art. 9 ust.1 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym¹¹. Dotyczy to również uprzedniego sporządzenia wszelkich analiz i ekspertyz mających ustalić „stan obecny” w gminie. Obowiązki gminy w tym zakresie zawiera art. 32 cytowanej ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, ale dotyczy on tylko zagadnień przestrzennych. W pozostałych zakresach funkcjonowania wspólnoty terytorialnej, zakres, układ, analiz i innych opracowań jest fakultatywny; gmina nie ma w tym zakresie żadnych ustawowych ograniczeń.

Pewnym czynnikiem dyscyplinującym gminy w zakresie posiadania Strategii Rozwoju jest możliwość uzyskania wsparcia ze środków wspólnotowych na inwestycje gminne. Otóż jednym z warunków uzyskania wsparcia z tego źródła jest posiadanie przez gminę tzw. Programu Rozwoju Lokalnego pełniącego funkcję Strategii Rozwoju Gminy. Są to na ogół jednak dokumenty bardzo pragmatyczne, ukierunkowane na te zadania rozwojowe, które mogą uzyskać dofinansowanie za środków UE.

¹⁰ Natomiast bez żadnych ograniczeń wolno gminie posiadać (ściślej: nabywać) akcje lub udziały spółek zajmujących się czynnościami bankowymi, ubezpieczeniowymi oraz działalnością doradczą, promocyjną, edukacyjną i wydawniczą na rzecz samorządu terytorialnego, a także innych spółek ważnych dla rozwoju gminy (art. 10 ust. 3 ustawy o gospodarce komunalnej)

¹¹ Ustawa z dnia 27 maja 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. 03/80/717 z późn.zm.)

Opracowanie Planu Społeczno-Gospodarczego Rozwoju Gminy (Strategii Rozwoju) leży wyłącznie w kompetencjach Rady Gminy – art. 7 w powiązaniu z art. 18 ust. 2 pkt 6 ustawy o samorządzie gminnym. Uchwalona Strategia Rozwoju Gminy (wraz z częścią nazwaną Planem Operacyjnym, zawierającym zestawienie zadań przewidzianych do realizacji, jednostek odpowiedzialnych, terminów realizacji wraz z przewidywanymi koniecznymi środkami) stanowi dla Zarządu Gminy najważniejszy instrument planistyczny rozwoju gminy, instrument niezbędny dla realizacji społeczno-gospodarczej polityki gminy.

Strategia, choć nie jest przepisem miejscowym (gminnym), jest jednak obowiązująca dla Zarządu (art. 30 ustawy o samorządzie gminnym). Realizacja uchwalonych założeń Strategii jest jednym z kryteriów oceny działalności Zarządu i może być podstawą do wysunięcia wniosku o jego odwołanie.

Chcąc prowadzić spójną politykę rozwoju, w takim dokumencie powinien być zawarty cały zakres zadań przestrzennych, społecznych i ekonomicznych gminy. Dla wszystkich tych zakresów powinny być ustalone cele, metody osiągnięcia tych celów oraz środki (instrumenty), za pomocą których cele te można osiągnąć. Strategia Rozwoju Gminy powinna być ponadto opracowaniem dynamicznym, ulegającym pewnym zmianom w zależności od zmieniających się czynników zewnętrznych weryfikujących pozytywnie lub negatywnie założone cele oraz możliwości ich osiągnięcia. Ponieważ obecnie brak jest regulacji, które ujednoliciłyby zawartość i układ Strategii Rozwoju Gminy, dokumenty te cechuje z zasady znaczna różnorodność zarówno pod względem zawartości merytorycznej jak i układu treści oraz stopnia szczegółowości prezentowanych celów i możliwości ich osiągnięcia.

Strategia Rozwoju Gminy to długofalowy proces wytyczania i osiągnięcia celów wspólnoty samorządowej. Określa ona generalny kierunek, aspiracje i priorytety rozwoju społeczno-gospodarczego jednostki oraz przedstawia metody i narzędzia wdrożeniowe. Zapisy Strategii stanowią determinantę decyzji merytorycznych, organizacyjnych i finansowych podejmowanych przez władze samorządowe.

Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Gminy

W ramach przyjętej Strategii Rozwoju Gminy należy uwzględnić zagadnienia związane z rewitalizacją. Zadania rewitalizacyjne mające odniesienia przestrzenne powinny mieć odbicie również w Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego, które powinno być przestrzennym odzwierciedleniem zamierzeń rozwojowych gminy.

Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy nie może być wprowadzane etapowo ani wybiórczo tylko na niektórych obszarach gminy.

Studium jest aktem planistycznym o charakterze kompleksowym i musi odnosić się do całego obszaru gminy. Zgodnie z art. 9. ust. 1. ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym:

W celu określenia polityki przestrzennej gminy, w tym lokalnych zasad zagospodarowania przestrzennego, Rada Gminy podejmuje uchwałę o przystąpieniu do sporządzania Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy, zwanego dalej „Studium”.

Wójt, Burmistrz albo Prezydent Miasta sporządza Studium zawierające część tekstową i graficzną, uwzględniając zasady określone w Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju, ustalenia Strategii Rozwoju i Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa oraz Strategii Rozwoju Gminy, o ile gmina dysponuje takim opracowaniem.

Nawet, jeżeli gmina nie posiada Strategii Rozwoju Gminy, to z zapisów art. 10 wynika, że sporządzenie Studium poprzedza przygotowanie (i zamieszczenie w części tekstowej studium) względnie szerokiej analizy stanu obecnego w gminie w m.in. następującym zakresie:

Dotychczasowego przeznaczenia, zagospodarowania i uzbrojenia terenu;

- stanu ładu przestrzennego i wymogów jego ochrony;
- stanu środowiska, w tym stanu rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej, wielkości i jakości zasobów wodnych oraz wymogów ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu, w tym krajobrazu kulturowego;
- stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej;
- warunków i jakości życia mieszkańców, w tym ochrony ich zdrowia;
- zagrożenia bezpieczeństwa ludności i jej mienia;
- potrzeb i możliwości rozwoju gminy;
- stanu prawnego gruntów;
- występowania obiektów i terenów chronionych na podstawie przepisów odrębnych;
- występowania obszarów naturalnych zagrożeń geologicznych;
- występowania udokumentowanych złóż kopalin, zasobów wód podziemnych oraz udokumentowanych kompleksów podziemnego składowania dwutlenku węgla;
- występowania terenów górniczych wyznaczonych na podstawie przepisów odrębnych;
- stanu systemów komunikacji i infrastruktury technicznej.

Jest to zatem szeroki zakres pozwalający nawet przy koniecznej ogólności ustaleń Studium, zgromadzić stosunkowo znaczny zasób informacji o terenach wymagających specjalnych działań (rewitalizacji, rewaloryzacji, rehabilitacji itp. W Studium określa się ponadto,

w szczególności: obszary zabudowane ze wskazaniem obszarów wymagających przekształceń lub rehabilitacji (art.10, ust. 2 pkt. 14 ustawy). Ustalenia te umieszczane są następnie w miejscowym Planie Zagospodarowania Przestrzennego.

W pozostałej części zadań rewitalizacyjnych (zagadnienia społeczne, finansowe, organizacyjne itp.) ich instytucjonalizacja powinna być przeprowadzona w drodze odpowiednich uchwał Rady Gminy (np. uchwałą o przyjęciu planu rewitalizacji). Następnie na podstawie tych uchwał podejmowane są decyzje organów wykonawczych gminy (realizacja).

Taki zakres działań nie jest jednak wystarczający. W zakres kompleksowo przygotowywanego programu rewitalizacji¹² wchodzi zagadnienia wykraczające poza kompetencje przyznane ustawowo gminie. Dotyczy to szczególnie zagadnień związanych z rozwojem gospodarczym, sprawami socjalnymi (np. przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu) i rynkiem pracy. W tych obszarach konieczne będzie współdziałanie z innymi jednostkami samorządu terytorialnego, tj. szczebla powiatu i województwa, a także z innymi instytucjami zajmującymi się sprawami społecznymi bądź gospodarczymi.

Zwraca uwagę brak koniecznych regulacji ustalających zasady wspólnego planowania¹³. W zakresie Strategii Rozwojowych obowiązków ich sporządzenia spoczywa tylko na władzach województwa samorządowego zgodnie z art. 11 ust. 1 ustawy o samorządzie województwa¹⁴. Pewną możliwość współpracy pomiędzy jednostkami samorządu terytorialnego w tym zakresie daje ustawa o samorządzie gminnym¹⁵ zgodnie, z którą:

Gmina może wykonywać zadania z zakresu właściwości powiatu oraz zadania z zakresu właściwości województwa na podstawie porozumień z tymi jednostkami samorządu terytorialnego (Art. 8) . Wykonywanie zadań publicznych może być realizowane w drodze współdziałania między jednostkami samorządu terytorialnego (Art. 10). W celu wspólnego wykonywania zadań publicznych gminy mogą tworzyć związki międzygminne (Art. 64).

Jednakże dla potrzeb tworzenia specyficznych i jednak cząstkowych, w stosunku do Strategii Rozwoju, Planów Rewitalizacji, są to regulacje zbyt ogólne, a przed wszystkim dotyczące tylko zadań publicznych i ich wykonywania. W oparciu o takie rozwiązania chyba nie sposób zapewnić spójności planowania i odpowiedniego stopnia stałości przyjętych do realizacji zadań (w tym finansowania) w dłuższym czasie i tylko na ograniczonym obszarze – terenie rewitalizacji.

¹² W ujęciu przedstawionym w początkowej części opracowania

¹³ Nie licząc obowiązku umieszczania w miejscowych planach ponadgminnych inwestycji celu publicznego

¹⁴ Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz.U.01.142.1590 z późn.zm.)

¹⁵ Ustawa z dnia 8 marca 1990 o samorządzie gminnym (Dz.U. 1990 Nr 16, poz. 95 z późn.zm.)

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych stanowi podstawę do realizacji stosunkowo trwałych wzorów interwencji społecznych, które mają przyczynić się do poprawy warunków życia mieszkańców, w szczególności tych, którzy są zagrożeni marginalizacją i wykluczeniem społecznym, aby w konsekwencji doprowadzić do integracji społecznej.

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych jest dokumentem zgodnym z dokumentami strategicznymi i programowymi, które funkcjonują na poziomie europejskim, ogólnopolskim, wojewódzkim i gminnym. Dokumenty te tworzą warunki do podejmowania działań opartych na zasadzie pomocniczości państwa przy wykorzystaniu zasobów tkwiących w środowiskach lokalnych i aktywności środowisk zagrożonych marginalizacją i wykluczeniem społecznym.

Jednym z głównych problemów Strategii jest udzielanie organizowanie pomocy społecznej. Zgodnie z ustawą pomoc społeczną organizują organy administracji państwowej i samorządowej, współpracując w tym zakresie z organizacjami społecznymi, jak Polski Czerwony Krzyż, związki wyznaniowe, stowarzyszenia charytatywne, fundacje itp.

Ciężar obowiązków związanych z pomocą społeczną został przeniesiony z administracji rządowej na gminy. Wyodrębniono zadania własne (finansowane z funduszy gminnych) i zlecone (opłacane przez państwo). Należy stwierdzić, że zasadnicza część tych instrumentów, jakimi dysponują gminy, jest nakierowana na łagodzenie istniejącej sytuacji, na ogół finansowej i mieszkaniowej, z zasady całych rodzin. Bardzo niewiele jest instrumentów nakierowanych na uzyskanie trwałej zmiany niekorzystnych społecznie postaw niektórych grup społeczeństwa miejscowego.

Zagadnienia pomocy w zatrudnieniu i instytucje rynku pracy znajdują się w gestii j.s.t. stopnia ponadgminnego. Nie wyklucza to oczywiście wykorzystania takich instrumentów przez jednostkę prowadzącą przedsięwzięcia rewitalizacyjne, tzn. gminy na drodze bądź porozumień pomiędzy jednostkami samorządu względnie delegacji uprawnień, – choć brak jest ustawowych procedur uzgadniania programów i ich wspólnej realizacji.

Zasadnicze znaczenie w tym zakresie mają dwie ustawy, a mianowicie:

- Ustawa o pomocy społecznej¹⁶,
- Ustawa o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy¹⁷.

¹⁶ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2015 r. , poz. 163, 693, 1045.)

Zgodnie z art. 3. ustawy o pomocy społecznej, zadania realizowane w ramach pomocy społecznej mają za zadanie umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości. Obejmują również działalność prewencyjną w tym zakresie, polegającą na podejmowaniu działań zmierzających do życiowego usamodzielnienia osób i rodzin oraz ich integracji ze środowiskiem.

Art.15. Pomoc społeczna polega w szczególności na:

- przyznawaniu i wypłacaniu przewidzianych ustawą świadczeń;
- pracy socjalnej;
- prowadzeniu i rozwoju niezbędnej infrastruktury socjalnej;
- analizie i ocenie zjawisk rodzących zapotrzebowanie na świadczenia z pomocy społecznej;
- realizacji zadań wynikających z rozeznaczonych potrzeb społecznych;
- rozwijaniu nowych form pomocy społecznej i samopomocy w ramach zidentyfikowanych potrzeb.

Do zadań gminy w tym zakresie należą wszystkie sprawy z zakresu bieżącej pomocy, tzn. wypłata zasiłków, praca socjalna, placówki i usługi opiekuńcze oraz zadania wynikające z rządowych programów pomocy społecznej mających na celu ochronę poziomu życia osób, rodzin i grup społecznych oraz rozwój specjalistycznego wsparcia itp.

Powiat przygotowuje tzw. Powiatową Strategię Rozwiązywania Problemów Społecznych, gdzie powinno znaleźć się miejsce dla tego typu problemów zidentyfikowanych na terenach poddanych procesom rewitalizacji. Ponadto zadania powiatu (własne oraz zlecone rządowe) obejmują na ogół zadania dotyczące młodzieży i dzieci (opieka, wychowanie, szkolnictwo, pomoc finansowa i mieszkaniowa itp. Zadania samorządu wojewódzkiego ograniczają się do zagadnień strategicznych, w tym m.in.: rozpoznawanie przyczyn ubóstwa oraz opracowywanie regionalnych programów pomocy społecznej wspierających samorządy lokalne w działaniach na rzecz ograniczania tego zjawiska.

Znacznie szersze zastosowanie w Programach Rewitalizacji znajdują instrumenty społeczne oraz również po części gospodarcze, stworzone przez wzmiankowaną ustawę o promocji zatrudnienia

¹⁷ z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz. U. z 2015 r. poz. 149, 357, 1066, 1217, 1240, 1268, 1567, 1582, 1607.)

i instytucjach rynku pracy. W przeciwieństwie do poprzedniej, która na ogół łagodzi tylko skutki sytuacji życiowej jednostek, zwraca się tutaj uwagę na aktywne kształtowanie postaw prospołecznych. Ustawowe cele tej regulacji określone są następująco:

- promocja zatrudnienia,
- łagodzenie skutków bezrobocia, oraz aktywizacja zawodowa.

Zadania państwa w tym zakresie realizowane są przez instytucje rynku pracy działające w celu (art. 1 ust. 2):

- pełnego i produktywnego zatrudnienia;
- rozwoju zasobów ludzkich;
- osiągnięcia wysokiej, jakości pracy;
- wzmacniania integracji oraz solidarności społecznej,
- zwiększanie mobilności na rynku pracy.

Natomiast instytucjami rynku pracy są (art. 6 ust. 1):

- publiczne służby zatrudnienia (tylko na szczeblu powiatu i województwa),
- ochotnicze hufce pracy (jednostki państwowe),
- agencje zatrudnienia (niepubliczne jednostki organizacyjne świadczące usługi w zakresie pośrednictwa pracy, poradnictwa, doradztwa personalnego),
- instytucje szkoleniowe (publiczne i niepubliczne podmioty prowadzące edukację pozaszkolną),
- instytucje dialogu społecznego (związki zawodowe, organizacje pracodawców, organizacje bezrobotnych, organizacje pozarządowe),
- instytucje partnerstwa lokalnego (instytucje realizujące na podstawie umowy przedsięwzięcia i projekty na rzecz rynku pracy).

Zdecydowana część tych instrumentów znajduje się w rękach powiatowych władz samorządowych względnie wojewódzkich oraz rządowych. Zatem możliwość ich wykorzystania w Programach Rewitalizacji będzie wymagała stosownych porozumień pomiędzy jst oraz pozostałymi publicznymi i niepublicznymi podmiotami rynku pracy. Wszystkie te podmioty działają na obszarze całych miast lub powiatów i nie ma właściwie możliwości obejmowania szczególną interwencją wybranych

dzielnic, np. tych wskazanych do rewitalizacji. Rekomenduje się przyjęcie regulacji, które umożliwiłyby na obszarach obejmowanych Programami Rewitalizacji realizację projektów wspierających aktywizację mieszkańców, szczególnie w zakresie rynku pracy.¹⁸

¹⁸ „Rewitalizacja obszarów zdegradowanych w miastach – propozycje zmian prawnych Część I” styczeń 2013 r.

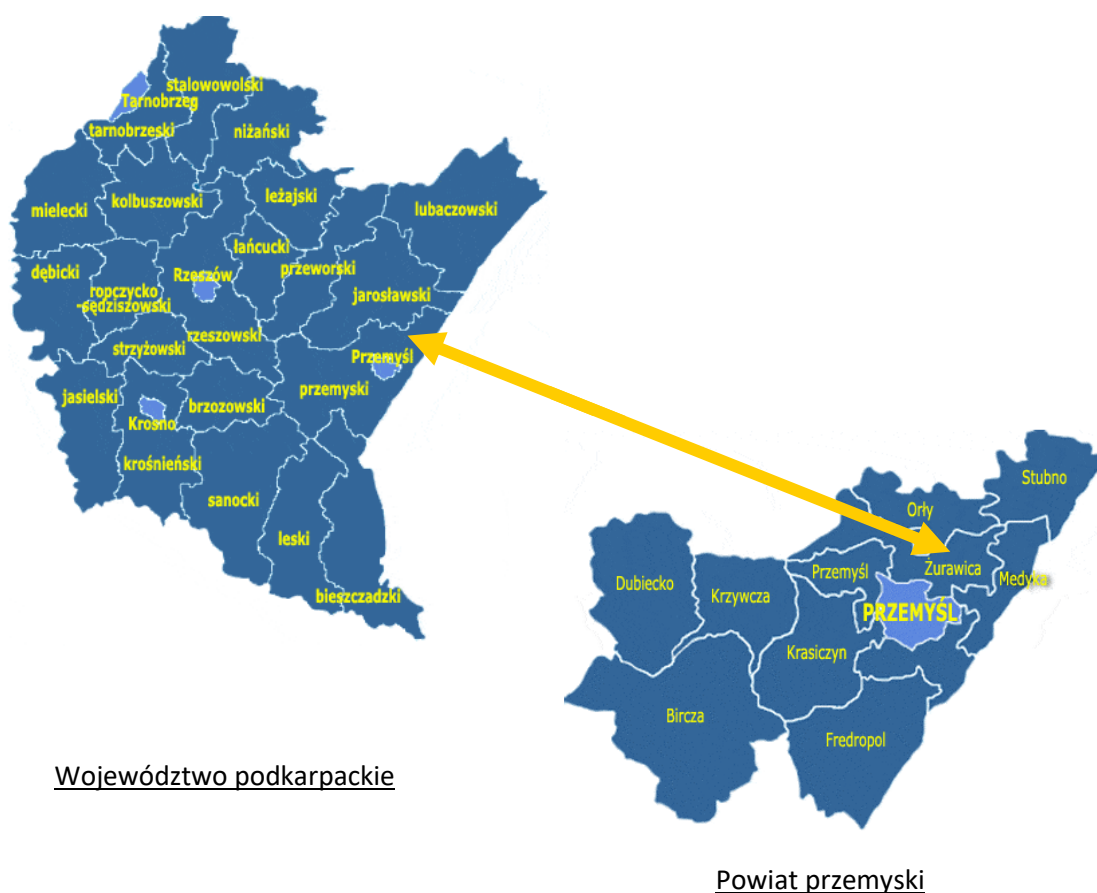
2. Diagnoza społeczno-gospodarcza obszaru rewitalizacji gminy Żurawica

2.1 Sfera przestrzenna

2.1.1 Położenie i podział administracyjny gminy

W latach 1975 – 1998 gmina Żurawica należała do województwa przemyskiego. Od dnia 1 stycznia 1999 roku, kiedy zaczęła obowiązywać reforma administracyjno-samorządowa wprowadzająca trzystopniowy podział administracyjny kraju, gmina Żurawica znajduje się w powiecie przemyskim w województwie podkarpackim.

Mapa 1. Położenie Gminy Żurawica na tle województwa podkarpackiego i powiatu przemyskiego

Źródło: opracowanie własne

Powiat przemyski położony jest we wschodniej części województwa podkarpackiego zajmując powierzchnię 1 211 km². Od północy graniczy z powiatem jarosławskim i przeworskim, od zachodu z rzeszowskim i brzozowskim zaś od południa z bieszczadzkiem i sanockim. Wschodnią granicę obszaru powiatu a równocześnie województwa podkarpackiego stanowi polsko-ukraińska granica państwa. Powiat przemyski otacza leżąca 14 km od granicy państwa, będąca samodzielną jednostką

samorządową miasto Przemyśl, na terenie którego koncentruje się życie społeczne i kulturalne mieszkańców obszaru. W skład powiatu przemyskiego wchodzi 10 gmin: Bircza, Dubiecko, Fredropol, Krasieczyn, Krzywca, Medyka, Orły, Przemyśl, Stubno oraz Żurawica. Największą pod względem powierzchni gminą wchodzącą w skład powiatu przemyskiego jest gmina Bircza zajmująca 254 km², najmniejszą zaś gmina Medyka, której powierzchnia wynosi 61 km². Według danych GUS na koniec 2014 roku teren powiatu przemyskiego zamieszkiwało 74 067 osób, w tym 36 869 kobiet (49,78%) przy średniej gęstości zaludnienia wynoszącej 61 osób/km². Największą pod względem liczebności mieszkańców gminą powiatu jest Żurawica, najmniejszą gmina Stubno.

Ogólna charakterystyka obszaru gminy

Gmina Żurawica leżąca w północno-wschodniej części powiatu przemyskiego od północy graniczy z gminą Orły i Stubno, od południa z miastem oraz gminą Przemyśl, od wschodu z gminą Medyka a od zachodu z gminą Rokietnica należącą do powiatu jarosławskiego.

Pod względem terytorialnym, gmina zajmuje 6 miejsce wśród 10 gmin w powiecie przemyskim, jej powierzchnia wynosi 95,8 km², co stanowi 7,91% obszaru powiatu. Użytki rolne zajmują powierzchnię 76,9 km², co stanowi 80,3% obszaru gminy. Grunty leśne stanowią 11,8% powierzchni gminy (11,3 km²) a grunty zabudowane i zurbanizowane 5,2% (5,0 km²). Nieużytki o powierzchni 0,53 km² zajmują 0,6% obszaru gminy.

Pod względem zaludnienia gmina Żurawica posiada największy w powiecie zasób ludności. Według danych GUS na koniec 2014 roku teren gminy zamieszkiwało 12 930 osób, w tym 6 472 kobiety (50,1%) przy średniej gęstości zaludnienia wynoszącej 135 osób/km².

Gmina Żurawica jest gminą wiejską, w skład której wchodzi następujące sołectwa:

- Batycze,
- Bolestraszyce,
- Buszkowice,
- Buszkowiczki,
- Kosienice,
- Maćkowice,
- Orzechowce,
- Wyszatyce,
- Żurawica.

Mapa 2. Miejscowości na terenie Gminy Żurawica

Źródło: <http://zurawica.pl/>

Tabela nr 1. Powierzchnia miejscowości gminy Żurawica

L.p.	Miejscowość	Powierzchnia [km ²]	Udział % w powierzchni gminy
1.	Batycze	4,09	4,27
2.	Bolestraszyce	13,37	13,96
3.	Buszkowice	2,10	2,19
4.	Buszkowiczki	3,30	3,45
5.	Kosienice	10,64	11,11
6.	Maćkowie	18,35	19,17
7.	Orzechowce	6,97	7,28
8.	Wyszatyce	18,33	19,15
9.	Żurawica	18,59	19,42

Źródło: www.zurawica.pl

Siedziba gminy znajduje się w miejscowości Żurawica. Jest to największa miejscowość w gminie, kolejne pod tym względem są Maćkowie i Wyszatyce. Łącznie te trzy sołectwa stanowią blisko 60% powierzchni gminy. Najmniejszymi miejscowościami są Batycze, Buszkowice i Buszkowiczki. Sieć

osadniczą gminy uzupełniają ponadto Bolestraszyce, Kosienice i Orzechowce. Na terenie gminy nie ma ośrodków miejskich, w związku z tym centrum usługowo-administracyjnym dla obszaru jest miasto Przemyśl.

2.1.2 Rys historyczny

Pierwsza informacja źródłowa na temat Żurawicy pochodzi z 1387 r. kiedy to Władysław Jagiełło nadał wieś, dotąd królewską, w dziedziczne posiadanie rycerzom ze Sprowy herbu Odrowąż. Następnie, dokumentem datowanym na dzień 15 września 1388 r. król, na prośbę Jaśka ze Sprowy herbu Odrowąż, przenosi jego wsie z prawa polskiego na magdeburskie. Jedną z tych wsi była właśnie Żurawica.

Jeszcze w XIV wieku pojawiają się kolejne wzmianki na temat Żurawicy. W 1396 r. wymieniani są Stanisław i Mieczysław z Żurawicy, najpewniej potomkowie Jana ze Sprowy. Kolejni członkowie rodu – Piotr i Dobiesław, herbu Odrowąż, kasztelan przemyski, erygowali w stanowiącej ich własność Żurawicy parafię rzymsko-katolicką. Należy jednak przypuszczać, że parafia powstała nieco wcześniej, skoro w 1406 r. mowa jest o otrzymanym przez nią uposażeniu, na które składa się tak ziemia, jak i świadczenia w naturze (dziesięciny). Niedługo później przy parafii zaczęła działać szkoła, a w 1440 r. na Uniwersytet Krakowski zapisał się syn chłopski – Marcin z Żurawicy, zwany Królem. W 1445 uzyskał tytuł magistra, następnie podjął wykłady arytmetyki liczb ułamkowych na Wydziale Sztuk Wyzwolonych. Był autorem wielu traktatów naukowych, uzyskał tytuł doktora medycyny, jego wszechstronną działalność przerwała jego przedwczesna śmierć w wieku ok. 31 lat.

Pod koniec XV wieku Żurawica stała się własnością Stanisława Orzechowskiego herbu Oksza, wywodzącego swój ród z pobliskich Orzechowiec, leżących dziś w gminie Żurawica. W 1513 r. na świat przyszedł jego syn, który otrzymał imię po ojcu, przeznaczony do stanu duchownego otrzymał staraniem ojca probostwo w rodzinnej Żurawicy. Następnymi właścicielami Żurawicy byli Lubomirscy. Po nich dobra żurawickie zakupiła Anna z Niemieckich, żona Stanisława Stadnickiego – Diabła Łańcuckiego. Przez pewien czas stała się Żurawica jednym z ośrodków jego wrogich wszystkim sąsiadom akcji, po śmierci przypadła ich dzieciom.

Na skutek długoletniego procesu Żurawica przestała być własnością Stadnickich i w 1662 r. przypadła Konstantemu Korniaktowi. Młodszy z jego synów – Karol Franciszek – dziedzic na Białobokach, Sośnicy i Żurawicy wstąpił się w 1648 r., kiedy to na czele swych prywatnych oddziałów złożonych w znacznej mierze z żurawickich chłopów uwolnił oblężony przez Kozaków i Tatarów

Przemysł. Zdobytą chorągiew kozacką uroczyście powieszono jako wotum dziękczynne w katedrze przemyskiej. W 1640 r. Karol Franciszek odnowił fundację parafii.

Spis parafialny sporządzony przez komendarza Tomasza Kleczkowskiego w 1662 r. wykazał, że było w tymże roku 662 parafian. Co ciekawe 1646 r. było ich jedynie nieco mniej – 650, nikły przyrost naturalny w tym okresie był z pewnością wynikiem bardzo niespokojnych czasów, wypełnionych epidemiami, wojnami i najazdami nieprzyjaciół. Łącznie z ludnością greko-katolicką zamieszkiwało wówczas Żurawicę około 1000 mieszkańców.

Karol Franciszek Korniakt poległ w bitwie z Tatarami pod Zborowem w 1672 r., a pochowany został w katedrze przemyskiej. Zostawił po sobie dwie córki i dwóch synów, z których Antoni Karol okazał się ostatnim przedstawicielem rodu.

Na początku XIX wieku Żurawicę kupił Wojciech Rudolf Horodyski h. Korczak, potem zaś właścicielem dóbr żurawickich był jego syn - Józef Horodyski. W 1834 klucz żurawicki kupuje od niego ks. Leon Sapieha, właściciel dóbr krasicyńskich. Od tego momentu Żurawica przestaje być rezydencją szlachecką, ks. Sapieha mieszkał bowiem w Krasieczynie.

W roku 1890 r. Żurawica miała 306 domów i 2290 mieszkańców, do tego doliczyć trzeba 14 domów i 178 mieszkańców na obszarze dworskim. Większość mieszkańców była wyznania rzymsko - katolickiego - 1518, 820 natomiast to wyznawcy katolicyzmu w obrządku greckim. Co ciekawe, narodowość ruską deklarowało 830 mieszkańców, a polską 1488, nie zawsze więc podział religijny pokrywał się z narodowym, choć z reguły tak właśnie było. Strukturę narodowo - religijną ówczesnej Żurawicy uzupełnijmy informacją, iż mieszkało tu także 119 osób wyznania mojżeszowego i 11 innych wyznań oraz 135 Niemców i 12 osób innych narodowości. Majątek ziemski znajdujący się wówczas w Żurawicy i należący do Adama Sapiehy liczył 1587 mórg powierzchni. Z tego 875 mórg zajmowały użytki rolne, łąki i ogrody 81 mórg, pastwiska 53, a las 578. Dla porównania warto dodać, że łączna powierzchnia gospodarstw innych użytkowników, a więc gospodarstw chłopskich zajmowała powierzchnię, z tego 1494 m. gruntów ornych, 126 m. łąk i ogrodów 107 m. pastwisk oraz 44 m. lasu. Sapiehowie byli właścicielami dóbr żurawickich do II wojny światowej.

W latach 80-tych XIX wieku Żurawica stała się częścią twierdzy przemyskiej, która odegrała ważną rolę w trakcie pierwszej wojny światowej. Z tego okresu pochodzi wiele imponujących relikwów architektury militarnej oraz liczne cmentarze wojenne rozsiane po całej ziemi przemyskiej. Konsekwencją wojennych zmagani były duże zniszczenia w infrastrukturze.

2.1.3 Zasoby środowiska naturalnego

Środowisko naturalne

Większość (90% powierzchni) obszaru Gminy położona jest na Podgórzu Rzeszowskim, będącym skrajną, południową częścią Kotliny Sandomierskiej, położonym między Dolinami Sanu i Wisłoka. Region ten rozciąga się łukiem o długości 60 km od Rzeszowa po Przemyśl. Sąsiaduje na południu z Pogórzem Dynowskim i Pogórzem Przemyskim, a na północy z Pradoliną Podkarpacką i Doliną Dolnego Sanu. Około 10% powierzchni Gminy geograficznie należy do Pogórza Przemyskiego – najdalej wysuniętego na wschód w Polsce mezoregionu pasma pogórzy i jednocześnie Zewnętrznych Karpat Zachodnich.

Pod względem geologicznym teren gminy położony jest w południowej części Zapadliska Przedkarpackiego. Na terenie gminy znajdują się zasoby surowców mineralnych i kopalin: złoża gazu ziemnego, złoża żwiru budowlanego (w dolinie Sanu), złoża gliny do ceramiki budowlanej (w rejonie miejscowości Orzechowce). Obszar górniczy, na którym trwa intensywna eksploatacja złoża gazu ziemnego, obejmuje znaczną część gminy.

Gmina Żurawica posiada w swych granicach tereny przyrodniczo – środowiskowe o znaczeniu ponadgminnym oraz obszary funkcjonujące na zasadach szczególnych.

Terenem objętym ochroną, podlegającym szczególnym przepisom i ograniczeniom w użytkowaniu jest Przemysko – Dynowski Obszar Chronionego Krajobrazu obejmujący zalesione obszary w części zachodniej i południowej Gminy Żurawica. Ten obszar od północy stanowi otulinę Parku Krajobrazowego Pogórza Przemyskiego. Przez Gminę Żurawica przebiega również Obszar Natura 2000 – Specjalny Obszar Ochrony Siedlisk „Rzeka San”. Jest on położony na wysokości 175 – 280 m n.p.m., obejmuje odcinek środkowego Sanu, pomiędzy Sanokiem i Jarosławiem. Środowisko przyrodnicze Gminy Żurawica odznacza się dobrym stanem zachowania. Ze względu na występowanie dużej ilości zabudowy wiejskiej oraz pastwisk, a także terenów otwartych bez zadrzewień i zakrzewień występująca tu fauna to gatunki przechodnie: borsuk, dzik, sarna, zając, bażant, bocian biały, kuropatwa i przepiórka. Na terenach chronionych występują także gatunki objęte ochroną prawną.

Gmina leży na obszarze zaliczanym do typu klimatycznego kotlin podgórskich z przewagą cech kontynentalnych. W porównaniu z innymi obszarami wskazuje on tu jednak znacznie więcej cech kontynentalnych. Średnia roczna temperatura na tym obszarze wynosi 7,5°C. Czerwiec i lipiec to najcieplejsze miesiące charakteryzujące się największym nasłonecznieniem. Miesiące najzimniejsze to styczeń i luty, kiedy średnia temperatura powietrza wynosi 2,5°C. Lato należy do najdłuższych w skali

całego kraju i trwa około 100-105 dni, zima natomiast około 90 dni. Teren Gminy jest dobrze przewietrzany, wolny od zastoin zimnych mas powietrza. Jest narażony na oddziaływanie silnych wiatrów, wiejących wzdłuż doliny Sanu z kierunku zachodniego i południowo-zachodniego. Szczególnie silne wiatry wieją na tym terenie w okresie jesienno-zimowym powodując wzrost temperatury i spadek wilgotności powietrza (wiatry o charakterze fenowym). Średnia roczna suma opadów mieści się w granicach 600 – 700 mm.

Przez teren czterech miejscowości położonych w zachodniej części gminy, tj.: Bolestraszyce, Buszkowice, Buszkowiczki i Wyszatyce przepływa rzeka San. Obszar Gminy obfituje w wody podziemne płytko zalegające, związane z wodami rzeczными o zróżnicowanej wydajności. Na terenie Gminy Żurawica przepływa rzeka Rada, a także kilka większych potoków m.in.: Żurawicki, Maćkowicki, Kosienicki. Występujące ciekі wodne przyczyniają się do wzrostu atrakcyjności Żurawicy pod względem turystycznym. Okresowo stanowią jednak także potencjalne zagrożenie powodziowe dla lokalnych miejscowości.

2.1.4 Użytkowanie gruntów

Rolnictwo

W granicach administracyjnych Gminy Żurawica, wg danych z Powszechnego Spisu Rolnego 2010 roku, znajdowały się ponad 2 200 gospodarstwa rolne zajmujące powierzchnię 5 980 ha.

Tabela nr 2. Gospodarstwa rolne w gminie Żurawica na tle gmin powiatu przemyskiego

Jednostka terytorialna	Liczba gospodarstw rolnych		Powierzchnia ogólna [ha]		Powierzchnia użytków rolnych [ha]	
	2002	2010	2002	2010	2002	2010
Gmina Bircza	1 481	1 253	6 124	8 032	4 867	5 650
Gmina Dubiecko	2 429	1 957	8 291	6 172	6 957	4 686
Gmina Fredropol	1 120	1 165	4 928	5 567	4 521	5 070
Gmina Krasiczyn	1 034	749	2 866	2 965	2 566	2 617
Gmina Krzywczka	1 124	1 171	3 558	3 443	3 009	2 606
Gmina Medyka	1 119	885	3 438	5 404	3 266	5 126

Gmina Orły	1 456	1 551	5 308	5 555	4 951	5 195
Gmina Przemyśl	1 962	1 722	5 259	4 803	4 836	4 340
Gmina Stubno	714	683	3 336	6 509	3 120	6 073
Gmina Żurawica	2 403	2 211	5 868	5 980	5 534	5 508
Razem powiat przemyski	14 842	13 347	48 976	54 429	43 626	46 872

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Sprzyjające warunki do rozwoju produkcji rolniczej wynikają z bardzo korzystnych warunków klimatycznych oraz wysokiej jakości gleb. Ponad 85% gruntów ornych zawiera się w I-III klasie bonitacyjnej. W uprawie dominują zboża, przede wszystkim pszenica, rzadziej jęczmień i żyto. W ostatnim dziesięcioleciu znacznie wzrosła uprawa kukurydzy. Z roślin okopowych najczęściej uprawia się ziemniaków i buraków. W produkcji zwierzęcej dominuje chów krów mlecznych oraz trzody chlewnej. Ważną gałęzią rolnictwa jest produkcja sadownicza. Największe sady owocowe (głównie jabłoni) znajdują się w Żurawicy.

Tabela nr 3. Rodzaje gospodarstw rolnych w Gminie Żurawica w 2010 roku.

Wyszczególnienie	Liczba gospodarstw	Powierzchnia [ha]
Gospodarstwa ogółem	2218	5979,67
do 1 ha włącznie	1329	683,72
powyżej 1 ha razem	889	5295,95
1 - 5 ha	694	1763,63
1 - 10 ha	821	2678,51
1 - 15 ha	846	2978,16
5 - 10 ha	127	914,88
5 - 15 ha	152	1214,53
10 -15 ha	25	299,65

5 ha i więcej	195	3532,32
10 ha i więcej	68	2617,44
15 ha i więcej	43	2317,79

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Gospodarstwa rolne zlokalizowane na terenie Gminy Żurawica zajmują pow. 5 980 ha, z czego 5 508 ha stanowią użytki rolne. Wśród nich największy obszar zajmują grunty orne, następnie łąki.

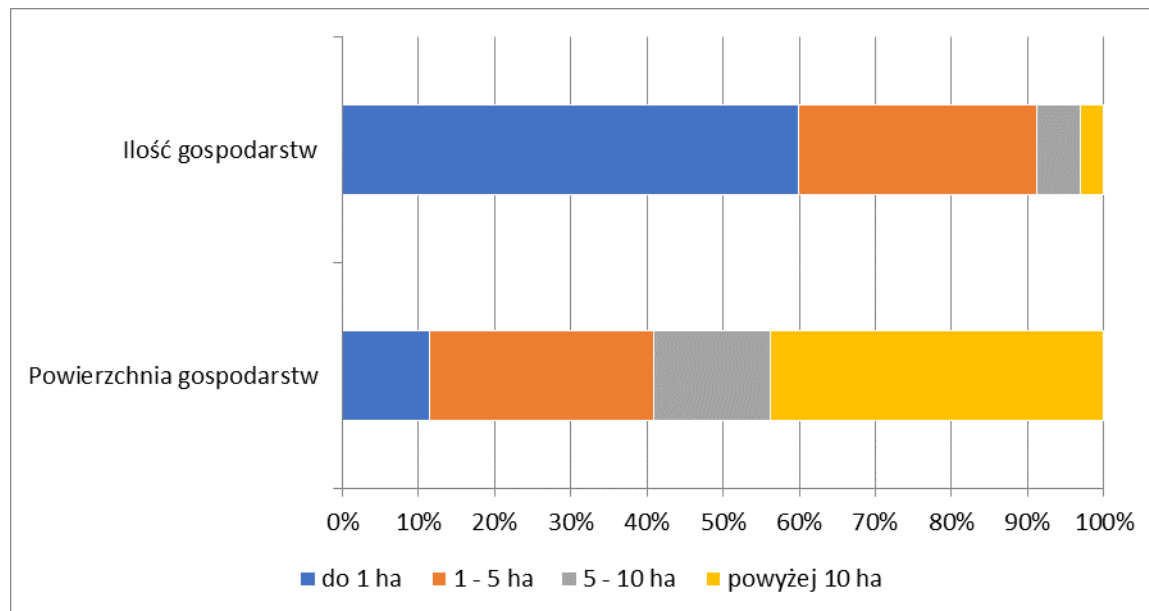
Tabela nr 4. Rodzaje gruntów i użytków rolnych na terenie gminy Żurawica

Wyszczególnienie	Liczba gospodarstw	Powierzchnia [ha]
grunty ogółem	2211	5979,67
użytki rolne ogółem	2207	5508,08
użytki rolne w dobrej kulturze	1837	5376,33
pod zasiewami	1264	3976,11
grunty ugorowane łącznie z nawozami zielonymi	425	270,44
uprawy trwałe	654	284,13
sady ogółem	510	275,44
ogrody przydomowe	679	68,90
łąki trwałe	486	660,35
pastwiska trwałe	127	116,39
pozostałe użytki rolne	485	131,76
lasy i grunty leśne	136	83,42
pozostałe grunty	1734	388,17

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Ponad 90% ogólnej liczby gospodarstw posiada powierzchnię do 5 ha, natomiast tylko 68 gospodarstw (3% ogółu) to gospodarstwa o powierzchni przekraczającej 10 ha. Średnia wielkość gospodarstwa wynosi 2,7 ha.

Wykres nr 1. Struktura ilości gospodarstw wg powierzchni na terenie gminy Żurawica (2010 rok)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Powyższe dane pokazują, że struktura agrarna gospodarstw na terenie gminy Żurawica charakteryzuje się znacznym rozdrobnieniem, które może stanowić jednak pewien atut dla rozwoju produkcji ponadstandardowej, ekologicznej, opartej na tradycyjnych rozwiązaniach.

Z ogółu 2 218 gospodarstw domowych zajmujących się rolnictwem, 1 845 (83,2%) uzyskuje dochody z działalności rolniczej, 694 (31,3%) gospodarstw domowych prowadzących gospodarstwa rolne posiada dochody z pracy najemnej, natomiast 817 (36,8%) jako dodatkowe źródło dochodów wykazuje emeryturę lub rentę.

Tabela nr 5. Źródła dochodów gospodarstw domowych prowadzących gospodarstwa rolne

Wyszczególnienie	Liczba gospodarstw rolnych
Ogółem	2 218
z dochodem z działalności rolniczej	1 845

z dochodem z emerytury i renty	817
z dochodem z pozarolniczej działalności gospodarczej	732
z dochodem z pracy najemnej	694
z dochodem z innych niezarobkowych źródeł poza emeryturą i rentą	141
bez dochodów z działalności rolniczej	373
bez dochodów z emerytury i renty	1 402
bez dochodów z pozarolniczej działalności gospodarczej	1 487
bez dochodów z pracy najemnej	1 525
bez dochodów z innych niezarobkowych źródeł poza emeryturą i rentą	2 078

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Leśnictwo

Grunty leśne zajmują około 1 067 ha całej powierzchni Gminy Żurawica, poziom zalesienia gminy wynosi 10,9%. Na przestrzeni kilku lat grunty leśne publiczne praktycznie nie uległy zmianie i wynoszą blisko 992 ha.

Tabela nr 6. Leśnictwo

Wyszczególnienie	Jednostka miary	2010	2014
Lasy ogółem	ha	1 039,60	1040,23
powierzchnia gruntów leśnych ogółem	ha	1 066,20	1066,79
lesistość w %	%	10,90	10,90
grunty leśne publiczne ogółem	ha	991,20	991,79
grunty leśne publiczne Skarbu Państwa	ha	962,10	962,71
grunty leśne publiczne Skarbu Państwa w zarządzie Lasów Państwowych	ha	960,10	962,58

grunty leśne prywatne	ha	75,00	75,00
-----------------------	----	-------	-------

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

2.1.5 Infrastruktura techniczna i budownictwo

Sieć wodociągowa

Gmina Żurawica zaopatrywana jest w wodę za pomocą sieci komunalnej. Dostarczaniem wody do gospodarstw na terenie gminy zajmuje się Zakład Wodociągowo-Kanalizacyjny w Żurawicy. Gmina korzysta z 4 ujęć wody:

- Ujęcie wody podziemnej w miejscowości Orzechowce – zaopatruje w wodę miejscowości: Orzechowce, Batycze, Żurawica (część), Ujkowice (gmina Przemyśl) oraz Duńkowiczki i Hnatkowice (gmina Orły).
- Ujęcie wody podziemnej w miejscowości Wyszatyce – zaopatruje w wodę miejscowości: Wyszatyce, Bolestraszyce, Buszkowiczki i Żurawica (część).
- Ujęcie wody podziemnej na terenie gminy Orły – gmina Żurawica dokonuje zakupu wody od Gminnego Zakładu Usług Wodnych w Orłach dla miejscowości Kosienice i Maćkowice.
- Ujęcie powierzchniowe wody z rzeki San w mieście Przemyśl – gmina Żurawica dokonuje zakupu wody od Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji Spółka z o.o. w Przemyślu dla miejscowości Buszkowice i Żurawica (część).

Tabela nr 7. Wybrane dane dotyczące instalacji wodociągowej w gminie Żurawica

Wyszczególnienie	Jednostka miary	2010	2014
Długość czynnej sieci wodociągowej	km	119,5	116,3
- w tym będącej w zarządzie bądź administracji gminy	km	114,2	115,3
Przyłącza prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania	szt.	2 901	3 028
Woda dostarczona gospodarstwom domowym	dam ³	265,1	273,8

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Wydajność lokalnych źródeł zaopatrzenia w wodę zapewnia jej dostawę dla wszystkich odbiorców w terenach zabudowanych gminy. Konieczny jednak jest stały rozwój sieci wodociągowej, utrzymanie jej wydajności poprzez realizację dodatkowych odwiertów i zastosowanie nowoczesnych pomp, a także dostosowanie jej do stopnia zainwestowania na terenach projektowanych do zabudowy. Według danych Głównego Urzędu Statystycznego, na koniec 2014 roku na terenie gminy z sieci wodociągowej korzystało 93,7% mieszkańców, tj. 12 118 osób (o 144 więcej niż w 2010 roku). Średnie zużycie wody w gospodarstwach domowych ogółem na 1 mieszkańca wzrosło z 20,7 m³ w 2010 roku do 21,1 m³ w 2014 roku.

Według danych Urzędu Gminy w Żurawicy, sieć wodociągowa rozdzielcza pokrywa w 100% obszar gminy a jej długość bez przyłączy wynosi 115,7 km.

Tabela nr 8. Długość sieci rozdzielczej wodociągowej w poszczególnych miejscowościach

L.p.	Miejscowość	Długość [km]
1.	Batycze	4,40
2.	Bolestraszyce	17,00
3.	Buszkowice	6,00
4.	Buszkowiczki	6,20
5.	Kosienice	9,50
6.	Maćkowice	9,20
7.	Orzechowce	10,70
8.	Wyszatyce	12,80
9.	Żurawica	29,90

Źródło: Urząd Gminy Żurawica

Sieć kanalizacyjna

Działalność związaną z gospodarką ściekową na terenie gminy prowadzi Zakład Wodociągowo-Kanalizacyjny w Żurawicy.

Tabela nr 9. Wybrane dane dotyczące instalacji kanalizacyjnej w gminie Żurawica

Wyszczególnienie	Jednostka miary	2010	2014
Długość czynnej sieci kanalizacyjnej	km	96,8	96,4
- w tym będącej w zarządzie bądź administracji gminy	km	94,2	94,7
Przyłącza prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania	szt.	2 155	2 301
Odprowadzone ścieki	dam ³	272	301

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Według danych Urzędu Gminy w Żurawicy, poziom skanalizowania gminy wynosi 75%. Z sieci kanalizacyjnej za pośrednictwem 2 343 przyłączy korzysta 9 708 mieszkańców, natomiast użytkownikami 74 przyłączy są firmy, punkty handlowo-usługowe oraz inne instytucje.

Tabela nr 10. Ilość użytkowników oraz przyłączy w poszczególnych miejscowościach (2014 rok)

L.p.	Miejscowość	Ilość użytkowników	Ilość przyłączy do użytkowników	Ilość innych przyłączy (firmy, instytucje)
1.	Batycze	8	2	-
2.	Bolestraszyce	1 588	397	17
3.	Buszkowice	812	203	4
4.	Buszkowiczki	704	176	2
5.	Orzechowce	880	220	4
6.	Wyszatyce	1 140	285	9
7.	Żurawica	4 576	1 060	38

Razem	9 708	2 343	74
--------------	--------------	--------------	-----------

Źródło: Urząd Gminy Żurawica

Według danych Urzędu Gminy w Żurawicy, na koniec 2014 roku gminna sieć kanalizacyjna grawitacyjna miała długość 95,2 km. Okres użytkowania sieci, oprócz oddanej do użytku w 2010 roku w miejscowościach Buszkowiczki i Buszkowice i krótkich odcinków w Żurawicy, które zostały dołączone do sieci w 2009 roku, sięga 25 lat. Na terenie gminy Żurawica są trzy komunalne oczyszczalnie ścieków znajdujące się w Orzechowcach, Wyszatycach i Żurawicy.

Sieć gazowa

Wszystkie miejscowości gminy są zgasyfikowane i posiadają gazową sieć średnioprężną. Sieć gazowa zasilana jest ze stacji redukcyjno-pomiarowej II stopnia w Żurawicy. Zabudowa nowych terenów, przewidywana w planach zagospodarowania wymagać będzie jednak rozwinięcia sieci gazowej średniego ciśnienia, w szczególności w miejscowości Żurawica. W ostatnich latach zauważa się systematyczny wzrost zapotrzebowania na gaz przeznaczony do celów grzewczych. Spowodowane jest to budową nowych kotłowni gazowych oraz modernizacją istniejących kotłowni węglowych (przekwalifikowanie ich na paliwo gazowe).

Tabela nr 11. Sieć gazowa w Gminie Żurawica

Wyszczególnienie	Jednostka miary	2010	2014
długość czynnej sieci ogółem w m	m	152 915	157 588
długość czynnej sieci przesyłowej w m	m	31 462	33 928
długość czynnej sieci rozdzielczej w m	m	121 453	123 660
czynne przyłącza do budynków mieszkalnych i niemieszkalnych	szt.	2 571	2 683
odbiorcy gazu	gosp.dom.	2 497	2 566
odbiorcy gazu ogrzewający mieszkania gazem	gosp.dom.	1 444	1 536
zużycie gazu w tys. m ³	tys.m ³	1 525,3	1 413,3

zużycie gazu na ogrzewanie mieszkań w tys. m ³	tys.m ³	1 367,5	1 099,0
ludność korzystająca z sieci gazowej	osoba	9 738	9 925

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Według danych Urzędu Gminy w Żurawicy, liczba gospodarstw korzystających z sieci gazowej na koniec 2014 roku wyniosła 3 243.

Czynna sieć gazowa w Gminie Żurawica ma długość 157 588 m, w tym sieć przesyłowa 33 928 m, sieć rozdzielcza 123 660 m. Czynnych jest 2 683 przyłączy do budynków.

Energia elektryczna

Na terenie gminy istnieje stacja elektroenergetyczna WN/SN GPZ Żurawica z dowiązaną siecią linii napowietrznych WN 110 kV (przebiegających przez gminę tranzytem) oraz linii napowietrznych SN zasilających system stacji transformatorowych SN/NN (rozmieszczonych na terenach zurbanizowanych).

Od stacji GPZ Żurawica do stacji GPZ Radymno poprowadzona jest linia 11 kV, która przebiega na krótkim odcinku przez obszar gminy nad terenami wyłączonymi z zabudowy.

Sieć linii SSN 15 kV w zdecydowanej większości jest wystarczająca dla zasilania terenów zabudowanych oraz dla większości terenów projektowanych do zabudowy. Dla obsługi dotychczasowego zainwestowania wystarczająca jest obecna sieć stacji transformatorowych. Należy jednak zwiększać ilość stacji dla projektowanych terenów osiedleńczych i intensyfikacji zabudowy dotychczasowych terenów zainwestowanych, jak również w dużo większym stopniu wykorzystywać odnawialne źródła energii - wody i wiatru.

Na terenie gmin Orły i Żurawica znajduje się farma wiatrowa Hnatkowice - Orzechowce składająca się z 6 turbin zamontowanych na wieżach o wysokości 78 m, a ich łączna moc wynosi 12 MW.

Gospodarka odpadami

Gmina posiada urządzone wspólne z gminą sąsiednią Orły składowisko odpadów komunalnych, które zlokalizowane jest na pograniczu wsi Żurawica i Duńkowiczki. Składowisko posiada uregulowany stan formalno-prawny, zgodny z porozumieniem międzygminnym. Chłonność składowiska szacuje się na 15 lat. Ponadto w jego pobliżu istnieją warunki terenowe dla zwiększenia powierzchni.

Zasady gospodarki odpadami reguluje stosowna uchwała Rady Gminy. Gromadzenie odpadów odbywa się w systemie kontenerowym, zaś struktura odpadów komunalnych pozwala na wydzielenie z nich materia(ów wtórnych (papier, szkło, tworzywa sztuczne, metale). Gmina planuje wprowadza selekcję odpadów i ich segregację w miejscu wytwarzania oraz posiada kompleksowy system odbioru materiałów wtórnych.

Tabela nr 12. Odpady komunalne zmieszane zebrane w ciągu roku w Gminie Żurawica

Wyszczególnienie	Jednostka miary	2010	2014
Ogółem	t	2 365,54	1 909,48
Ogółem na 1 mieszkańca	kg	185,0	147,3
z gospodarstw domowych	t	1 164,79	1 239,45
liczba budynków mieszkalnych objętych zbieraniem odpadów z gospodarstw domowych	szt.	2 697	b.d.
liczba przedsiębiorstw odbierających odpady w badanym roku wg obszaru działalności	szt.	4	2

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Gospodarka mieszkaniowa

Jednym z zadań własnych gminy jest zaspokajanie zbiorowych potrzeb mieszkaniowych. Gmina powinna zgromadzić własny zasób mieszkaniowy i zarządzać nim w taki sposób, aby jak najlepiej zaspokajał on potrzeby rodzin, których dochód powoduje brak możliwości zakupu własnego mieszkania. W zasobach gminy Żurawica według danych na koniec 2014 roku znajdował się 1 lokal socjalny o powierzchni użytkowej wynoszącej 62 m².

Na obszarze gminy na koniec 2014 roku znajdowały się 3 131 budynki mieszkalne – w odniesieniu do roku 2010 ich ilość wzrosła o 118.

Statystyka mieszkań wskazuje, że w 2014 roku w gminie było 3 397 mieszkań, a średni przyrost ich ilości w okresie minionych 4 lat wyniósł 3,9%.

Tabela nr 13. Zasoby mieszkaniowe na terenie gminy Żurawica

Zasoby mieszkaniowe ogółem	Jednostka miary	2010	2014
Mieszkania	szt.	3 270	3 397
Izby	szt.	14 845	15 536
Powierzchnia użytkowa mieszkań	m ²	314 505	331 307
Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania	m ²	96,2	97,5
Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę	m ²	24,5	25,6
Mieszkania na 1000 mieszkańców	--	255,2	262,7

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Na przestrzeni ostatnich lat obserwuje się wzrost dostępu mieszkańców gminy do urządzeń techniczno – sanitarnych. Od roku 2010 do końca 2014 roku 127 mieszkań zostało wyposażonych w łazienkę oraz centralne ogrzewanie a dostęp do gazu z sieci uzyskało 65 mieszkań.

Tabela nr 14. Wyposażenie mieszkań w instalacje techniczno – sanitarne

Wyszczególnienie	2010	2014
Wodociąg	3 017	3 197
Ustęp splukiwany	2 911	3 038
Łazienka	2 817	2 944
Centralne ogrzewanie	2 544	2 671
Gaz sieciowy	2 540	2 605

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Na koniec 2014 roku 86,7% ogółu mieszkań posiadało łazienkę, 94,1% było wyposażonych w wodociąg a 78,6% posiadało centralne ogrzewanie.

Budownictwo

Podstawowe dane dotyczące budownictwa mieszkaniowego na terenie gminy Żurawica przedstawia poniższa tabela

Tabela nr 15. Budownictwo mieszkaniowe w latach 2011 - 2014

Wyszczególnienie	Jednostka miary	2011	2012	2013	2014
Mieszkania oddane do użytkowania w nowych budynkach mieszkalnych i niemieszkalnych					
Ogółem	szt.	43	44	47	32
Przeznaczone na sprzedaż lub wynajem	szt.	0	0	10	0
Indywidualne	szt.	43	44	37	32
Indywidualne – realizowane z przeznaczeniem na użytek	szt.	-	-	37	32
Mieszkania oddane do użytkowania wg form budownictwa					
Ogółem mieszkania	szt.	43	44	47	32
Ogółem izby	szt.	251	249	233	196
Ogółem powierzchnia użytkowa	m ²	6 410	6 211	5 182	4 385
Mieszkania – przeznaczone na sprzedaż lub wynajem	szt.	0	0	10	0
Izby - przeznaczone na sprzedaż lub wynajem	szt.	0	0	30	0
Powierzchnia użytkowa – przeznaczona na sprzedaż lub wynajem	m ²	0	0	506	0
Mieszkania - indywidualne	szt.	43	44	37	32
Izby – indywidualne	szt.	251	249	203	196
Powierzchnia użytkowa - indywidualna	m ²	6 410	6 211	4 676	4 385

Mieszkania - indywidualne realizowane z przeznaczeniem na użytek własny inwestora	szt.	-	-	37	32
Izby - indywidualne realizowane z przeznaczeniem na użytek własny inwestora	szt.	-	-	203	196
Powierzchnia - indywidualna realizowana z przeznaczeniem na użytek własny inwestora	m ²	-	-	4 676	4 385

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

2.1.6 Infrastruktura komunikacyjna

Dostępność komunikacyjna gminy jest czynnikiem determinującym wielopłaszczyznowy rozwój społeczno – gospodarczy. Planowanie działań związanych z rozwojem obszarów wiejskich powinno opierać się o upowszechnienie dostępu do dóbr i usług, które są podstawą egzystencji społeczności lokalnej. Dostępność komunikacyjna to także czynnik napędu gospodarczego, który jest elementem kluczowym do poprawy jakości życia mieszkańców.

Najważniejszymi węzłami komunikacyjnym dla gminy jest znajdujące się poza jej obszarem miasto Przemyśl, w którym przebiegająca przez teren gminy droga krajowa nr 77 relacji Lipnik – [Sandomierz](#) – [Stalowa Wola](#) – [Leżajsk](#) – [Tryńcza](#) – [Jarosław](#) – [Radymno](#) – [Przemyśl](#) krzyżuje się z drogą krajową nr 28 relacji [Zator](#) – [Wadowice](#) – [Nowy Sącz](#) – [Krosno](#) – [Sanok](#) – [Bircza](#) – [Przemyśl](#) – [Medyka](#) – Granica Państwa oraz znajdujący się w odległości 10 km od Żurawicy węzeł autostradowy (A4 – DK77).

Mapa 3. Zewnętrzna dostępność komunikacyjna Gminy Żurawica

Źródło: opracowanie własne

W powiązaniu z drogą krajową nr 77 zasadniczy układ komunikacyjny obszaru tworzy droga wojewódzka nr 881 relacji Sokołów Małopolski – Łańcut – Kańczuga – Pruchnik – Żurawica, która razem z drogami powiatowymi i gminnymi ma największy wpływ na mobilność i dostępność wewnętrzną wszystkich miejscowości gminy.

Układ drogowy występujący na terenie gminy Żurawica stwarza dogodne powiązania zarówno wewnętrzne pomiędzy poszczególnymi miejscowościami, jak i zewnętrzne regionalne i ponadregionalne.

Potrzeby mieszkańców gminy w zakresie komunikacji zbiorowej zabezpieczają podmiejskie linie autobusowe MZK Przemysł, PKS Przemysł oraz przewoźnicy prywatni. Gmina nie posiada dworca autobusowego.

W systemie komunikacyjnym gminy Żurawica duże znaczenie ma także transport kolejowy. Przez terytorium gminy przebiega międzynarodowa magistrala kolejowa nr 91, będąca częścią trasy E-30, która prowadzi ruch z Europy Zachodniej na Ukrainę. Jej stan techniczny nie pozwala na podróżowanie z wysokimi prędkościami, dlatego w 2011 roku rozpoczęto jej modernizację. Po

zakończeniu remontów na odcinku Rzeszów – Przemyśl – Granica Państwa pociągi będą mogły rozwijać prędkość do 120 km/h. W zakresie ruchu towarowego linia kolejowa jest wyposażona w kilka stacji, w tym leżący na terenie trzech gmin węzeł przeładunkowy Żurawica – Przemyśl – Medyka, związanych wzajemnie torami normalnymi i szerokimi (występującymi na terenie Ukrainy). W obrębie węzła istnieją mniejsze bocznicze przeładunkowe.

2.1.7 Infrastruktura kultury i sportu

Kultura

Działalność kulturalna jest bardzo ważnym czynnikiem społeczno – wychowawczym. Dzięki niej można poszerzyć swoją wiedzę na różne tematy, spędzić przyjemnie czas i zintegrować się z danym środowiskiem.

Dom Ludowy w Wyszatycach posiada salę telewizyjną, salę widowiskową ze sceną oraz zaplecze gastronomiczne z kuchnią. Wyposażony jest w stół bilardowy, stół do tenisa stołowego, piłkarzyki. W budynku znajduje się biblioteka. Kadra placówki to pracownik gospodarczy oraz osoba zatrudniona na etacie bibliotekarki.

Zdjęcie nr 1. Dom Ludowy w Wyszatycach

Źródło: *Urząd Gminy Żurawica*

W chwili obecnej Budynek Domu Ludowego jest użytkowany przez :

- Ochotniczą Straż Pożarną - wydzielone dwa boksy garażowe z bezpośrednim dojazdem,
- Sklep Spożywczy „U IRENY” z wejściem przez klatkę ewakuacyjną niskiego parteru,
- Wiejski Dom Kultury Wyszatyce z wejściem w części wyższej,
- Gminną Bibliotekę w Żurawicy, Filię Wyszatyce,
- Koło Gospodyń Wiejskich Wyszatyce

Obok Domu Ludowego w Wyszatycach, na terenie gminy Żurawica znajdują się następujące obiekty kulturalne:

- Dom Ludowy w Maćkowicach, który posiada salę widowiskową ze sceną. Wyposażony jest w stół bilardowy, w budynku znajduje się Bank Spółdzielczy.
- Dom Ludowy w Orzechowcach, który posiada salę konferencyjną, salę komputerową oraz kuchnię i zaplecze gospodarcze. Wyposażony jest w stół bilardowy i do tenisa stołowego. W budynku znajduje się biblioteka, siedziba Ochotniczej Straży Pożarnej, gabinet lekarski i stomatologiczny. W Domu Ludowym w Orzechowcach organizowane są okolicznościowe akademie, wesela, zabawy oraz spotkania Koła Gospodyń Wiejskich.
- Dom Ludowy w Buszkowiczkach posiada salę widowiskową, salę komputerową oraz kuchnię z wyposażeniem. W budynku ma siedzibę Stowarzyszenie „Pomóżmy Sobie”.
- Świetlica młodzieżowa w Bolestraszczykach wyposażona w stół do tenisa.
- Polski Dom Katolicki przy Parafii Rzymsko-Katolickiej Niepokalanego Poczęcia NMP w Żurawicy. Dom, z którego korzystają mieszkańcy posiada salę widowiskową ze sceną wyposażoną w sprzęt nagłaśniający.

Zdjęcie nr 2. Dom Ludowy w Orzechowcach

Źródło: Urząd Gminy w Żurawicy

Organizatorem i koordynatorem życia kulturalnego w Gminie Żurawica jest Dom Kultury w Wyszatycach. Placówka jest samorządową instytucją kultury realizującą zadania w zakresie wychowywania, edukacji, upowszechniania i ochrony dóbr kultury między innymi poprzez: organizowanie wystaw artystycznych, przedstawień teatralnych, koncertów, imprez artystycznych, rozrywkowych i rekreacyjnych.

Na terenie gminy Żurawica odbywa się wiele przedsięwzięć kulturalnych i sportowych, np.: konkursy fotografii, warsztaty wikliniarskie, malowanie na tkaninie, konkursy plastyczne, turnieje tenisa stołowego, konkursy czytelnicze, obchody ważnych dni, pikniki rodzinne itp.

Bardzo wiele z nich, ze względu na zainteresowanie, odbywa się regularnie od wielu lat. Cykliczne imprezy kulturalne to:

- Konkurs wiedzy żołnierzy wyklętych w Gimnazjum w Żurawicy dla uczniów szkół gimnazjalnych z terenu gminy Żurawica - organizatorami jest Urząd Gminy Żurawica oraz Gimnazjum w Żurawicy (marzec)
- Turniej szachowy Cztery Pory Roku - organizatorami jest Urząd Gminy Żurawica oraz Kluby Sportowe- jest to turniej dla szachistów amatorów, uczestniczy w nim około 80-100 osób (marzec)
- Święto I Batalionu Czołgów w Żurawicy - organizatorami jest I Batalion Czołgów w Żurawicy oraz Urząd Gminy w Żurawicy – głównym punktem imprezy przeznaczonej dla żołnierzy, mieszkańców oraz gości jest apel wojskowy i piknik, w imprezie uczestniczy około 200-300 osób (maj)

- Turniej piłki nożnej szkół podstawowych i gimnazjalnych imieniem Roberta Maksyma - organizatorem jest LKS Żurawianka (maj - czerwiec)
- Piknik rodzinny - organizatorem jest Wspólnota Samorządowa Ziemi Przemyskiej – w trakcie imprezy w której uczestniczą mieszkańcy gminy Żurawica odbywają się między innymi gry i zabawy dla dzieci (maj/czerwiec)
- Turniej piłki nożnej juniorów im. Ireneusza Tomaszewskiego - organizatorem jest LKS Gwiazda Maćkowice oraz Urząd Gminy Żurawica (czerwiec)
- Turniej piłki nożnej o Puchar Wójta - organizatorem jest Urząd Gminy Żurawica (lipiec)
- Święto Wojska Polskiego - organizatorem jest Urząd Gminy Żurawica - głównym punktem obchodów jest Msza św. w intencji wojska (sierpień)
- Dożynki gminne dla mieszkańców gminy Żurawica - organizatorem jest Urząd Gminy Żurawica (wrzesień)

Na terenie gminy Żurawica działają następujące orkiestry i zespoły:

- Harcerska Orkiestra Dęta Hufca Ziemi Przemyskiej w Żurawicy
- Zespół Śpiewaczy Stowarzyszenia Koła Gospodyń Wiejskich w Wyszatycach
- Kapela Ludowa Orzechowiaczy
- Stowarzyszenie Kulturalne Chór „Villanella” w Bolestraszczykach

Najbardziej powszechną formą uczestnictwa w kulturze jest czytelnictwo. Na terenie gminy funkcjonuje Gminna Biblioteka Publiczna w Żurawicy, jej pięć filii znajduje się w miejscowościach Bolestraszyce, Wyszatyce, Orzechowce, Maćkowice i Kosienice. We wszystkich placówkach zatrudnionych jest 7 osób na etatach bibliotekarek.

Zdjęcie nr 3. Gminna biblioteka Publiczna

Źródło: Urząd Gminy w Żurawicy

Gminna Biblioteka Publiczna została powołana na mocy zarządzenia Gminy Żurawica Nr 5114/86 z dnia 5 lutego 1986 roku. Istnieje jako samorządowa jednostka organizacyjna funkcjonująca w formie instytucji kultury i posiada swój statut. Biblioteka nie posiada własnych dochodów i jest finansowana przez Urząd Gminy w Żurawicy.

Gminna Biblioteka Publiczna prowadzi szeroką działalność edukacyjną i kulturalną. Jest organizatorem lekcji bibliotecznych dla uczniów pobliskich szkół, które cieszą się dużym zainteresowaniem zarówno uczniów jak i nauczycieli.

Tabela nr 16. Biblioteka w Żurawicy – dane statystyczne w latach 2007-2010

Biblioteki	J. m.	2010	2014
Placówki biblioteczne			
biblioteki i filie	ob.	6	6
pracownicy bibliotek	osoba	8	8
księgozbiór	wol.	53 988	52 882
czytelnicy w ciągu roku	osoba	1 477	1 402

wypożyczenia księgozbioru na zewnątrz	wol.	25 282	24 437
obiekty przystosowane dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich	ob.	1	1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Biblioteki udostępniają księgozbiór poprzez wypożyczenie i prezentacje, tj. udzielają informacji na miejscu w czytelni. Udostępnienie księgozbioru odbywa się w warunkach wolnego dostępu czytelników do półek, co jest niewątpliwie zaletą z uwagi na bezpośredni kontakt czytelnika z książką i nieskrępowany wybór materiałów przez samego zainteresowanego. Zbiory biblioteczne są uzupełniane na bieżąco. W bibliotekach stosuje się wizualną promocję książki w formie wystawek oraz gazetek ściennych.

Sport

Sport na terenie gminy Żurawica odgrywa bardzo ważną rolę. Funkcjonujące kluby sportowe upowszechniają kulturę fizyczną wśród dzieci i młodzieży przyczyniając się do rozwoju wielu dyscyplin sportowych. Biorą czynny udział w sferze rozwoju kultury, gospodarki oraz społeczeństwa.

Tabela nr 17. Szczegółowe dane dotyczące klubów sportowych w gminie Żurawica

Wyszczególnienie	Jednostka miary	2010	2014
Kluby sportowe			
Kluby	sztuka	9	9
Sekcje sportowe	sztuka	9	12
Członkowie	osoba	301	318
Trenerzy	osoba	2	6
Instruktorzy sportowi	osoba	10	10
Inne osoby prowadzące zajęcia	osoba	4	0
Ćwiczący			
ogółem	osoba	337	338

mężczyźni	osoba	286	315
kobiety	osoba	51	23
Ćwiczący do lat 18			
ogółem	osoba	231	208
chłopcy	osoba	186	186
dziewczęta	osoba	45	22

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Na terenie Gminy Żurawica obecnie działa dziewięć klubów sportowych, praktycznie obecne są one we wszystkich sołectwach i prawie każdy dysponuje swoim boiskiem do piłki nożnej.

W gminie funkcjonuje dziewięć obiektów sportowych, z czego aż osiem dostosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych.

Na terenie gminy działają następujące kluby sportowe:

1. LKS Żurawianka Żurawica
2. LKS Tęcza Kosienice
3. KS Czarni Bolestraszyce
4. LKS Rada Orzechowce
5. LKS Batycze
6. LKS Gwiazda Maćkowice
7. LKS Zryw Buszkowiczki
8. LKS Grom Wyszatyce

Największym klubem sportowym jest LKS Żurawianka Żurawica, który obecnie posiada tylko sekcję piłkarską, której zawodnicy biorą udział w rozgrywkach w klasie B.

W swojej historii klub posiadał też sekcje lekkoatletyczną i zapaśniczą, w których odnosił znaczące sukcesy.

2.1.8 Infrastruktura rekreacyjno-turystyczna

Potencjał turystyczny

Gmina Żurawica ze względu na wiele wartości, zarówno historycznych jak i kulturowych i przyrodniczych jest terenem bardzo atrakcyjnym turystycznie. Malownicze położenie, posiadane walory turystyczne i krajobrazowe są również szansą dla rozwoju coraz bardziej popularnej agroturystyki. Na terenie gminy znajdują się, podlegające ochronie i ujęte w rejestrze zabytków, zachowane w różnym stanie zabytkowe parki dawnych zespołów pałacowych i dworskich:

- Bolestraszyce: park zespołu dworskiego, obecnie Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytkowych Założeń Ogrodowych i Arboretum,
- Wyszatyce: park zespołu dworskiego,
- Żurawica: park zespołu dworskiego Sapiehów,
- Maćkowice: park zespołu pałacowego,
- Kosienice: pozostałości zespołu parkowo- dworskiego.

Wszystkie te obiekty i tereny ujęte są w rejestrze zabytków i objęte strefą „A” pełnej ochrony konserwatorskiej oraz strefą „K” ochrony krajobrazu.

Na obszarze gminy występują również liczne pomniki przyrody - 112 drzew pomnikowych (głównie dęby, jesiony, platany, kasztanowce).

Większość drzew pomnikowych występuje w ogrodach i parkach podworskich w miejscowościach:

- Bolestraszyce - 58 (Arboretum),
- Wyszatyce - 6,
- Żurawica - 7 (park XIX w),
- Maćkowice - 5 (park krajobrazowy z pocz. XIX w),
- Kosienice - 35 (park krajobrazowy z pocz. XIX w).

Najchętniej odwiedzanym, nie tylko przez turystów ale również okolicznych mieszkańców miejscem jest niewątpliwie Arboretum w Bolestraszycach. Teren, będący w zasadzie ogrodem botanicznym odwiedza rocznie ponad 50 tys. turystów, również młodzież szkolna. Ogród powstał w 1975 roku i obecnie rośnie tam prawie 2 000 gatunków, odmian i form roślin. Arboretum stanowi również ważny ośrodek naukowo-badawczy w Polsce południowo-wschodniej, gdzie prowadzone są badania m.in. nad zabytkowymi założeniami ogrodowymi czy zagrożonymi i ginącymi gatunkami roślin. Na terenie ogrodu znajduje się odremontowany, klasycystyczny dwór z XIX w.

Na terenie gminy Żurawica usytuowany jest Fort XII „Werner”, będący częścią zespołu obiektów obronnych, trzeciej co do wielkości po Antwerpii i Verdun fortyfikacji – Twierdzy Przemyśl. Jest to fort główny, artyleryjski, którego załogę stanowiło ponad 300 żołnierzy. Budowany w latach 1882-1886 obiekt wraz z zachowaną w stanie nienaruszonym fosą jest objęty ochroną prawną jako zabytek architektury obronnej.

Dziedzictwo kulturowe

Na obszarze gminy znajdują liczne obiekty architektury, parki, cmentarze i stanowiska archeologiczne, które ujęte są w rejestrze zabytków lub w wykazie obiektów zabytkowych.

Obszar gminy został podzielony na 4 strefy ochrony w zależności od rangi i rodzaju obiektu zabytkowego, w tym do strefy „A” - wymagającej pełnej ochrony konserwatorskiej i związanej z obiektami wpisanymi do rejestru zabytków oraz stanowiskami archeologicznymi zostały ujęte znajdujące się w poszczególnych miejscowościach gminy następujące zabytki:

Bolestraszyce:

- Park zespołu dworskiego, obecnie Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytkowych
Założeń Ogrodowych i Arboretum - unikalna kolekcja (ok.2000 gatunków) drzew,
krzewów i roślin zielnych oraz ważny ośrodek edukacyjno- popularyzatorski,
- Zespół cerkwi gr.- kat. (obecnie kościół rzym.- kat.),
- Fortyfikacje” Twierdzy Przemyśl” - XIX/XX wiek,
- Drogi forteczne

Buszkowice:

- Zespół cerkwi gr.- kat. (obecnie kościół rzym.- kat.)

Wyszatyce:

- Zespół dworski XIX wiek
- Zespół cerkwi gr.- kat. XX wiek – częściowo w ruinie
- Kościół rzym- kat. XIX wiek

Zdjęcie nr 4. Cerkiew buszkowicka

Źródło: *Urząd Gminy w Żurawicy*

Żurawica:

- Zespół dworski Sapiechów XIX wiek
- Zespół folwarczny XIX wiek
- Kościół rzym- kat.
- Pozostałości cerkwi gr.- kat.
- Dawne koszary wojskowe – obecnie szpital specjalistyczny,
- Fortyfikacje twierdzy „Przemysł” XVII wiek

Orzechowce:

- Fortyfikacje „Twierdzy Przemysł” oraz drogi forteczne XIX wiek,

Maćkowice :

- Zespół pałacowy początek XX wieku ,
- Cerkiew gr. - kat. (XVIII wiek) z przyległym cmentarzem,

Kosienice:

- Pozostałości zespołu dworskiego XIX wiek
- Kościół rzym. - kat. z XIX wiek

2.2 Sfera gospodarcza

Gmina Żurawica jest obszarem przyjaznym dla przedsiębiorców – w ostatnich latach obserwuje się pozytywne zjawisko rozwoju przedsiębiorczości, a co za tym idzie wzrost liczby podmiotów gospodarczych. Według danych Głównego Urzędu Statystycznego na jej terenie na koniec 2014 roku działało 652 podmioty gospodarki narodowej, co klasuje ją na drugim miejscu w powiecie przemyskim.

Tabela nr 18. Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane na terenie gmin powiatu przemyskiego

Jednostka terytorialna	Ogółem		Sektor publiczny		Sektor prywatny	
	2010	2014	2010	2014	2010	2014
Gmina Bircza	339	390	22	17	317	373
Gmina Dubiecko	380	420	27	26	353	394
Gmina Fredropol	210	232	20	17	190	215
Gmina Krasieczyn	363	378	9	9	354	369
Gmina Krzywca	240	265	12	11	228	245
Gmina Medyka	292	307	14	14	278	293
Gmina Orły	407	478	16	19	391	459
Gmina Przemysł	663	761	24	25	639	735
Gmina Stubno	181	193	12	12	169	181
Gmina Żurawica	611	652	28	27	583	625
Razem powiat przemyski	3 686	4 067	184	177	3 502	3 889

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Rozwój przedsiębiorczości na terenie gminy dotyczy sektora prywatnego, w którym ilość podmiotów w latach 2010 – 2014 wzrosła o 42 i wyniosła na koniec 2014 roku 625, z czego 496 stanowiły osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą (469 w 2010 roku).

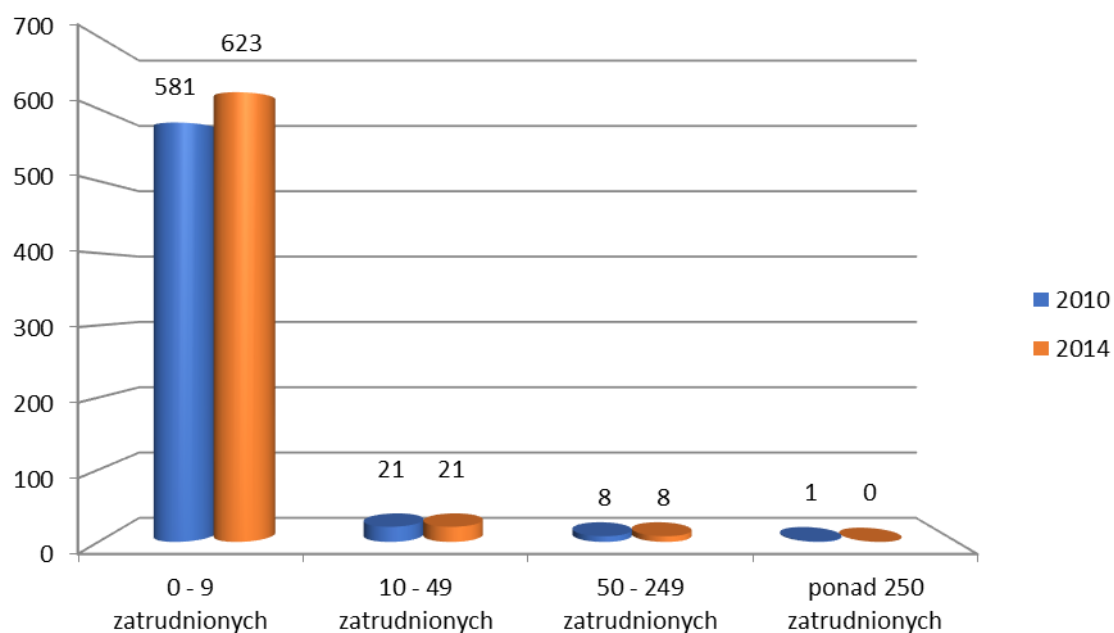
Tabela nr 19. Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane na terenie gminy Żurawica

Rodzaje podmiotów		2010	2014
Sektor publiczny	Państwowe i samorządowe jednostki prawa budżetowego	24	22
Sektor prywatny	Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	469	496
	Spółki handlowe	15	18
	Spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego	1	2
	Spółdzielnie	6	5
	Stowarzyszenia i organizacje społeczne	33	37

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Na terenie gminy Żurawica według danych GUS na koniec 2014 roku działało 623 mikroprzedsiębiorstwa zatrudniające do 9 osób oraz 21 małych i 8 średnich przedsiębiorstw.

Wykres nr 2. Podmioty gospodarki narodowej na terenie gminy wg klas wielkości

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

W okresie ostatnich czterech lat w gminie Żurawica zwiększyła się ilość podmiotów gospodarki narodowej przypadająca na 10 tysięcy mieszkańców oraz wskaźnik ilości nowo zarejestrowanych jednostek w rejestrze REGON na 10 tysięcy ludności.

Tabela nr 20. Wskaźniki dla obszaru gminy Żurawica za lata 2010 i 2014

Wskaźnik	2010	2014
Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności	477	504
Jednostki nowo zarejestrowane w rejestrze REGON na 10 tys. ludności	45	53
Jednostki wykreślone z rejestru REGON na 10 tys. ludności	32	37
Podmioty wpisane do rejestru na 1 tys. ludności	48	50
Podmioty na 1 tys. mieszkańców w wieku produkcyjnym	75,1	77,8
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 1 tys. ludności	37	38
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 100 osób w wieku produkcyjnym	5,8	5,9

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Tabela nr 21. Podmioty gospodarcze na terenie gminy Żurawica w 2014 roku

L.p.	Miejscowość	Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych w roku 2014	Liczba wyrejestrowanych podmiotów gospodarczych w roku 2014
1.	Batycze	0	0
2.	Bolestraszyce	2	1
3.	Buszkowice	2	0
4.	Buszkowiczki	1	0
5.	Kosienice	2	1
6.	Maćkowice	3	2

7.	Orzechowce	0	0
8.	Wyszatyce	5	2
9.	Żurawica	11	3
Razem		26	9

Źródło: Urząd Gminy Żurawca

2.3 Sfera społeczna

2.3.1 Struktura demograficzna

Potencjał demograficzny gminy Żurawica według danych GUS na koniec 2014 roku to 12 930 osób, w tym 6 472 kobiety (50,1% mieszkańców) i 6 458 mężczyzn (49,9% mieszkańców), co stanowi 17,46% ludności powiatu przemyskiego. Gmina Żurawica jest jedną z pięciu gmin powiatu, w której liczba mieszkańców w ostatnich latach uległa zwiększeniu. Zanotowany wzrost to 118 osób - w 2010 roku gmina liczyła 12 812 mieszkańców, w tym 6 434 kobiety oraz 6 378 mężczyzn. Średnia gęstość zaludnienia na terenie gminy wynosi 135 osób/km² (134 os/km² w 2010 roku).

Tabela 22. Ludność, średnia gęstość zaludnienia oraz powierzchnia gmin powiatu przemyskiego

Jednostka terytorialna	Ludność						Powierzchnia w km ²
	2010			2014			
	ogółem	w tym kobiety	osób/ km ²	ogółem	w tym kobiety	osób/ km ²	
Gmina Bircza	6 724	3 276	26	6 708	3 266	26	254
Gmina Dubiecko	9 564	4 784	62	9 378	4 726	61	154
Gmina Fredropol	5 588	2 750	35	5 537	2 744	35	160
Gmina Krasieczyn	4 947	2 475	40	5 129	2 567	41	124
Gmina Krzywca	4 941	2 401	52	4 890	2 362	52	95
Gmina Medyka	6 393	3 212	105	6 498	3 237	107	61

Gmina Orły	8 685	4 335	123	8 859	4 418	126	70
Gmina Przemyśl	9 904	4 940	91	10 172	5 080	94	108
Gmina Stubno	4 078	2 050	46	3 966	1 997	45	89
Gmina Żurawica	12 812	6 434	134	12 930	6 472	135	96
Razem powiat przemyski	73 636	36 657	61	74 067	36 869	61	1 211

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Powyższa tabela przedstawia stan ludności gminy Żurawica na tle pozostałych gmin wiejskich powiatu przemyskiego. Powierzchnia powiatu oraz poszczególnych gmin w ostatnich latach nie uległa zmianie.

Gmina Żurawica zajmuje 6 miejsce spośród dziesięciu gmin powiatu przemyskiego pod względem terytorialnym oraz pierwsze pod względem liczby ludności i gęstości zaludnienia.

Liczbę mieszkańców i średnią gęstość zaludnienia poszczególnych miejscowości gminy przedstawia poniższa tabela.

Tabela nr 23. Ludność i średnia gęstość zaludnienia miejscowości gminy Żurawica

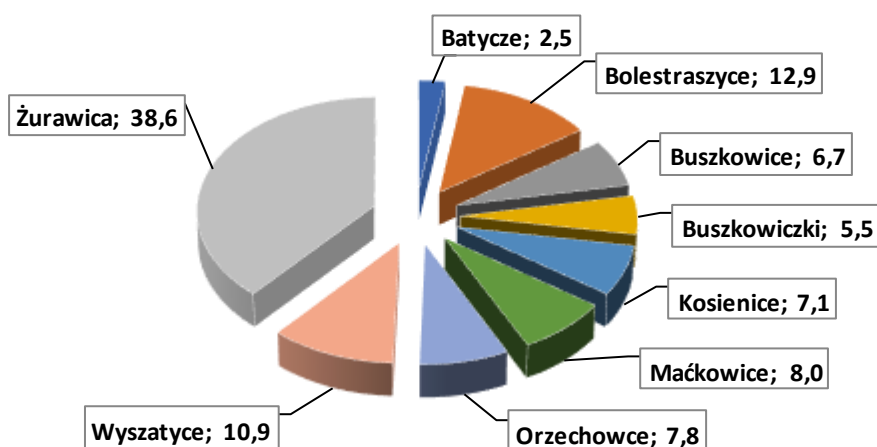
L.p.	Miejscowość	Liczba mieszkańców	Udział % w ludności gminy	Gęstość zaludnienia [os/km ²]
1.	Batycze	325	2,51	79,46
2.	Bolestraszyce	1 670	12,91	124,91
3.	Buszkowice	867	6,71	412,86
4.	Buszkowiczki	709	5,48	214,85
5.	Kosienice	923	7,14	86,75
6.	Maćkowice	1 039	8,04	56,62
7.	Orzechowce	1 003	7,76	143,90
8.	Wyszatyce	1 408	10,89	76,81

9.	Żurawica	4 986	38,56	268,21
----	----------	-------	-------	--------

Źródło: www.zurawica.pl

Najwięcej osób w gminie zamieszkuje w miejscowości Żurawica (38,6%), Bolestraszyce (12,9%) oraz Wyszatyce (10,9%).

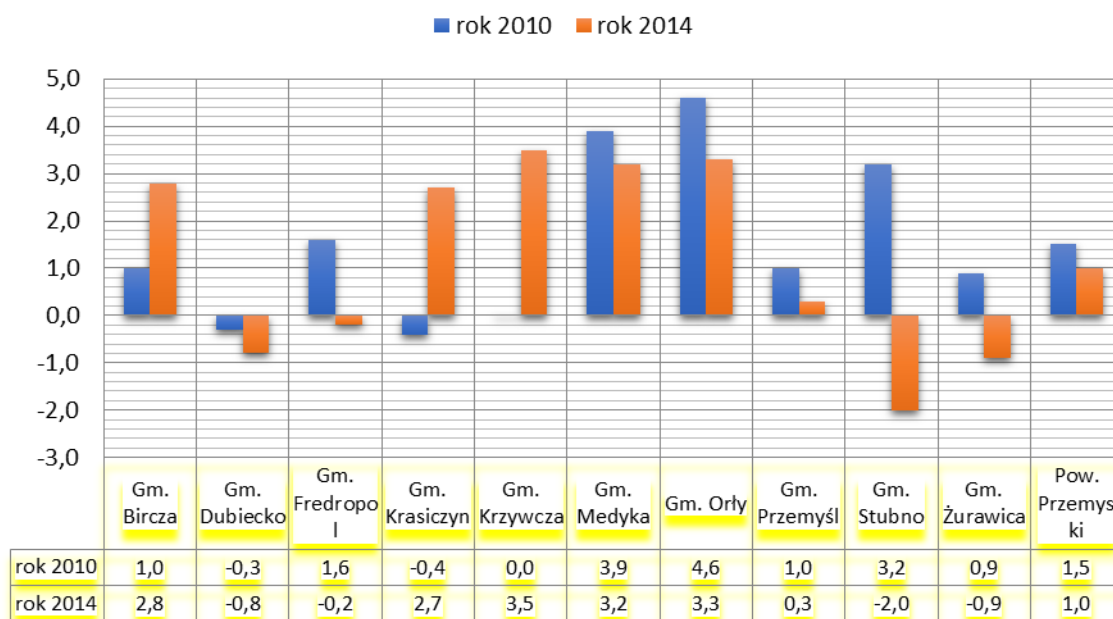
Wykres 3. Ludność gminy Żurawica [%]

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Urzędu Gminy Żurawica

Na terenie gminy Żurawica wskaźnik przyrostu naturalnego na 1000 mieszkańców wyniósł w 2014 roku (- 0,9) ulegając w porównaniu do 2010 roku obniżeniu o 1,8. Niekorzystnym zjawiskiem jest również niskie saldo migracji wewnętrznych, które na koniec 2014 roku wyniosło 4 (w 2010 roku wynosiło 26).

Wykres 4. Przyrost naturalny na terenie gmin powiatu przemyskiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Tabela nr 24. Wybrane wskaźniki modułu gminnego

Wyszczególnienie	J.m.	2010	2014
ludność na 1 km ² (gęstość zaludnienia)	osoba	134	135
kobiety na 100 mężczyzn	osoba	101	100
małżeństwa na 1000 ludności	-	5,0	6,2
urodzenia żywe na 1000 ludności	-	9,5	8,4
zgony na 1000 ludności	-	8,6	9,3
przyrost naturalny na 1000 ludności	-	0,9	-0,9

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Tabela nr 25. Migracje na pobyt stały gminne wg płci, typu i kierunku

Wyszczególnienie	J.m.	2010	2014
zameldowania ogółem	osoba	123	137
zameldowania z miast	osoba	71	86
zameldowania ze wsi	osoba	51	48
zameldowania z zagranicy	osoba	1	3
wymeldowania ogółem	osoba	96	130
wymeldowania do miast	osoba	60	71
wymeldowania na wieś	osoba	36	59
wymeldowania za granicę	osoba	0	0
saldo migracji wewnętrznych	osoba	26	4
saldo migracji zagranicznych	osoba	1	3
saldo migracji	osoba	27	7

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Wśród mieszkańców gminy Żurawica najliczniej reprezentowaną grupą wiekową są osoby młode w wieku 0 – 19 lat, których liczba na koniec 2014 roku wyniosła 2 855 osoby, co stanowiło 22,1% ogółu ludności gminy oraz 2 034 osób w wieku 30 – 39 lat, które stanowiły 15,7% ogółu mieszkańców.

Tabela nr 26. Struktura wiekowa mieszkańców gminy Żurawica (2014 rok)

Przedziały wiekowe	Ogółem	
	Ilość mieszkańców	% ogółu mieszkańców
0 – 19	2 855	22,1
20 – 24	1 022	7,9
25 – 29	979	7,6
30 – 39	2 034	15,7

40 – 49	1 824	14,1
50 – 59	1 777	13,7
60 – 64	722	5,6
65 i więcej	1 717	13,3
Razem	12 930	100

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

2.3.2 Poziom i struktura bezrobocia

Analizując ekonomiczną strukturę wiekową mieszkańców gminy Żurawica, można zauważyć spadek na koniec 2014 roku w odniesieniu do 2010 roku liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym – grupa mieszkańców w wieku do lat 17 zmniejszyła się o 287 osób. Najliczniejszą grupę stanowią mieszkańcy w wieku produkcyjnym (64,8% populacji), których ilość zwiększyła się w ciągu czterech lat o 246 osób. Struktura wiekowa mieszkańców gminy odzwierciedla ogólną sytuację występującą na terenie powiatu przemyskiego – pomimo zwiększającej się ilości mieszkańców i występującego w kilku gminach wzrostu przyrostu naturalnego, postępuje spadek ilości osób w wieku przedprodukcyjnym i wzrost ludności w wieku poprodukcyjnym. Utrzymanie się obecnej tendencji tak na terenie gminy jak i powiatu niekorzystnie rokuje na przyszłość i w perspektywie kilkunastu lat będzie skutkowało szybszym starzeniem się społeczeństwa.

Tabela nr 27. Struktura ludności gminy Żurawica wg ekonomicznych grup wiekowych

Grupa ludności	w wieku przedprodukcyjnym		w wieku produkcyjnym		w wieku poprodukcyjnym	
	2010	2014	2010	2014	2010	2014
Ilość osób	2 753	2 466	8 136	8 382	1 923	2 082
Udział % w ludności ogółem	21,5%	19,1%	63,5%	64,8%	15,0%	16,1%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Analizując dane z lat dotyczące liczby osób pracujących z terenu gminy Żurawica można zauważyć, iż od roku 2010 liczba osób zatrudnionych się zmniejsza, z tym, że spadek bardziej dotyczy mężczyzn niż kobiet.

Tabela nr 28. Pracujący na terenie gminy Żurawica w latach 2010 - 2014

Lata	Ogółem	w tym kobiety	w tym mężczyźni
2010	1 723	720	1 003
2011	1 676	719	957
2012	1 665	699	966
2013	1 635	707	928
2014	1 614	683	931

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Bardzo duży wpływ na sytuację społeczną na terenie gminy Żurawica ma zjawisko bezrobocia. Przeprowadzona po 1989 roku restrukturyzacja gospodarki przejawiająca się likwidacją dużej liczby zakładów pracy w powiecie przemyskim w których zatrudniona była część mieszkańców gminy, skutkowało pojawieniem się długotrwałego i strukturalnego bezrobocia. W konsekwencji nastąpił wzrost ubóstwa prowadzący często do powstawania negatywnych zjawisk, takich jak np. wykluczenie społeczne.

Na koniec grudnia 2014 roku w Powiatowym Urzędzie Pracy było zarejestrowanych 889 mieszkańców gminy Żurawica, w tym 612 osób długotrwale bezrobotnych powyżej 12 miesięcy. Udział zarejestrowanych osób bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym na koniec 2014 roku według danych GUS wyniósł 11,1%, notując spadek w porównaniu 2010 rokiem o 1,1%.

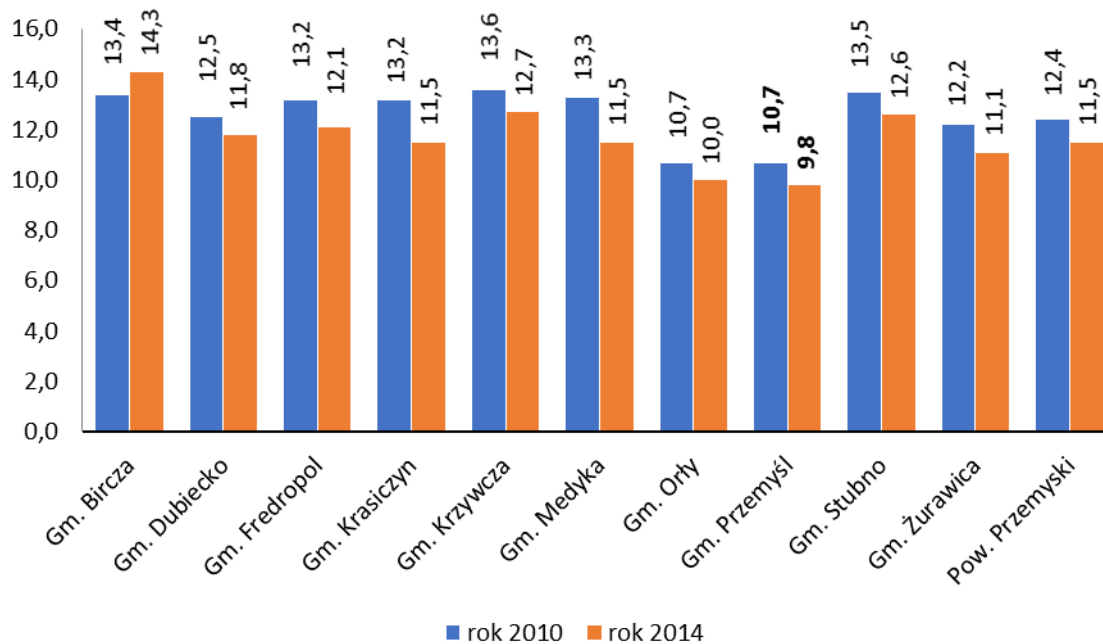
Tabela nr 29. Udział zarejestrowanych bezrobotnych mieszkańców gminy Żurawica w liczbie ludności na tle powiatu przemyskiego.

Jednostka terytorialna	Ogółem	
	2010	2014
Gmina Żurawica	12,2%	11.1%

Powiat przemyski	12,4%	11,5%
------------------	-------	-------

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Wykres nr 5. Udział zarejestrowanych bezrobotnych mieszkańców gminy Żurawica w liczbie ludności na tle gmin i powiatu przemyskiego.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

2.3.3 Edukacja

Gmina Żurawica jest organem prowadzącym następujące placówki oświatowe:

1. Zespół Szkolno-Przedszkolny nr 1 w Żurawicy, w skład którego wchodzi:
 - Samorządowe Przedszkole nr 2 w Żurawicy
 - Szkoła Podstawowa nr 1 im. Św. Jadwigi Królowej Polski w Żurawicy
 - Gimnazjum im. 2 Pułku Pancernego w Żurawicy
2. Zespół Szkolno-Przedszkolny nr 2 w Żurawicy, w skład którego wchodzi:
 - Samorządowe Przedszkole nr 1 w Żurawicy
 - Szkoła Podstawowa nr 2 w Żurawicy
3. Zespół Szkół w Wyszatycach

4. Zespół Szkół w Orzechowcach, w skład którego wchodzi Gimnazjum i Szkoła Podstawowa im. Jana Pawła II w Orzechowcach
5. Zespół Szkół w Maćkowicach
6. Szkoła Podstawowa w Bolestraszycach
7. Szkoła Podstawowa w Buszkowicach
8. Szkołą Podstawowa w Kosienicach

Tabela nr 30. Szkolnictwo podstawowe na terenie Gminy Żurawica

Wyszczególnienie	J.m.	2010	2014
Szkoły podstawowe dla dzieci i młodzieży bez specjalnych	-	10	9
Oddziały w szkołach	-	57	56
Uczniowie	osoba	786	740
Absolwenci	osoba	150	128

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Tabela nr 31. Szkolnictwo gimnazjalne na terenie Gminy Żurawica

Wyszczególnienie	J.m.	2010	2014
Gimnazja dla dzieci i młodzieży bez specjalnych	-	4	4
Oddziały w szkołach	-	22	17
Uczniowie	osoba	457	352
Absolwenci	osoba	151	126

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Tabela nr 32. Współczynniki skolaryzacji¹⁹ w Gminie Żurawica

Współczynniki skolaryzacji (szkolnictwo podstawowe i gimnazjalne)	J.m.	2010	2014
Współczynnik solaryzacji brutto			
szkoły podstawowe	%	91,18	83,52
gimnazja	%	82,19	78,05
Współczynnik solaryzacji netto			
szkoły podstawowe	%	89,56	83,18
gimnazja	%	81,47	76,50

Źródło: Bank Danych Lokalnych

2.3.4 Ochrona zdrowia i pomoc społeczna

Ochrona zdrowia

Opiekę zdrowotną na terenie Gminy Żurawica zapewniają trzy niepubliczne zakłady:

- **Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „Medyk” w Żurawicy**, w którym działają:
 - ✓ Poradnia medycyny pracy
 - ✓ Poradnia medycyny rodzinnej
 - ✓ Poradnia medycyny sportowej
 - ✓ Poradnia medycyny szkolnej
 - ✓ Poradnia pielęgniarek środowiskowo-rodzinnych
 - ✓ Poradnia stomatologiczna
 - ✓ Poradnia lekarza POZ
 - ✓ Usługa transportu sanitarnego
- **Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „Maćkowice”**, w którym funkcjonuje:
 - ✓ Poradnia (gabinet) lekarza POZ
 - ✓ Poradnia (gabinet) lekarza POZ
- **Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „Wyszatyce”**, w którym funkcjonuje:
 - ✓ Gabinet pielęgniarki środowiskowo-rodzinnej

¹⁹ Współczynniki skolaryzacji są miarą powszechności nauczania i służą do badania poziomu edukacji. Wyrażane są one w ujęciu procentowym.

- ✓ Gabinet pielęgniarki w środowisku nauczania i wychowania
- ✓ Gabinet położnej środowiskowo-rodzinnej
- ✓ Pielęgniarska opieka długoterminowa
- ✓ Poradnia lekarza POZ

Specjalistyczna opieka medyczna dostępna jest dla mieszkańców w okolicznych miejscowościach. Najbliższy szpital działa w Przemyślu. Szpitale drugiego stopnia referencyjności funkcjonują również w stolicy województwa podkarpackiego – Rzeszowie. Szpitale w Przemyślu i Przeworsku świadczą usługi dla mieszkańców miasta i okolicznych gmin, w tym także dla mieszkańców gminy Żurawica i zabezpieczają w sposób wystarczający miejscowe potrzeby zdrowotne.

W gminie Żurawica funkcjonuje Samodzielny Publiczny Szpital dla Nerwowo i Psychiczenie Chorych, obsługujący chorych z terenu całego województwa podkarpackiego. Organizacja funkcjonowania oddziału oparta jest na zasadach społeczności terapeutycznej. Do oddziału przyjmowani są pacjenci dobrowolni i z nakazu sądowego. Podstawowy program terapii uzależnienia oferowany przez placówkę trwa około 6-8 tygodni.

Na terenie gminy prowadzi działalność pięć gabinetów stomatologicznych – w Bolestraszycach (1), Orzechowcach (2), Wyszatycach (1), Żurawicy (1).

Na koniec 2014 roku pacjentom podstawowej opieki zdrowotnej udzielono 32 476 porady. W gminie funkcjonują trzy punkty apteczne (źródło: Bank Danych Lokalnych).

Pomoc społeczna

W gminie Żurawica usługi w zakresie pomocy społecznej świadczy Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Żurawicy.

Do zadań własnych gminy o charakterze obowiązkowym, zgodnie z ustawą o pomocy społecznej, realizowanych przez GOPS należą:

- opracowanie i realizacja gminnej strategii rozwiązywania problemów społecznych ze szczególnym uwzględnieniem programów pomocy społecznej, profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych, których celem jest integracja osób i rodzin z grup szczególnego ryzyka,
- sporządzanie bilansu potrzeb gminy w zakresie pomocy społecznej,
- udzielanie schronienia, zapewnienia posiłku oraz niezbędnego ubrania osobom tego pozbawionym,
- przyznawanie i wypłacanie zasiłków okresowych,
- przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych,

- przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego,
- praca socjalna,
- dożywianie dzieci,
- sprawianie pogrzebu, w tym bezdomnym,
- kierowanie do domu pomocy społecznej i ponoszenie odpłatności za pobyt mieszkańca w tym domu,
- sporządzanie sprawozdawczości oraz przekazywanie jej właściwemu wojewodzie,
- przyznawanie i wypłacanie zasiłków stałych.

Do zadań własnych gminy należy:

- przyznawanie i wypłacanie zasiłków specjalnych celowych,
- przyznawanie pomocy i wypłacanie świadczeń na ekonomiczne usamodzielnienie w formie zasiłków, pożyczek oraz pomocy w naturze,
- prowadzenie i zapewnienie miejsc w domach pomocy społecznej i ośrodkach wsparcia o zasięgu gminnym oraz kierowanie do nich osób wymagających opieki,
- podejmowanie innych zadań z zakresu pomocy społecznej, wynikających z rozeznania potrzeb gminy, w tym tworzenie i realizacja programów osłonowych,
- współpraca w Powiatowym Urzędzie Pracy w zakresie upowszechniania ofert pracy oraz informacji o wolnych miejscach pracy, upowszechniania informacji o usługach poradnictwa zawodowego i szkoleniach.

Oprócz zadań własnych Ośrodek Pomocy Społecznej wykonuje zadania zlecone przez administrację rządową, do których należy :

- a) organizowanie specjalistycznych usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi,
- b) przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych na pokrycie wydatków związanych z kłęską żywiołową lub ekologiczną,
- c) prowadzenie i rozwój infrastruktury środowiskowych domów samopomocy,
- d) realizacja zadań wynikających z rządowych programów pomocy społecznej, mających na celu ochronę poziomu życia osób, rodzin i grup społecznych oraz rozwój specjalistycznego wsparcia,
- e) opłacanie składki na ubezpieczenie zdrowotne, określone w przepisach o powszechnym ubezpieczeniu w NFZ.

Ustawa o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004r. reguluje szereg zadań dotyczących pomocy społecznej, polityki prorodzinnej oraz wspierania najuboższych grup społecznych. Do najczęściej

występujących problemów w sferze działania Ośrodka należą: ubóstwo, bezrobocie, bezradność w sprawach opiekuńczo – wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego, niepełnosprawność i długotrwała choroba, alkoholizm, problemy osób starszych.

W przypadku bezrobocia dominującą formą pomocy społecznej są świadczenia pieniężne oraz żywność. Podstawowego znaczenia nabierają jednak inne formy pomocy, zorientowane na planowanie nowych koncepcji życia zawodowego, rozbudzenie motywacji do działania ukierunkowanego na zatrudnienie, jak również technika kontraktu socjalnego, która pozwala na to, by pomoc – jej forma, wysokość i okres świadczeń – uzależniona była od aktywności bezrobotnego i jego rodziny.

Choroba i niepełnosprawność to czynniki, które prowadzą do pogorszenia kondycji finansowej każdej rodziny, bez względu na jej przynależność społeczno - zawodową i miejscem zamieszkania. Sytuacja taka, to z jednej strony efekt wydatków na leczenie, rehabilitację i różnego typów świadczenia będące udziałem rodzin, w których żyją osoby z ograniczoną przez chorobę sprawnością z drugiej strony przyczyną jest ograniczenie dochodów – utrata pracy i renta inwalidzka osoby niepełnosprawnej oraz ograniczenie aktywności zawodowej i możliwości zarobkowych innych członków rodziny, zobowiązanych do świadczeń opiekuńczych.

Niepełnosprawność uderza najbardziej w finansową i emocjonalną stronę rodziny. Rodzina w takiej sytuacji wymaga, zwłaszcza nieinstytucjonalnych form pomocy, maksymalnie zindywidualizowanych i dostosowanych do jej potrzeb. Z danych gromadzonych przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Żurawicy wynika, iż w kolejnych latach wzrasta liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej.

Skuteczna pomoc osobom i rodzinom z problemami alkoholowymi polega na umożliwieniu dotkniętym tą chorobą podjęcia leczenia. Poważnym problemem w podejmowaniu działań w tym kierunku jest bierna postawa ludzi uzależnionych od alkoholu. Wielu klientów GOPS - u, u których pracownik socjalny podejrzewa problem alkoholowy, zaprzecza, że alkohol ma wpływ na jakość ich życia. W przypadku tych uzależnionych konieczne jest skonfrontowanie ich z uzależnieniem tj. przeprowadzenie i uświadomienie im ich choroby.

Strategia GOPS w stosunku do ludzi w podeszłym wieku skierowana jest na podtrzymanie ich sprawności ruchowej i intelektualnej oraz zaspokojenia podstawowych potrzeb, a także ich aktywności społecznej oraz łagodzenia trudności związanych z wiekiem. Sytuacja ludzi starszych w okresie szybkich zmian gospodarczych jest złożona i uwarunkowana takimi czynnikami jak:

pogorszenie stanu zdrowia, opieka zdrowotna, zanik tradycji międzypokoleniowych, przemiany kulturowe, niekorzystne warunki życia i pogorszenie sytuacji materialnej.

Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Żurawicy podejmując próby przeciwdziałania niekorzystnym zjawiskom postawił na współpracę z Urzędem Pracy w Przemyślu, Komisariatem Policji w Żurawicy, ze szkołami z terenu gminy. Działania mają na celu łagodzenie skutków bezrobocia, przeciwdziałanie przemocy w rodzinie, integrację ze społeczeństwem oraz dostarczenie alternatywnych form spędzenia wolnego czasu.

Ośrodek Pomocy Społecznej, rozumiejąc problemy ekonomiczno-bytowe rodzin z dziećmi i osób samotnie wychowujących dzieci, stara się zaspokoić ich niezbędne i podstawowe potrzeby w miarę posiadanych środków i możliwości. Najczęstszą formą pomocy są zasiłki okresowe oraz zasiłki celowe z przeznaczeniem na potrzeby bieżące. Dzieci z tych rodzin korzystają z bezpłatnych posiłków oraz z letnich kolonii.

Tabela nr 33. Korzystający ze świadczeń rodzinnych w Gminie Żurawica

L.p.	Miejscowość	Zasiłki stałe		Zasiłki okresowe		Zasiłki celowe	
		osoby	kwota	osoby	kwota	osoby	kwota
1.	Batycze	2	5 915,79	7	35 703,89	3	1 030,00
2.	Bolestraszyce	8	40 593,54	45	110 647,10	12	3 084,59
3.	Buszkowice	4	22 445,50	12	35 823,44	7	1 847,50
4.	Buszkowiczki	3	17 310,24	13	25 534,06	2	250,00
5.	Kosienice	9	25 891,79	25	83 911,28	7	2 012,50
6.	Maćkowice	9	35 712,88	34	114 090,90	10	3 650,84
7.	Orzechowce	2	13 146,00	14	35 218,06	5	9 930,00
8.	Wyszatyce	8	31 243,31	37	100 171,30	16	5 570,00
9.	Żurawica	28	134 933,00	131	271 533,99	41	15 573,57
Razem		73	327 192,05	318	812 634,02	103	42 949,00

Źródło: Urząd Gminy Żurawica

2.3.5 Bezpieczeństwo publiczne

Poczucie bezpieczeństwa mieszkańców gminy oraz niski stopień przestępczości są jednym z czynników świadczących o rozwoju i atrakcyjności gminy oraz często są jednym z aspektów atrakcyjności inwestycyjnej. Miasto Przemyśl oraz funkcjonujące przejście graniczne w pobliskiej gminie Medyka powodują, że sprawa bezpieczeństwa publicznego jest bardzo ważna tak dla mieszkańców jak i gości i turystów. Za bezpieczeństwo na terenie gminy odpowiada Komisariat Policji w Żurawicy.

Duży wpływ na komfort życia mieszkańców jest rozbudowana struktura Ochotniczej Straży Pożarnej, która oprócz działalności mającej na celu zapobiegania pożarom oraz interwencji w wyniku ich powstania, bierze czynny udział w akcjach ratowniczych i zagrożeniach ekologicznych związanych z ochroną środowiska. Jej placówki znajdują się Batyczach, Bolestraszcach, Buszkowicach, Buszkowiczkach, Kozienicach, Maćkowicach, Orzechowcach, Wyszatycach i Żurawicy. Teren gminy Żurawica jak i miasta Przemyśl i powiatu przemyskiego obejmuje swoim działaniem jednostka Ratowniczo-Gaśnicza Komendy Miejskiej Państwowej Straży Pożarnej w Przemyślu.

3. Powiązania programu z dokumentami strategicznymi i planistycznymi

Gminy Program Rewitalizacji dla Gminy Żurawica na lata 2016-2022 wykazuje silne powiązania z innymi dokumentami strategicznymi i planistycznymi (Tabela 1). Istotą rewitalizacji jest prowadzenie kompleksowych działań na obszarach cechujących się szczególną koncentracją negatywnych zjawisk społecznych, współwystępujących z negatywnymi zjawiskami, w co najmniej jednej ze sfer: gospodarczej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej, bądź technicznej. Podejmowana interwencja wiązać się będzie z realizacją szeregu projektów rewitalizacyjnych mających na celu przywrócenie do życia określonych fragmentów miasta, gwarantując w ten sposób poprawę jakości życia jego mieszkańców. Działania rewitalizacyjne w Gminie Żurawica nawiązują również do krajowych polityk rozwoju. Osiągnięcie celu strategicznego, jakim niewątpliwie jest poprawa życia obywateli, będzie możliwe dzięki podjęciu starań w trzech obszarach: konkurencyjności i innowacyjności gospodarki, efektywności i sprawności państwa oraz równoważeniu potencjału rozwojowego regionów (dyfuzji). Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju, 2030 jako jedno z głównych wyzwań wskazuje poprawę dostępności i jakości edukacji na wszystkich etapach kształcenia. Równie istotny jest rozwój kapitału ludzkiego, następujący poprzez wzrost zatrudnienia i stworzenie tzw. workfare state, tj. państwa zachęcającego do pracy. Przyjęte kierunki interwencji w tym obszarze obejmują m.in.: tworzenie odpowiednich warunków dla wzrostu liczby niepełnosprawnych zatrudnionych na otwartym rynku pracy, promocję dzietności poprzez zmniejszenie kosztów związanych z opieką oraz wychowaniem dzieci (zwiększenie dostępności i poprawa jakości opieki w przedszkolach i żłobkach, funkcjonowanie systemu świadczeń rodzinnych, promowanie elastycznych form pracy), tworzenie kompleksowego systemu wspierania usamodzielniania się młodej generacji (zwiększenie liczby zajęć praktycznych w ramach kształcenia ogólnego), zapewnienie lepszej adresowalności świadczeń i zasiłków oraz rozwój ekonomii społecznej, a także zapewnienie realnego wsparcia rodzin wielodzietnych zabezpieczających je przed ryzykiem wykluczenia społecznego.

Z kolei zamierzeniem Średniookresowej Strategii Rozwoju Kraju 2020 jest wzmocnienie i wykorzystanie gospodarczych, społecznych i instytucjonalnych potencjałów dla zapewnienia szybszego oraz zrównoważonego rozwoju kraju. Jednocześnie Strategia Rozwoju Kraju stanowi bazę dla 9 strategii zintegrowanych, które uszczegóławiają ją łącząc kwestie społeczne, gospodarcze i przestrzenne. W tym kontekście warto wyróżnić Strategię Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020, Strategię Rozwoju Kapitału Społecznego 2020 oraz Krajową Strategię Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie. W systemie zarządzania rozwojem kraju funkcjonuje ponadto Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Polski Wschodniej do roku 2020. Dokument

ten stał się podstawą dla utworzenia instrumentu finansowego - Programu Operacyjnego Polska Wschodnia 2014–2020. Strategia rozwoju makroregionu zwraca szczególną uwagę na podnoszenie innowacyjności gospodarki oraz rozwój umiejętności osób pracujących, tak, aby odpowiadały one potrzebom nowoczesnej gospodarki oraz przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu.

Za najważniejszy dokument strategiczny, dotyczący zagospodarowania przestrzennego, uznaje się Koncepcję Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, w której wyraźnie zaakcentowano potrzebę poprawy spójności wewnętrznej oraz terytorialne równoważenie rozwoju kraju m.in. poprzez wspieranie miast subregionalnych i budowanie potencjału specjalizacji terytorialnej. Podjęcie działań rewitalizacyjnych przyczyni się z kolei do odzyskania atrakcyjności danego obszaru, przywrócenia korzystnych warunków życia oraz podejmowania działalności gospodarczej i inwestycyjnej z wykorzystaniem istniejącego potencjału kulturowego. Odpowiednikiem KPZK na poziomie regionalnym jest Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego.

Tabela nr 34. Powiązania GPR z dokumentami strategicznymi

L.p.	Nazwa dokumentu	Założenia dokumentu
I. Poziom Europejski		
1	Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu	Priorytet I - Inteligentny rozwój Priorytet II - Zrównoważony rozwój Priorytet III - Rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu ----- Cel 1 - Zatrudnienie Cel 2 - Badania i rozwój Cel 3 - Zmiany klimatu i zrównoważone wykorzystanie energii Cel 4 - Edukacja Cel 5 - Walka z ubóstwem i wykluczeniem społecznym
II. Poziom krajowy		
2.	Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju - Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności	Cel główny: Poprawa jakości życia Polaków (wzrost PKB na mieszkańca w relacji do najbogatszego państwa UE i zwiększenie spójności społecznej) dzięki stabilnemu, wysokiemu wzrostowi gospodarczemu, co pozwala na modernizację kraju ----- Obszary strategiczne: I - Konkurencyjności i innowacyjności (modernizacji) II - Równoważenia potencjału rozwojowego regionów Polski (dyfuzji) III - Efektywności i sprawności państwa

		<p>-----</p> <p>Cel 1 - Wspieranie prorozwojowej alokacji zasobów w gospodarce, stworzenie warunków dla wzrostu oszczędności oraz podaży pracy i innowacji</p> <p>Cel 2 - Zmniejszenie długu publicznego i kontrola deficytu w cyklu koniunkturalnym</p> <p>Cel 3 - Poprawa dostępności i jakości edukacji na wszystkich etapach oraz podniesienie konkurencyjności nauki</p> <p>Cel 4 - Wzrost wydajności i konkurencyjności gospodarki</p> <p>Cel 5 - Stworzenie Polski Cyfrowej</p> <p>Cel 6 - Rozwój kapitału ludzkiego poprzez wzrost zatrudnienia i stworzenie „workfare state”</p> <p>Cel 7 - Zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego oraz ochrona i poprawa stanu środowiska</p> <p>Cel 8 - Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych</p> <p>Cel 9 - Zwiększenie dostępności terytorialnej Polski poprzez utworzenie zrównoważonego, spójnego i przyjaznego użytkownikom systemu transportowego</p> <p>Cel 10 - Stworzenie sprawnego państwa, jako modelu działania administracji publicznej</p> <p>Cel 11 - Wzrost społecznego kapitału rozwoju</p>
3.	Strategia Rozwoju Kraju 2020	<p>Cel główny:</p> <p>Wzmocnienie i wykorzystanie gospodarczych, społecznych i instytucjonalnych potencjałów zapewniających szybszy i zrównoważony rozwój kraju oraz poprawę, jakości życia ludności</p> <p>-----</p> <p>Obszary strategiczne:</p> <p>I - Sprawne i efektywne państwo</p> <p>II - Konkurencyjna gospodarka</p> <p>III - Spójność społeczna i terytorialna</p> <p>-----</p> <p>Cel 1 - Przejście od administrowania do zarządzania rozwojem</p> <p>Cel 2 - Zapewnienie środków na działania rozwojowe</p> <p>Cel 3 - Wzmocnienie warunków sprzyjających realizacji</p>

		<p>indywidualnych potrzeb i aktywności obywatela</p> <p>Cel 4 - Wzmocnienie stabilności makroekonomicznej</p> <p>Cel 5 - Wzrost wydajności gospodarki</p> <p>Cel 6 - Zwiększenie innowacyjności gospodarki</p> <p>Cel 7 - Rozwój kapitału ludzkiego</p> <p>Cel 8 - Zwiększenie wykorzystania technologii cyfrowych</p> <p>Cel 9 - Bezpieczeństwo energetyczne i środowisko</p> <p>Cel 10 - Zwiększenie efektywności transportu</p> <p>Cel 11 - Integracja społeczna</p> <p>Cel 12 - Zapewnienie dostępu i określonych standardów usług publicznych</p> <p>Cel 13 - Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju oraz integracja przestrzenna dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych</p>
4	<p>Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie</p>	<p>Cel strategiczny:</p> <p>Efektywne wykorzystywanie specyficznych regionalnych i innych terytorialnych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia celów rozwoju kraju – wzrostu, zatrudnienia i spójności w horyzoncie długookresowym.</p> <hr/> <p>Cel 1 - Wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionów („konkurencyjność”)</p> <p>Cel 2 - Budowanie spójności terytorialnej i przeciwdziałanie marginalizacji obszarów problemowych („spójność”)</p> <p>Cel 3 - Tworzenie warunków dla skutecznej, efektywnej i partnerskiej realizacji działań rozwojowych ukierunkowanych terytorialnie („sprawność”)</p>
5	<p>Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Polski Wschodniej do roku 2020</p>	<p>Cel strategiczny:</p> <p>Wzrost poziomu spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej całej Polski Wschodniej i każdego z jej województw w rozszerzonej Unii Europejskiej z uwzględnieniem zasady trwałego i zrównoważonego rozwoju</p> <p>-----</p> <p>Priorytet I - Oddziaływanie na poprawę jakości kapitału ludzkiego</p> <p>Priorytet II - Budowanie społeczeństwa</p>

		<p>informacyjnego opartego na wiedzy</p> <p>Priorytet III - Wspieranie gospodarki, wspieranie funkcjonowania MSP</p> <p>Priorytet IV - Zwiększenie dostępności komunikacyjnej Polski Wschodniej poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej</p> <p>Priorytet V - Wykorzystanie położenia przy zewnętrznej granicy UE, rozwój współpracy transgranicznej</p> <p>Priorytet VI - Wsparcie funkcji metropolitalnych miast Polski Wschodniej</p> <p>Priorytet VII - Konserwacja i wykorzystanie zasobów środowiska przyrodniczego oraz ochrona różnorodności biologicznej</p>
6	Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020	<p>Cel główny:</p> <p>Rozwijanie kapitału ludzkiego poprzez wydobywanie potencjałów osób w taki sposób, by mogły w pełni uczestniczyć w życiu społecznym, politycznym i ekonomicznym na wszystkich etapach życia</p> <p>-----</p> <p>Cel 1 - Wzrost zatrudnienia</p> <p>Cel 2 - Wydłużenie okresu aktywności zawodowej i zapewnienie lepszej jakości funkcjonowania osób starszych</p> <p>Cel 3 - Poprawa sytuacji osób i grup zagrożonych wykluczeniem społecznym</p> <p>Cel 4 - Poprawa zdrowia obywateli oraz efektywności systemu opieki zdrowotnej</p> <p>Cel 5 - Podniesienie poziomu kompetencji i kwalifikacji obywateli</p>
7	Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020	<p>Cel główny:</p> <p>Wzmocnienie udziału kapitału społecznego w rozwoju społeczno- gospodarczym Polski</p> <p>-----</p> <p>Cel 1 - Kształtowanie postaw sprzyjających kooperacji, kreatywności oraz komunikacji</p> <p>Cel 2 - Poprawa mechanizmów partycypacji społecznej i wpływu obywateli na życie publiczne</p> <p>Cel 3 - Usprawnienie procesów komunikacji społecznej oraz wymiany wiedzy</p> <p>Cel 4 - Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału</p>

		kulturowego i kreatywnego
8	Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030	<p>Cel główny: Efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia ogólnych celów rozwojowych – konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie</p> <p>-----</p> <p>Cel 1 - Podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającej spójności</p> <p>Cel 2 - Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów</p> <p>Cel 3 - Poprawa dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach przestrzennych poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej</p> <p>Cel 4 - Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski</p> <p>Cel 5 - Zwiększenie odporności struktury przestrzennej na zagrożenia naturalne i utratę bezpieczeństwa energetycznego oraz kształtowanie struktur przestrzennych wspierających zdolności obronne państwa</p> <p>Cel 6 - Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego</p>
9	Umowa Partnerstwa	Dokument określa cele, dążenia, jak również zasady interwencji funduszy europejskich w Polsce w okresie programowania 2014 – 2020 w zakresie realizacji trzech polityk unijnych, tj. polityki spójności, wspólnej polityki

		<p>rolnej i wspólnej polityki rybołówstwa.</p> <p>-----</p> <p>Priorytet I - Otoczenie sprzyjające przedsiębiorczości i innowacjom</p> <p>Priorytet II - Spójność społeczna i aktywność zawodowa</p> <p>Priorytet III - Infrastruktura sieciowa na rzecz wzrostu zatrudnienia</p> <p>Priorytet IV - Środowisko i efektywne zarządzanie zasobami</p>
10	Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014 – 2020	<p>Program stanowi ramy interwencji dla prowadzenia działań wpisujących się w cel rozwoju zrównoważonego określony w głównym dokumencie kierunkowym dla Polityki Spójności – Strategia Europa 2020. Zgodnie z tym dokumentem działania wynikające z POIS 2014-2020 będą zmierzać do budowy podstaw gospodarki niskoemisyjnej, promowania dostosowania do zmiany klimatu, ochrony środowiska naturalnego i wspierania efektywności wykorzystywania zasobów oraz promowania zrównoważonego transportu i usuwania niedoborów przepustowości w działaniu najważniejszych infrastruktur sieciowych.</p> <p>-----</p> <p>Cel główny:</p> <p>Wsparcie gospodarki efektywnie korzystającej z zasobów i przyjaznej środowisku oraz sprzyjającej spójności terytorialnej i społecznej</p>
III. Poziom regionalny		
11	Strategia Rozwoju Województwa - Podkarpackie 2020	<p>Cel strategiczny:</p> <p>Efektywne wykorzystanie zasobów wewnętrznych i zewnętrznych dla zrównoważonego i inteligentnego rozwoju społeczno-gospodarczego drogą do poprawy jakości życia mieszkańców</p> <p>-----</p> <p>Obszary strategiczne:</p> <p>I - Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka</p> <p>II - Kapitał ludzki i społeczny</p> <p>III - Sieć osadnicza</p> <p>IV - Środowisko i energetyka</p>

		<p>-----</p> <p>Cel 1 - Rozwijanie przewag regionu w oparciu o kreatywne specjalizacje jako przejaw budowania konkurencyjności krajowej i międzynarodowej</p> <p>Cel 2 - Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego jako czynników: innowacyjności regionu oraz poprawy poziomu życia</p> <p>Cel 3 - Podniesienie dostępności oraz poprawa spójności funkcjonalno-przestrzennej jako element budowania potencjału rozwojowego regionu</p> <p>Cel 4 - Racjonalne i efektywne wykorzystanie zasobów z poszanowaniem środowiska naturalnego sposobem na zapewnienie bezpieczeństwa i dobrych warunków życia</p>
12	Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego - Perspektywa 2030	Dokument uwzględnia cele i priorytety określone w strategii rozwoju województwa, co z kolei przekłada się na kierunki zagospodarowania przestrzennego oraz politykę przestrzenną. Ustala m.in.: podstawowe elementy sieci osadniczej, obszary funkcjonalne, systemy obszarów chronionych, rozmieszczenie infrastruktury społecznej i technicznej, a także wymagania w zakresie ochrony środowiska przyrodniczego oraz dóbr kultury.
13	Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego na lata 2014 – 2020	<p>Program formułuje ramy interwencji dla prowadzenia działań wpisujących się w trzy priorytety określone w głównym dokumencie kierunkowym dla polityki spójności - Strategii Europa 2020</p> <p>-----</p> <p>Cel główny:</p> <p>Wzmocnienie i efektywne wykorzystanie gospodarczych i społecznych potencjałów regionu dla zrównoważonego i inteligentnego rozwoju województwa</p>
14	Strategia ZIT Przemyskiego Obszaru Funkcjonalnego	<p>Dokument ustala szczegółowy plan strategiczny i operacyjny mający przyczynić się do rozwoju gospodarczego MOF, jego ściślejszej integracji i poprawy jakości życia lokalnej społeczności.</p> <p>-----</p> <p>Obszary interwencji:</p> <p>I Podniesienie jakości życia mieszkańców MOF Przemysł</p> <p>II Rozwój przedsiębiorczości wśród mieszkańców MOF</p>

		<p>Przemysł</p> <p>III Wspieranie działań związanych ze wzrostem innowacyjności gospodarki</p> <p>IV Ochrona środowiska oraz racjonalne korzystanie z zasobów przyrodniczych</p>
IV. Poziom lokalny		
15	Strategia Rozwoju Gminy Żurawica	<p>Wizja Gminy</p> <p>Gmina Żurawica w 2020 roku wykorzystując potencjał związany z położeniem geograficznym i walorami przyrodniczo –kulturowymi będzie Gminą nowoczesną oferująca znakomite warunki zamieszkiwania, pracy i rozwoju; miejscem przyciągającym turystów i gości.</p> <p>Misja Gminy</p> <p>Osiągnięcie zrównoważonego rozwoju całej gminy, zapewniającego jakościową poprawę warunków życia mieszkańców i użytkowników przestrzeni gminy, przy zachowaniu równowagi pomiędzy aktywnością gospodarczą, a ochroną środowiska przyrodniczego oraz kulturowego w warunkach ścisłych powiązanych funkcjonalnych z miastem Przemysł.</p> <p>-----</p> <p>Obszar 1 Gospodarka</p> <p>Obszar 2 Ochrona Środowiska</p> <p>Obszar 3 Turystyka</p> <p>Obszar 5 Rozwój Kapitału Ludzkiego</p>

4. Analiza SWOT dla poszczególnych sfer życia Gminy

SWOT to jedna z najpopularniejszych heurystycznych technik analitycznych, służąca do porządkowania informacji. Bywa stosowana we wszystkich obszarach planowania strategicznego, jako uniwersalne narzędzie pierwszego etapu analizy strategicznej. Np. w naukach ekonomicznych jest stosowana do analizy wewnętrznego i zewnętrznego środowiska danej organizacji (np. przedsiębiorstwa), analizy danego projektu, rozwiązania biznesowego itp.

Technika analityczna SWOT polega na posegregowaniu posiadanych informacji o danej sprawie na cztery grupy (cztery kategorie czynników strategicznych).

- STRENGTHS (mocne strony gminy, które należycie wykorzystane będą sprzyjać jej rozwojowi, a w chwili obecnej pozytywnie wyróżniające gminę w otoczeniu; są przewagą w stosunku do „konkurencji”).
- WEAKNESSES (słabe strony gminy, których nie wyeliminowanie bądź nie znielowanie siły ich oddziaływania będzie hamować rozwój gminy; mogą nimi być: być brak wystarczających kwalifikacji, podziału zadań, złej organizacji pracy lub brak innych zasobów).
- OPPORTUNITIES (szanse – uwarunkowania, które przy umiejętnym wykorzystaniu mogą wpływać pozytywnie na rozwój gminy).
- THREATS (zagrożenia – czynniki obecnie nie paraliżujące funkcjonowania gminy, ale mogące być zagrożeniem w przyszłości dla sprawności gminy).

STRENGTHS	MOCNE STRONY	Atuty	Zasoby gminy
WEAKNESSES	SŁABE STRONY	Wady/Słabości	Zasoby gminy
OPPORTUNITIES	SZANSE	Okazje/Możliwości	Otoczenie gminy
THREATS	ZAGROŻENIA	Trudności	Otoczenie gminy

Pierwszym elementem **analizy SWOT** jest **ocena zasobów gminy**, która pozwala na identyfikację jego mocnych i słabych stron. Ważnym aspektem tego typu analizy jest określenie **zasobów charakterystycznych dla gminy**.

Poznanie **szans i zagrożeń** płynących z otoczenia stanowi drugi etap analizy SWOT. Późniejsza ich konfrontacja z wynikami zasobów danego obszaru prowadzi do określenia kierunków rozwoju.

4.1 Sfera przestrzenna

CZYNNIKI WEWNĘTRZNE	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ol style="list-style-type: none"> 1. Korzystna lokalizacja geograficzna Gminy – bliskość ważnego ośrodka rozwoju – Przemysła oraz Granicy Państwa; 2. Korzystne położenie komunikacyjne Gminy (drogowe i kolejowe); 3. Dobry rozwój infrastruktury w zakresie wodociągów, gazyfikacji i sieci energetycznej; 4. Dobrze uregulowana gospodarka odpadami stałymi; 5. Niski poziom zanieczyszczenia środowiska; 6. Zasoby środowiska naturalnego; 7. Duża atrakcyjność krajobrazowa; 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Brak wystarczającej infrastruktury kanalizacyjnej; 2. Zły stan techniczny dróg oraz ich infrastruktura w tym niewystarczająca liczna chodników i ciągów pieszych; 3. Słaba sieć ścieżek i tras rowerowych; 4. Niewystarczające wykorzystanie odnawialnych źródeł energii; 5. Położenie części Gminy na terenach objętych ochroną konserwatorską stwarza problemy z rozwojem budownictwa oraz infrastruktury gospodarczej;
CZYNNIKI ZEWNĘTRZNE	
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ol style="list-style-type: none"> 1. Rozwój turystyki krajowej i międzynarodowej; 2. Modernizacja istniejącej infrastruktury oraz realizacja nowych przedsięwzięć – zwłaszcza w zakresie kanalizacji i komunikacji; 3. Sprzyjające warunki do rozwoju efektywności energetycznej; 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Marginalizacja gminy przez silniejsze ośrodki na terenie województwa podkarpackiego; 2. Migracje młodych mieszkańców Gminy za granicę; 3. Możliwości finansowe Gminy mogące stanowić przeszkodę w wykorzystywaniu

4. Wzrost świadomości mieszkańców w zakresie ochrony środowiska;	funduszy unijnych na realizację projektów w zakresie infrastruktury;
5. Utrzymanie dotychczasowej jakości środowiska naturalnego	4. Emisja gazów cieplarnianych do atmosfery z prywatnych palenisk przez osoby fizyczne.
6. Pozyskiwanie środków pomocowych na przedsięwzięcia rozwojowe.	

4.2 Sfera gospodarcza

CZynniki Wewnętrzne	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ol style="list-style-type: none"> 1. Rosnąca liczba zarejestrowanych w gminie podmiotów gospodarczych; 2. Korzystne warunki przyrodnicze i glebowe dla rozwoju rolnictwa na obszarze gminy; 3. Dobry potencjał dla rozwoju różnych form turystyki (w tym agroturystyka) i związanych z nią usług; 4. Potencjalne tereny do zainwestowania pod przyszłe strefy aktywności gospodarczej. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Gospodarka gminy w dużej części oparta jest na rolnictwie, którego perspektywy w najbliższych latach i dekadach są niepewne; 2. Duże rozdrobnienie gospodarstw rolnych; 3. Brak znaczącego przemysłu na terenie gminy; 4. Słabe zaangażowanie na rzecz przedsiębiorczości instytucji otoczenia biznesu.
CZynniki Zewnętrzne	
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ol style="list-style-type: none"> 1. Tworzenie sprzyjających warunków dla powstawania nowych podmiotów gospodarczych; 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zmiany w strukturze demograficznej mogące negatywnie wpłynąć na rozwój lokalnej gospodarki w najbliższych

<p>2. Promocja regionu;</p> <p>3. Zwiększenie liczby turystów dzięki rozbudowie infrastruktury a także poprawie jakości promocji turystycznej gminy</p> <p>4. Możliwość uzyskania środków finansowych z funduszy Unii Europejskiej w nowej perspektywie 2015 – 2020;</p>	<p>dekadach;</p> <p>2. Niski poziom konkurencyjności przedsiębiorców i brak współpracy pomiędzy nimi;</p> <p>3. Rolniczy charakter gminy może spowodować utratę konkurencyjności w obliczu globalizacji rynku produktów żywnościowych.</p>
--	--

4.3 Sfera społeczna

CZynniki Wewnętrzne	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<p>1. Korzystna struktura wiekowa mieszkańców;</p> <p>2. Aktywne postawy mieszkańców, dobry klimat społeczny do rozwoju inicjatyw społecznych;</p> <p>3. Silne poczucie więzi mieszkańców, szeroka i bogata działalność w sferze kultury i sportu;</p> <p>4. Duże zasoby aktywnych seniorów i młodzieży;</p> <p>5. Dobrze rozwinięta sieć placówek usługowo-handlowych.</p>	<p>1. Niski przyrost naturalny;</p> <p>2. Migracja zarobkowa młodych i wykształconych ludzi;</p> <p>3. Wysoki poziom bezrobocia;</p> <p>4. Wysoki odsetek zatrudnienia w rolnictwie;</p> <p>5. Niska dostępność dokształcenia ustawicznego na obszarach wiejskich;</p> <p>6. Niewystarczający dostęp do specjalistycznej opieki medycznej;</p> <p>7. Niski poziom budownictwa latach świadczyć może o niskim zainteresowaniu lokowaniem tu inwestycji mieszkaniowych;</p>

CZYNNIKI ZEWNĘTRZNE

SZANSE	ZAGROŻENIA
<ol style="list-style-type: none">1. Zwiększające się zainteresowanie społeczeństwa rozwojem;2. Rozbudowa i modernizacja bazy kulturowej i sportowo-rekreacyjnej;3. Moda i zapotrzebowanie na czynny wypoczynek, turystykę oparte na naturalnych zasobach przyrodniczych ;4. Promocja kapitału społecznego i całego regionu;5. Przyciągnięcie do gminy nowych inwestorów.	<ol style="list-style-type: none">1. Starzenie się mieszkańców Gminy (coraz większa liczba ludności w wieku poprodukcyjnym);2. Trudności ze znalezieniem pracy przez ludzi młodych a także inne grupy zaliczane tradycyjnie do „osób znajdujących się w szczególnej sytuacji na rynku pracy”;3. Deficyt usług opieki społecznej(w tym komercyjnych usług pielęgnacyjnych) i specjalistycznych usług zdrowotnych;

5. Założenia Gminnego Programu Rewitalizacji

5.1 Wizja oraz misja rewitalizacji Gminy Żurawica

Wizja w myśl definicji to wyraz aspiracji społecznych i wyobrażeń przyszłości określających: rangę, atrakcyjność, efekty wykorzystania atutów i szans rozwojowych oraz eliminację problemów i zagrożeń. Wizja określa ton przyszłych celów strategicznych, przedstawia gminę naszych marzeń.

Wizja rewitalizacji gminy Żurawica, a dokładnie sołectw Żurawica, Maćkowice, Wyszatyce, Kosienice i Bolestraszyce, została skonstruowana przy uwzględnieniu stanów i procesów pożądaných przez mieszkańców.

Wizja rewitalizacji jest ściśle związana z wizją gminy i składa się z elementów komplementarnych, wzajemnie się wspomagających. Pełni funkcje motywacyjne wobec podmiotów lokalnych do podejmowania działań na rzecz rozwoju gminy.

WIZJA

Ożywienie kryzysowego obszaru w Gminie Żurawica, połączone z podniesieniem atrakcyjności przestrzeni wiejskiej dla turystów, ożywienie i uskrzydlenie prorozwojowego potencjału w kierunku aktywizacji i wzrostu poziomu życia mieszkańców”.

Deklaracja Wizji: Wyprowadzony z kryzysu obszar rewitalizacji będzie tworzył dodatkową przestrzeń do aktywizacji publicznej i społecznej dla mieszkańców całej gminy Żurawica, podnosząc jej atrakcyjność inwestycyjną i turystyczną oraz jakość, atrakcyjność i komfort życia jej mieszkańców.

MISJA

Koncentracja działań naprawczych na obszarze rewitalizacji przy udziale partycypacji społecznej mieszkańców gminy Żurawica i zachowaniem partnerstwa oraz transparentności działań w sferze przestrzennej, gospodarczej i społecznej.

Misja rewitalizacji gminy Żurawica, sołectw: Żurawica, Maćkowice, Wyszatyce, Kosienice i Bolestraszyce – opisuje jej mandat do realizacji wizji rozwoju i rewitalizacji oraz nadrzędne wartości (zasady), jakimi gmina będzie się kierowała podejmując działania na rzecz realizacji wizji.

Misja to syntetyczny opis sposobu postępowania w celu realizacji wizji gminy.

Deklaracja Misji: Partnerstwo, współpraca i szeroka konsolidacja wszystkich partnerów publicznych i komercyjnych oraz interesariuszy w budowaniu, kreowaniu i osiągnięciu założonych celów strategicznych zmierzających do budowania obrazu Gminy Żurawica jako: Gminy nowoczesnej, otwartej, atrakcyjnej turystycznie oraz transparentnej w stosunku do potrzeb i oczekiwań jej mieszkańców.

5.2 Cele oraz kierunki działań rewitalizacyjnych

Głównym celem Programu Rewitalizacji będzie podniesienie atrakcyjności Gminy Żurawica, jako miejsca zamieszkania i pracy oraz atrakcji turystycznej ze względu na zrewitalizowanie obszarów na terenie sołectw: Żurawica, Maćkowice, Wyszatyce, Kosienice i Bolestraszyce.

Kolejnymi celami, które mają za zadanie ograniczyć problemy społeczne na obszarze kryzysowym są:

- poprawa warunków życia mieszkańców gminy w sferze bytowej, środowiskowej oraz społecznej,
- nadanie obiektom i terenom zdegradowanym nowych funkcji,
- podniesienie walorów estetycznych i funkcjonalnych przestrzeni publicznej,
- promocja przedsiębiorczości,
- zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa kulturowego, tworzenie nowych standardów, kompetencji kulturowych dla mieszkańców Gminy Żurawica,

- zachowanie i ochrona środowiska oraz promowanie efektywnego gospodarowania zasobami i wdrażania OZE.

Wymienione wyżej cele rewitalizacji korespondują z aspektami rewitalizacji, które uwzględniają :

I. Aspekt Przestrzenno-Urbanistyczny

- działania dotyczące rozwoju infrastruktury technicznej,
- działania dotyczące podniesienia walorów estetycznych i funkcjonalnych przestrzeni publicznych,
- działania dotyczące rozwoju transportu,
- działania dotyczące remontów i renowacji istniejących budynków użyteczności publicznej,
- działania dotyczące rozwoju infrastruktury społecznej, kulturalnej i turystycznej.

II. Aspekt Ekonomiczny

- działania dotyczące rozwoju turystyki bądź innych sektorów gospodarki lokalnej,
- działania dotyczące wspierania przedsiębiorczości,
- działania dotyczące uruchamiania finansowanych mechanizmów wsparcia (np. budżet obywatelski),
- działania wynikające z programów pomocowych dla rozwoju MŚP.

III. Aspekt Społeczny

- działania dotyczące rozwoju zasobów ludzkich,
- działania dotyczące przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu,
- działania dotyczące walki z patologiami społecznymi,
- działania dotyczące tworzenia równych szans,
- działania dotyczące zapobieganiu zjawisku bezrobocia,
- działania dotyczące zapobieganiu zjawisku bezdomności,
- działania na rzecz aktywności środowisk dziecięcych i młodzieżowych.

Realizacja celów Programu Rewitalizacji odbywać się będzie poprzez:

1. Rewitalizację obszarów w miejscowościach Żurawica, Maćkowice, Wyszatyce i Kosienice łączącą działania w sferze infrastruktury przestrzennej z aktywizacją społeczną i gospodarczą wszystkich mieszkańców, połączona z wdrożeniem nowych funkcji publicznych, gospodarczych i społecznych.

2. Modernizację przestrzeni publicznej połączoną z ożywieniem turystycznym, społecznym i gospodarczym mieszkańców miejscowości Bolestraszyce w przestrzeni wokół Arboretum i Fortu XIIIb.
3. Podniesienie atrakcyjności, jakości i poziomu życia mieszkańców miejscowości Żurawica, Maćkowice, Wyszatyce, Kosienice i Bolestraszyce.
4. Promocję marki i wizerunku Gminy Żurawica poprzez organizację imprez kulturalnych o charakterze wizerunkowym.
5. Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa kulturowego i tworzenie nowych standardów, kompetencji kulturowych dla mieszkańców Gminy Żurawica.
6. Kompleksowe działania skierowane do osób zainteresowanych założeniem własnej działalności gospodarczej.
7. Wsparcie dla osób pozostających bez zatrudnienia poprzez zastosowanie różnorodnych narzędzi mających na celu ułatwienie wejścia lub powrotu na rynek pracy, przy wykorzystaniu ekonomii społecznej.
8. Zachowanie i ochrona środowiska oraz promowanie efektywnego gospodarowania zasobami i wdrażania OZE.

Na określenie celów Gminnego Programu Rewitalizacji Gminy Żurawica miały wpływ nie tylko analizy i obserwacje, ale również przeprowadzone konsultacje społeczne, ankietyzacja społeczna, wywiady przeprowadzone z mieszkańcami.

Zakres pól operacyjnych określono na podstawie analizy występowania zjawisk kryzysowych, materiałów otrzymanych od odpowiednich urzędów, przyjętych wcześniej obszarów kryzysowych.

Ewaluacja zjawisk kryzysowych zarejestrowanych na poszczególnych polach interwencji wraz z wyborem rodzaju działań mających na celu łagodzenie tych zjawisk, została poddana uproszczonej komparatywnej analizie użyteczności. Dzięki tej analizie powstała pierwsza lista projektów działań na obszarach pól interwencji, pokazując ich praktyczną wartość użytkową. Szczególnie trudne jest to w przypadkach oceny działań kryteriów niewymiernych finansowo, tak zwanych miękkich.

Przy ocenie projektów działań znaczenie miały następujące kryteria:

- kwalifikowalność do współfinansowania w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020 oraz innych programów pomocowych Unii Europejskiej i EOG;
- zgodność z zamierzeniami Władz Gminy oraz innych inwestorów zdefiniowanymi w dokumentach strategicznych i planistycznych;
- wyniki konsultacji społecznych.

5.3 Kryteria wyboru obszarów kryzysowych

Zasięg każdego z obszarów rewitalizacji wyznaczany jest przy założeniu, że stanowi on teren o istotnym znaczeniu dla rozwoju gminy, obejmujący całość lub część obszaru zdegradowanego, na którym ze względu na szczególną koncentrację negatywnych zjawisk, projektowana lub prowadzona jest rewitalizacja.

Obszar rewitalizacji nie może być większy niż 20% powierzchni gminy oraz zamieszkały przez więcej niż 30% liczby mieszkańców gminy. Obszar rewitalizacji może być podzielony na podobszary, w tym podobszary nieposiadające ze sobą wspólnych granic.

Opis planowanych działań rewitalizacyjnych, które będą realizowane w ramach danego programu rewitalizacji powinien zawierać przede wszystkim: identyfikację głównych przedsięwzięć rewitalizacyjnych, tj. takich, bez których obszar rewitalizacji nie będzie w stanie wyjść z kryzysowej sytuacji oraz innych uzupełniających rodzajów przedsięwzięć rewitalizacyjnych tj. takich, które ze względu na mniejszą skalę oddziaływania trudno zidentyfikować indywidualnie, a są oczekiwane ze względu na realizację celów programu rewitalizacji. W opisie przedsięwzięć uzupełniających należy wskazać obszary tematyczne, zagadnienia istotne z punktu widzenia potrzeb rewitalizowanego obszaru.

Zarówno przedsięwzięcia główne, jak i uzupełniające są przedsięwzięciami zaplanowanymi, wynikającymi z programu rewitalizacji.

Na terenach objętych analizą związaną z Gminnym Programem Rewitalizacji występują liczne zjawiska kryzysowe w sferach funkcjonalno – przestrzennych, środowiskowych, społecznych i ekonomicznych.

Przy braku szybkiej reakcji na te zjawiska przez władze gminy można doprowadzić do nieodwracalnych degradacji substancji historycznej miasta i wyraźnego pogorszenia się bytu jego mieszkańców.

Zidentyfikowano problemy do rozwiązania na obszarze kryzysowym objętym rewitalizacją Gminy Żurawica.

Obszar gminy znajdujący się w stanie kryzysowym z powodu koncentracji negatywnych zjawisk społecznych, w szczególności bezrobocia, ubóstwa, przestępczości, niskiego poziomu edukacji lub kapitału społecznego, a także niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym, można wyznaczyć jako obszar zdegradowany w przypadku występowania na nim ponadto co najmniej jednego z następujących negatywnych zjawisk:

- 1) **gospodarczych** – w szczególności niskiego stopnia przedsiębiorczości, słabej kondycji lokalnych przedsiębiorstw lub
- 2) **środowiskowych** – w szczególności przekroczenia standardów jakości środowiska, obecności odpadów stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia ludzi lub stanu środowiska, lub
- 3) **przestrzenno-funkcjonalnych** – w szczególności niewystarczającego wyposażenia w infrastrukturę techniczną i społeczną lub jej złego stanu technicznego, braku dostępu do podstawowych usług lub ich niskiej jakości, niedostosowania rozwiązań urbanistycznych do zmieniających się funkcji obszaru, niskiego poziomu obsługi komunikacyjnej, niedoboru lub niskiej jakości terenów publicznych, lub
- 4) **technicznych** – w szczególności degradacji stanu technicznego obiektów budowlanych, w tym o przeznaczeniu mieszkaniowym, oraz nefunkcjonowaniu rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych, w szczególności w zakresie energooszczędności i ochrony środowiska.

Obszar zdegradowany może być podzielony na podobszary, w tym podobszary nieposiadające ze sobą wspólnych granic, pod warunkiem stwierdzenia na każdym z podobszarów występowania koncentracji negatywnych zjawisk społecznych oraz gospodarczych, środowiskowych, przestrzenno-funkcjonalnych lub technicznych²⁰.

²⁰ Ustawa o rewitalizacji z dnia 9 października 2015r.

5.4 Charakterystyka obszarów wyznaczonych do rewitalizacji

Analizując zjawiska kryzysowe w gminie na podstawie wskazanych w Ustawie z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji oraz biorąc pod uwagę, iż obszar zdegradowany to obszar, w którym występuje ponadto co najmniej jeden z negatywnych wskaźników gospodarczych, przestrzenno-funkcjonalnych czy technicznych oraz projekt Wytycznych Instytucji Zarządzającej Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020 w zakresie rewitalizacji w ramach RPO WP 2014-2020 wskazujący, iż w ramach RPO WP 2014-2020 mogą zostać wsparte obszary rewitalizacji, dla których skalę negatywnych zjawisk w sferze społecznej i pozostałych opisują mierniki (minimum 4 z wymienionych wskaźników w wytycznych), dla których wartości są mniej korzystne niż wartości referencyjne dla województwa podkarpackiego, dla gminy Żurawica obszary zdegradowane, wymagające rewitalizacji, znajdują się w miejscowościach: Żurawica, Maćkowice, Wyszatyce, Kosienice i Bolestraszyce.

Na terenie powyższych jednostek urbanistycznych, na podstawie analizy danych statystycznych, oceny wartości wskaźników osiągniętych oraz zdiagnozowanych dodatkowych czynników gospodarczych i walorów funkcjonalno-przestrzennych obszarów zaniedbanych technicznie a także z uwagi na ich istotne znaczenie dla rozwoju lokalnego gminy Żurawica, jako obszary do rewitalizacji wymagające wsparcia, uznaje się następujące tereny znajdujące się na poszczególnych obszarach zdegradowanych:

1. Obszar nr 1 Żurawica

- Żurawica Górna Zespół Dworski i Folwarczny wraz z najbliższym otoczeniem: Dom Rządcy
- Żurawica Dolna Zespół Dworski i Folwarczny wraz z najbliższym otoczeniem: park
- Żurawica Dolna Osiedle Sikorskiego

2. Obszar nr 2 Maćkowice

- Teren Parku oraz Pałac w Maćkowicach wraz z najbliższym otoczeniem

3. Obszar nr 3 Wyszatyce

- Zespół parkowy Spółdzielni Rolniczej w Wyszatycach
- Kościół w Wyszatycach wraz z najbliższym otoczeniem

4. Obszar nr 4 Kosienice

- Zespół Pałacowo – Dworski w Kosienicach

- „Kościół w lesie”

5. Obszar nr 5 Bolestraszyce

- Teren wokół Arboretum w Bolestraszycach
- Teren wokół Fortu XIIIb
- Przebudowa drogi gminnej od drogi powiatowej nr 1820 (w kierunku Huczka)
- Budowa grzybka turystycznego z mapą turystyczną gm. Żurawica i sołectwa Bolestraszyce
- Budowa oświetlenia parkowego przy wjeździe do hotelu i restauracji Villa Bolestraszyce

Tabela nr 35 Obszary objęte rewitalizacją

L.p.	Miejscowość	Lokalizacja	Powierzchnia	Udział powierzchni rewitalizowanej w powierzchni do całej gminy	Mapa
------	-------------	-------------	--------------	---	------

1	Żurawica	<p>Żurawica Górna Zespół Dworski i folwarczny: Dom Rządcy wraz z najbliższym otoczeniem – działki nr: 1199/1, 1199/2, 257/2, 257/3, 258/12, 257/4, 1199/1, 261/5, 257/2, 258/12, 1199/2, 257/3, 257/5, 257/4, 1858/2, 1203/2, 1203/3, 1202 obręb nr 0009</p> <hr/> <p>Żurawica Dolna Zespół Dworski i Folwarczny park wraz z najbliższym otoczeniem – działki nr: 3/79, 3/39, 3/61, 3/62, 3/63, 3/60, 3/65, 3/66, 3/28, 3/12, 3/11, 3/25, 3/39, 3/58, 3/56, 3/57, 3/55, 3/52, 3/71, 3/70, 3/75, 3/75, 3/74, 3/53, 3/19, 3/20, 3/10, 3/34, 3/49, 3/48 obręb nr 0009</p> <hr/> <p>Osiedle Sikorskiego – działki nr: 3/23, 3/74, 3/75, 3/70, 3/71, 3/52, 3/55, 3/56, 3/57, 3,58 obręb nr 0009</p>	16,51 ha (0,17 km ²)	0,17 km ² /95,74 km ² = 0,18%	1,2
2	Maćkowice	<p>Teren Parku oraz Pałac w Maćkowicach wraz z najbliższym otoczeniem – działki nr 1196/1, 1202, 1263/4, 1186/2, 1188, 1181, 1178, 1178,1177,1176, 1174, 1172/6, 1172/8, 1263/3, 1189, 1263/4, 1197/2, 1179/1, 1199, 1202, 1200, 1203/3, 1203/2, 312, 1196/1, 1195/1, 1195/2, 1193, 1194, 1192, 1191/4, 1191/3, 1191/5, 1191/1, 1189 obręb nr 0006</p>	21,96 ha (0,22 km ²)	0,22 km ² /95,74 km ² = 0,23%	3

3	Wyszatyce	<p>Zespół parkowy Spółdzielni Rolniczej w Wyszatycach – działki nr 828/15 obręb nr 0008</p> <hr/> <p>Kościół w Wyszatycach wraz z najbliższym otoczeniem – działki nr 769, 767, 768/2, 768/1, 778/1, 1653, 1654/1, 1654/3, 1652, 1654/4, 1655, 778/2, 793, 794, 790, 795/1, 796/1, 796/2, 797, 799/1, 798, 799/2, 799/1, 801, 802, 803, 804, 809, 828/11, 828/15, 828/13, 828/12, 828/16, 829, 830, 834/1, 834/2, 835, 836, 837, 838/2, 838/1, 839, 833, 832/1 obręb nr 0008</p>	30,56 ha (0,31 km ²)	0,31 km ² /95,74 km ² = 0,32%	4,5
4	Kosienice	<p>Zespół Pałacowo – Dworski w Kosienicach wraz z najbliższym otoczeniem i „Kościół w lesie”. działki nr 1015, 1017, 1018, 1494, 1495, 795, 797, 798, 799, 800, 801, 802, 803, 804, 805, 806/1, 806/2, 807, 810, 706, 705/7, 705/6, 705/5, 705/3, 705/2, 705/4, 704, 703, 701/6, 809/1, 809/2, 808 obręb nr 0005</p>	50,99 ha (0,51 km ²)	0,51 km ² /95,74 km ² = 0,53%	6

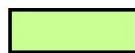
		<p>Teren wokół Arboretum w Bolestraszcach – działki nr 950, 947, 945/2, 755/2, 755/1, 760/14, 760/2, 760/11, 760/12, 760/10, 1443, 766/4, 766/32, 1/2, 766/42, 766/26, 766/25, 766/24, 766/13, 766/14, 768, 766/45, 766/29, 1450, 1393, 854, 856, 858/1, 858/2, 869, 868, 860, 862, 761/4, 761/42, 761/39, 761/38, 761/29, 761/24, 761/25, 1405, 908/5, 908/6, 927, 929, 932, 935, 937, 940, 944, 951/1, 951/2, 951/3, 945/1, 1439, 766/47, 766/50, 760/18, 760/37, 767/2, 770/2, 770/1, 766/41, 766/11, 1400/5, 1400/4, 1393, 761/45 obręb nr 0002</p>			
5	Bolestraszyce	<p>Teren wokół Fortu XIIIb – działki nr: 1186/2, 1186/6, 1186/3, 1188/2, 1191/2, 1186/7, 1188/3 obręb nr 0002</p> <hr/> <p>Przebudowa drogi gminnej od drogi powiatowej nr 1820R (w kierunku Huczka), działki nr 761/37; 1400/5; 1400/4 obręb nr 0002</p> <hr/> <p>Budowa grzybka turystycznego z mapa turystyczna gm. Żurawica i sołectwa Bolestraszyce działka nr 942/18 obręb nr 0002</p> <hr/> <p>Budowa oświetlenia parkowego przy wjeździe do hotelu i restauracji Villa Bolestraszyce działka nr 942/18 oraz 942/19 obręb nr 0002</p>	23,10 ha (0,23 km ²)	0,23 km ² /95,74 km ² = 0,24 %	7

Źródło: Opracowanie własne

Wyznaczony obszar rewitalizacji zajmuje powierzchnię **1,44 km²** (2% powierzchni ogółem gminy)

Mapa nr 4 Teren zdegradowany dla obszaru nr 1 - Żurawica Górna Zespół Dworski i Folwarczny: Dom Rządcy wraz z najbliższym otoczeniem

Żurawica (Górna)
skala 1:5000

obszar rewitalizacji

Mapa nr 5 Teren zdegradowany dla obszaru nr 1 - Żurawica Dolna Zespół Dworski i Folwarczny: park wraz z najbliższym otoczeniem

Żurawica (Dolna) skala 1:5000

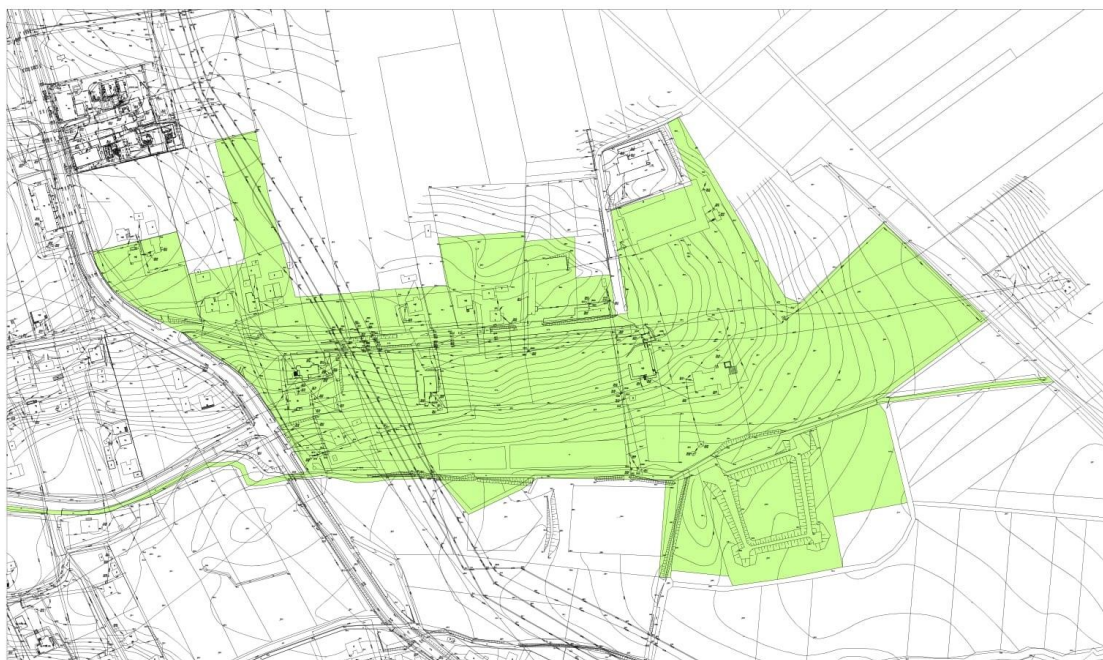

 obszar rewitalizacji

Maćkowice

 Obszar rewitalizacji

skala 1:5000

Mapa nr 7 Teren zdegradowany dla obszaru nr 3 - Zespół parkowy Spółdzielni Rolniczej w Wyszatycach oraz teren kościoła i cerkwi w Wyszatycach

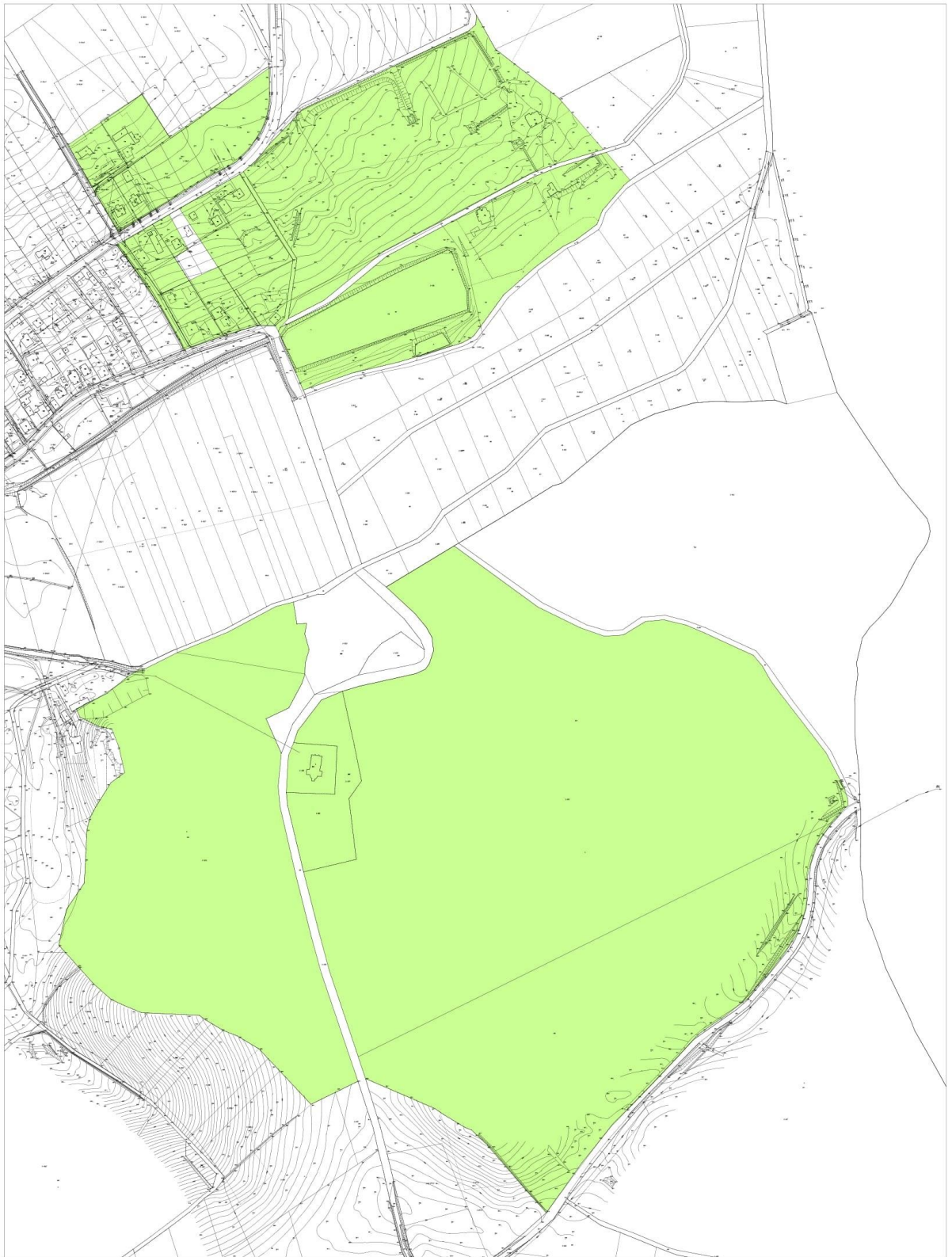
 Obszar rewitalizacji

Wyszatyce

skala 1:5000

Kosienice skala 1:5000

 obszar rewitalizacji

Bolestraszyce
skala 1:5000

 obszar rewitalizacji

6. Delimitacja obszarów rewitalizacji na obszarze Gminy Żurawica

Delimitacja (delimitation), to metoda podziału obszaru problemowego Gminy dla realizacji zadań inwestycyjnych i społecznych w latach 2016-2022, przeprowadzona na podstawie analizy dokumentów strategicznych Gminy, oceny aktualnej sytuacji społeczno-gospodarczej Gminy obejmującej zagospodarowanie przestrzenne, infrastrukturę techniczną, gospodarkę i sferę społeczną oraz wskazania możliwości finansowych budżetu Gminy i dostępnych funduszy zewnętrznych, w tym UE i EOG.

Delimitacja obszarów kryzysowych dokonywana jest przy wykorzystaniu kryteriów dwóch podsystemów:

- Podsystem społeczno-ekonomiczny

Dla podsystemu społeczno-ekonomicznego wykorzystuje się minimalny zestaw 6 wskaźników, które pozwalają na ocenę stopnia degradacji i kryzysu w poszczególnych jednostkach urbanistycznych.

Zagadnienie	Źródło danych	Zakres danych
Demografia	Urząd Gminy Baza PESEL (informacja o każdym mieszkańcu)	Wiek
		Płeć
		Miejsce zamieszkania
Bezpieczeństwo	Policja (informacja o każdym przestępstwie)	Typ przestępstwa
		Miejsce przestępstwa
Wykluczenie społeczne (bezrobocie i ubóstwo)	Powiatowy Urząd Pracy (informacja o każdym bezrobotnym)	Moment rejestracji
		Płeć
	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej (informacja o każdej osobie otrzymującej zasiłek)	Miejsce zamieszkania
		Typ otrzymanego zasiłku
Edukacja	Powiatowy Urząd Pracy (informacja o każdym bezrobotnym)	Wysokość otrzymanego zasiłku
		Miejsce zamieszkania
		Wykształcenie
Gospodarka	Urząd Gminy (informacja o każdym przedsiębiorstwie)	Płeć
		Miejsce zamieszkania
		Numer PKD
		Miejsce prowadzenia działalności

- Podsystem oceny jakości tkanki dla każdej jednostki urbanistycznej

W sytuacji braku informacji jakościowych o stanie technicznym tkanki dla każdej jednostki urbanistycznej, jedynym sposobem pozyskania informacji są badania terenowe – inwentaryzacja. Na potrzeby audytu gminnego niezbędne jest zatem przeprowadzanie inwentaryzacji urbanistycznej. W ramach podsystemu urbanistycznego dla każdej z jednostek należy uwzględnić przynajmniej sześć

wskaźników cząstkowych, wymienionych w Tabeli 2 i w procesie inwentaryzacji przyznać im odpowiednią ocenę w czterostopniowej skali – od 0 do 3.

	Brak problemu lub jego znaczenie nieistotne w skali jednostki urbanistycznej	Występowanie problemu (dotyczące do 10 % obszaru/substancji)	Nasilenie problemu (dotyczące od 10 % do 50 % obszaru/substancji)	Szczególne nasilenie problemu (dotyczące powyżej 50 % obszaru/substancji)
a – budynki i budowle wymagające generalnego remontu	0	1	2	3
b – potrzeba termomodernizacji	0	1	2	3
c – substandardy architektoniczne nienadające się do modernizacji (np. zabudowa barakowa, obiekty całkowicie wyeksploatowane) oraz występowanie ugorów miejskich	0	1	2	3
d – uporządkowanie i uzupełnienie zabudowy	0	1	2	3
e – potrzeba budowy, uzupełnienia lub odnowy przestrzeni publicznych, terenów zieleni, rekreacji i wypoczynku	0	1	2	3
f – budowa lub poprawa jakości i standardu dróg i chodników lokalnych (w tym osiedlowych)	0	1	2	3

Podstawowym kryterium wskazania obszaru, jako „kryzysowego” i wskazania go do rewitalizacji powinien być więc fakt, że sytuacja jest tam gorsza/trudniejsza niż średnia dla danej gminy.

Obszar kryzysowy może być podzielony na podobszary, w tym podobszary nieposiadające ze sobą wspólnych granic, pod warunkiem stwierdzenia na każdym z obszarów występowania koncentracji negatywnych zjawisk społecznych oraz gospodarczych, środowiskowych, przestrzenno-funkcjonalnych lub technicznych.

Obszar rewitalizacji podzielony na podobszary nieposiadające ze sobą wspólnych granic nie może obejmować łącznie terenów o powierzchni większej niż 20% powierzchni gminy oraz zamieszkały być przez więcej niż 30% mieszkańców.

Dla określenia i zdefiniowania charakterystyki aktualnego stanu obszaru przeprowadzono następujące inwentaryzacje, obserwacje i analizy:

- Inwentaryzację: urbanistyczną obszaru, techniczną zabudowy, konserwatorską obiektów zabytkowych;
- Przeanalizowano materiały planistyczne i ekspertyzy dotyczące Gminy Żurawica;
- Kwerendę archiwalną i zebrano materiały źródłowe;
- Wywiady z ludnością, przedstawicielami instytucji i organizacji społecznych,
- Zebrano wyniki rozestanych i rozdanych ankiet;

W wyniku tych opracowań powstał obraz obszaru Programu z szerokim spektrum zagadnień od technicznych, przez ekonomiczne, po społeczne i środowiskowe.

7. Opis wizji stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji

Nadrzędnym celem podejmowanych działań – w perspektywie kilku najbliższych lat – jest poprawa jakości życia mieszkańców obszaru rewitalizacji gminy Żurawica powstrzymanie degradacji obszarów znajdujących się w gorszym położeniu oraz przywrócenie miejscom wskazanym przez lokalną społeczność jako obszary wymagające rewitalizacji ich pierwotnych – ważnych z punktu widzenia lokalnego rozwoju – funkcji. Będzie się to odbywać poprzez szereg mniejszych i większych projektów, zarówno infrastrukturalnych, jak i „miękkich”, realizowanych w równej mierze przez samorząd i instytucje publiczne, jak i przez organizacje pozarządowe oraz przedsiębiorców i innych ważnych „aktorów” rozwoju lokalnego. Nadrzędną ideą przyświecającą tym działaniom i organizującym aktywność lokalnej społeczności jest wyprowadzenie wskazanych obszarów ze stanu kryzysowego poprzez usunięcie zjawisk, które spowodowały ich degradację. Cele, kierunki interwencji oraz konkretne zadania rewitalizacyjne mają doprowadzić do przemiany zdegradowanych terenów we wszystkich pięciu aspektach:

- **społecznym** – poprzez zapobieganie patologiom społecznym – przestępczości, marginalizacji, wykluczeniu, ale też przeciwdziałaniu niekorzystnym zmianom demograficznym, poprzez odbudowywanie więzi społecznych i rodzinnych, wyrównywanie szans rozwojowych dzieci i dorosłych z mniejszych i peryferyjnych ośrodków z mieszkańcami z obszarów lepiej zurbanizowanych, wyposażonych w bogatszą infrastrukturę o charakterze społecznym. Niezwykłą wagę przykładana się także w tych procesach do rozwijania i wzmacniania trzeciego sektora, a poprzez to budowania społeczeństwa obywatelskiego;
- **gospodarczym** – poprzez organizację warunków do tworzenia nowych miejsc pracy, rozpowszechnianie aktywności gospodarczej, lokowanie na obszarze zdegradowanym nowych przedsiębiorstw;
- **przestrzenno-funkcjonalnym** – w tym zachowania dziedzictwa kulturowego przez remonty, modernizację i konserwację zabytkowych obiektów i przestrzeni publicznej oraz poprawę środowiska naturalnego;
- **technicznym** – poprzez dbałość o podstawową infrastrukturę techniczną (wodociągi, kanalizacja, drogi) – jako element zwiększający atrakcyjność zamieszkania i w pewnym stopniu ograniczający odpływ ludności, a także jeden z najważniejszych czynników wpływających na lokalizację przedsiębiorstw oraz poprawę stanu technicznego zarówno budynków prywatnych, jak i komunalnych;
- **środowiskowym** – przede wszystkim poprzez poprawę stanu środowiska naturalnego, dbałość o tereny zielone na zurbanizowanych obszarach i wdrażanie koncepcji

zrównoważonego rozwoju, która ma zapewnić zaspokojenie potrzeb społeczności, z uwzględnieniem przyszłych pokoleń i priorytetowym znaczeniem zachowania, odtworzenia i rozwijania środowiska przyrodniczego.

Poniżej zaprezentowano wizję rewitalizacji – tj. opis stanu obszaru rewitalizacji gminy Żurawica w perspektywie roku 2023 i kolejnych lat. Wypracowano ją z jednej strony w oparciu o prace warsztatowe i deklarowane aspiracje lokalnej wspólnoty, nie zapominając także o wizji rozwoju całej gminy definiowanej na poziomie obowiązującej strategii gminy. Podejście takie gwarantuje spójność obu dokumentów strategicznych już na poziomie wizji i gwarantuje, iż deklarowane cele są zbieżne w myśleniu o rozwoju obszaru i w sposób zintegrowany i kompleksowy przyczyniać się będą do poprawy jakości życia mieszkańców gminy Żurawicy. Wizję tę sformułowano w sposób następujący:

OBSZAR REWITALIZACJI GMINY Żurawica
atrakcyjnym miejscem zamieszkania i spędzania czasu wolnego dla obecnych
oraz
przyszłych mieszkańców. Rozwijany w oparciu o bogactwo przyrodnicze i czyste
środowisko, wolny od zagrożeń niesionych przez siły natury, z rozwiniętą
infrastrukturą, uporządkowaną przestrzenią publiczną i dobrą dostępnością
komunikacyjną, stwarzająca swoim mieszkańcom dobre warunki do rozwijania
przedsiębiorczości i ekologicznego rolnictwa.

8. Przedsięwzięcia rewitalizacyjne

8.1 Projekty

Po wyznaczeniu celów procesu rewitalizacji w powyższym rozdziale, przystąpiono do identyfikacji sposobów ich rozwiązania. Podstawową jednostką dla rozwiązania problemu i osiągnięcia danego celu jest projekt. Projekt to działanie realnie zaplanowane, celujące w dokładnie zdiagnozowany problem, popierane przez interesariuszy obszaru zdegradowanego, charakteryzujące się jasno określonym, realnym i mierzalnym celem, o określonym terminie realizacji, zapewnionych źródłach finansowania i wyznaczonych do realizacji podmiotach.

8.2 Przedsięwzięcia rewitalizacyjne

Zgodnie z art. 15, ust. 1, pkt 5) litera a) ustawy o rewitalizacji z 9 października 2015 r. gminny program rewitalizacji powinien zawierać opis przedsięwzięć rewitalizacyjnych, w szczególności o charakterze społecznym oraz gospodarczym, środowiskowym, przestrzenno-funkcjonalnym lub technicznym, w tym:

1. listę planowanych podstawowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych, oraz
2. charakterystykę pozostałych dopuszczalnych przedsięwzięć rewitalizacyjnych.

Do realizacji zaplanowane projekty powinny być ukierunkowane na rozwiązywanie indywidualnych problemów społecznych, gospodarczych i przestrzennych, które zostały zdiagnozowane na obszarach zdegradowanych. Wiodącą rolę w planowaniu kompleksowej rewitalizacji mają projekty społeczne, które stanowią fundament rewitalizacji. Mają one również decydujące znaczenie z perspektywy dokonywanych zmian infrastrukturalnych warunkując ich trwałość i akceptację przez mieszkańców obszarów zdegradowanych. Poniżej znajduje się zestawienie projektów podstawowych oraz opis i charakterystyka pozostałych przedsięwzięć rewitalizacyjnych.

8.3 Lista planowanych podstawowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych

Zgodnie z zapisami ustawy tabela projektów podstawowych zawiera w odniesieniu do każdego przedsięwzięcia (o ile było to możliwe):

- nazwę,
- podmiot realizujący,

- zakres realizowanych zadań,
- lokalizację,
- szacowaną wartość,
- prognozowane rezultaty wraz ze sposobem ich oceny w odniesieniu do celów rewitalizacji.

Ustawa wskazuje też, że dane takie powinny znaleźć się na liście „o ile są możliwe do wskazania”, a więc dopuszcza wyjątki od zasady. Równoczesna realizacja działań w sferze społecznej, gospodarczej i przestrzennej, obejmująca zarówno przedsięwzięcia/projekty inwestycyjne (w tym infrastrukturalne), jak również działania miękkie, stwarza szanse na uruchomienie procesu rewitalizacji mającego cechy zrównoważonego rozwoju.

Projekty rewitalizacyjne można podzielić na kilka podstawowych rodzajów:

1. Projekty miękkie, skierowane do wybranych interesariuszy obszaru zdegradowanego, mające za zadanie rozwiązać problemy indywidualnych osób, aby w efekcie zmniejszyć liczbę osób wykluczonych społecznie, bądź zagrożonych wykluczeniem społecznym na obszarze zdegradowanym. Aby odnieść skutek w skali całego obszaru konieczne będzie przeprowadzenie wiązek komplementarnych projektów miękkich, których grupą docelową będą osoby zagrożone z różnych, zidentyfikowanych w diagnozie powodów.

2. Projekty miękkie, skierowane do całej społeczności obszaru zdegradowanego lub wybranych grup w tej społeczności, których celem może być między innymi pobudzenie lub wykreowanie aktywnej grupy opiniotwórczej, dbającej o interes obszaru zdegradowanego.

3. Projekty infrastrukturalne niezbędne dla realizacji projektów miękkich. Projekty tej kategorii mogą

zarówno dostarczać infrastrukturę, bez której nie jest możliwe prowadzenie w przyszłości działań miękkich (np. lokale pod takie projekty), warunkujące zatem zrealizowanie projektów miękkich, jak i infrastrukturę potrzebną obszarowi zdegradowanemu, wytwarzaną w powiązaniu z projektem miękkim (np. zagospodarowanie przestrzeni publicznych przy wkładzie pracy mieszkańców, spółdzielni socjalnej, przez wykonawcę zobowiązanego do zatrudnienia osób wskazanych przez odpowiedni podmiot publiczny z wykorzystaniem tzw. klauzul socjalnych).

4. Projekty infrastrukturalne odpowiadające na zidentyfikowane potrzeby interesariuszy obszaru zdegradowanego - realizowane w ścisłym powiązaniu z projektami miękkimi angażującymi interesariuszy, aby osiągać efekt identyfikacji z wprowadzanymi zmianami infrastrukturalnymi.

5. Projekty infrastrukturalne będące inicjatyw władz lokalnych, realizujące strategiczną wizję rozwoju obszaru zdegradowanego, skonsultowaną z interesariuszami tego obszaru.

6. Projekty o charakterze instrumentów pobudzających partnerów prywatnych do podjęcia pożądanых dla obszaru zdegradowanego działań. Przykładami takich projektów mogą być podatkowe lub finansowe zachęty do zatrudniania osób z obszaru zdegradowanego bądź skłaniające do podjęcia remontów nieruchomości prywatnych (np. programy de minimis).

7. Projekty dążące do uregulowania sytuacji prawnej w celu usunięcia barier rozwojowych obszaru zdegradowanego. Zaliczyć należy tu tworzenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, ustalanie stanu prawnego nieruchomości, przyznanie pierwszeństwa do lokali socjalnych osobom zamieszkałym w obszarze zdegradowanym z nakazem eksmisji i orzeczonym prawem do lokalu socjalnego.

8. Projekty komercyjne lub częściowo komercyjne (np. sektora ekonomii społecznej) powiązane z procesem rewitalizacji. Poprzez współpracę z inwestorami można osiągnąć koordynację planowanych działań rewitalizacyjnych albo nawet zaangażować kapitał prywatny w działania prospołeczne.

Ze względu na szeroki zakres prezentowanych informacji lista projektów podstawowych, w podziale na projekty społeczne, przestrzenno-techniczne i gospodarcze stanowi załącznik 1 do niniejszego programu.

8.4. Charakterystyka pozostałych dopuszczalnych przedsięwzięć rewitalizacyjnych

Poza szczegółowo opisanymi w załączniku nr 1 projektami podstawowymi, w ramach Gminnego Programu Rewitalizacji Gminy Żurawica przewidziana jest również możliwość realizacji innych przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Należy mieć na uwadze, że na chwilę obecną trudno jest zidentyfikować jednoznacznie wszystkie potrzeby mieszkańców. Mogą się one bowiem zmieniać, na przestrzeni funkcjonowania Programu, także ze względu na realizację wpisanych do dokumentu działań. Aby Gminny Program Rewitalizacji był elastyczny i mógł reagować na zmieniające się potrzeby mieszkańców, poniżej zaprezentowano zakres tematyczny projektów, które będą mogły być podejmowane w ramach Gminnego Programu Rewitalizacji:

- wyrównywanie szans społecznych i zawodowych osób wykluczonych bądź zagrożonych wykluczeniem społecznym,
- aktywizacja i integracja społeczna seniorów,
- rozwój kapitału ludzkiego poprzez wzmocnienie kwalifikacji i umiejętności mieszkańców,
- przeciwdziałanie bezrobociu oraz aktywizacja zawodowa mieszkańców,

- promowanie przedsiębiorczości, podejmowanie działań na rzecz rozwoju gospodarczego, w tym podejmowanie działań sprzyjających tworzeniu nowych firm i rozwoju kompetencji przedsiębiorczości mieszkańców,
- wsparcie przedsiębiorczości społecznej,
- poprawa efektywności energetycznej oraz wykorzystanie odnawialnych źródeł energii w infrastrukturze publicznej,
- poprawa stanu zagospodarowania oraz jakości przestrzeni publicznych i półpublicznych,
- zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego,
- integracja i aktywizacja mieszkańców oraz zwiększenie stopnia ich udziału w życiu publicznym,
- rozwój nowych przestrzeni publicznych służących zaspokajaniu różnych potrzeb społecznych,
- ochrona obiektów dziedzictwa kulturowego i ich udostępnianie na cele społeczne i gospodarcze,
- ochrona środowiska przyrodniczego (zwłaszcza zaś powietrza atmosferycznego),
- poprawa stanu technicznego obiektów użyteczności publicznej oraz zasobów mieszkaniowych,
- poprawa jakości i dostępności do infrastruktury społecznej i zdrowotnej dla mieszkańców terenów zdegradowanych.

8.5. Oddziaływanie i kompleksowość projektów

Cele rewitalizacji oraz odpowiadające im projekty, zostały zdiagnozowane i określone w oparciu o szczegółową diagnozę stanu istniejącego, zidentyfikowane problemy i potrzeby społeczne, gospodarcze, infrastrukturalne, przestrzenne oraz środowiskowe. Kompleksowość projektów dotyczy ich realizacji w aspekcie infrastrukturalnym i społecznym (powiązanie działań inwestycyjnych z działaniami "miękkimi"). Realizacja kompleksowych działań umożliwi osiągnięcie zakładanych efektów oraz celów. Oddziaływanie projektu należy definiować jako długofalowe konsekwencje zrealizowanego projektu dla Beneficjenta, a także pośrednie konsekwencje dla innych adresatów. Oddziaływania odnoszą się do takich skutków danego projektu, które wykraczają poza natychmiastowe efekty dla Beneficjenta i pojawiają się po pewnym okresie od zakończenia jego realizacji, np. wpływ projektu na sytuację społeczno – gospodarczą w pewnym okresie od zakończenia jego realizacji, wzrost poziomu bezpieczeństwa, zwiększony przepływ osób, wzrost aktywności społeczno – ekonomicznej. Zakładane przedsięwzięcia będą oddziaływać na sferę: przestrzenną, infrastrukturalną, środowiskową oraz gospodarczo - społeczną.

9. System wdrażania Gminnego Programu Rewitalizacji

Pierwszym etapem wdrożenia Gminnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Żurawica będzie przyjęcie Programu stosowną uchwałą Rady Gminy. Ewentualność nowelizacji dokumentu również wiązała się będzie z przyjęciem odpowiedniej uchwały. Wszelkie dokumenty ewaluacyjne, sprawozdania z realizacji inwestycji oraz sprawozdania okresowe realizacji Programu będą adresowane do Rady Gminy. Ponadto zgodnie z ustawą z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. Nr 199, poz. 1227 ze zm.) projekt niniejszego dokumentu należy skonsultować z Regionalnym Dyrektorem Ochrony Środowiska w celu ustalenia konieczności przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko.

Wdrożenie Gminnego Programu Rewitalizacji wymaga zaangażowania lokalnych partnerów z sektorów: publicznego, społecznego, i gospodarczego. Realizacja niniejszego programu wiązać się będzie z udziałem podmiotu zarządzającego i koordynującego poszczególne działania, a także monitoring i ocenę programu. Głównym zadaniem organów Gminy Żurawica w zarządzaniu Gminnym Programem Rewitalizacji jest jego ukierunkowanie, uchwalenie, kontrolowanie i ocenie z punktu widzenia lokalnej strategii rozwoju. Jest to wyjątkowo istotne z uwagi na znaczenie realizacji Programu dla sprawnej implementacji pozostałych instrumentów rozwoju gminy, a także np. dla możliwości pozyskiwania środków z funduszy strukturalnych, itp.

Szczególne znaczenie odgrywać w tym względzie będzie wyodrębniona jednostka, tj. Komitet Rewitalizacji, będący forum współpracy i dialogu interesariuszy z organami Gminy Żurawica w sprawach dotyczących przygotowania, prowadzenia i oceny rewitalizacji. Pełnić będzie również funkcję opiniodawczo-doradczą wójta. Zasady wyznaczania składu oraz zasady działania Komitetu Rewitalizacji (w tym koszty zarządzania Gminnym Programem Rewitalizacji Gminy Żurawica) zapewniające wyłanianie przez interesariuszy ich przedstawicieli, określi w drodze uchwały Rada Gminy w terminie nie dłuższym niż 3 miesiące, licząc od dnia uchwalenia Gminnego Programu Rewitalizacji. Podjęcie przedmiotowej uchwały poprzedzone zostanie konsultacjami społecznymi. Po przyjęciu uchwały, poszczególni członkowie Komitetu Rewitalizacji niezwłocznie zostaną powołani przez Wójta Gminy Żurawica. Szczegółowy opis działania oraz zadania Komitetu Rewitalizacji opracowany zostanie oraz przyjęty przez Radę Gminy Żurawica w formie Regulaminu.

Zadania Komitetu Rewitalizacji obejmować będą m.in.:

- a) koordynowanie realizacji Gminnego Programu Rewitalizacji w zakresie przestrzegania zasad wdrożenia zarówno o charakterze wewnętrznym, przyjętym w uchwale Rady Gminy, jak i zewnętrznym, związanym z finansowaniem projektów rewitalizacyjnych ze środków unijnych,
- b) opiniowanie propozycji zmian przedstawianych przez Wójta Radzie Gminy w zakresie Gminnego Programu Rewitalizacji,
- c) planowanie zmian w oparciu o elastyczność programu oraz możliwość pojawienia się nowych partnerów zainteresowanych nowymi projektami rewitalizacyjnymi,
- d) opiniowanie wniosków przedkładanych przez beneficjentów/partnerów realizujących określone projekty rewitalizacyjne,
- e) promowanie działań rewitalizacyjnych i rozwijanie komunikacji społecznej w sektorach: publicznym, społecznym i gospodarczym, celem rozszerzania partnerstwa i partycypacji społecznej,
- f) współpraca z Wójtem w zakresie monitoringu Gminnego Programu Rewitalizacji.

Ze względu na cel i charakter Gminny Program Rewitalizacji dla Gminy Żurawica ma formułę otwartą, tzn. że w przypadku zmiany wymogów prawnych, pojawiania się nowych problemów oraz wykreowaniu nowych projektów – będzie on aktualizowany. Projekty odpowiadające na zidentyfikowane problemy będą systematycznie przygotowywane w całym okresie wdrożeniowym. Ich konkretni odbiorcy i zakres determinowane będą: aktualnymi warunkami sytuacji społeczno-gospodarczej Gminy, potrzebami i oczekiwaniami mieszkańców obszarów kryzysowych, poziomem zaangażowania podmiotów lokalnych w planowane działania, możliwościami budżetu gminy oraz dostępnością środków zewnętrznych.

Komitet Rewitalizacji jako koordynator i inicjator współpracy pomiędzy interesariuszami z obszaru poddawanego rewitalizacji odpowiedzialny będzie za zapewnienie partycypacji społecznej w zakresie projektów rewitalizacyjnych. Pozwoli to społeczności lokalnej na aktywny udział w kształtowaniu przestrzeni wokół siebie, a także działanie na rzecz własnych interesów. Ponadto społeczność lokalna jest w stanie dostarczyć istotnych i rzetelnych informacji nt. potrzeb i problemów na obszarze, które są trudne lub wręcz niemożliwe do wychwycenia podczas przeprowadzania wstępnych analiz. Należy zatem umożliwić wymianę informacji i dyskusję o tym, jaki kształt powinna przybrać rewitalizacja. W dialogu powinno uczestniczyć jak najwięcej podmiotów zainteresowanych udziałem w Programie: organizacje pożytku publicznego, stowarzyszenia, przedsiębiorcy,

spółdzielnie, mieszkańcy Gminy Żurawica. Instrumentami służącymi do promowania działań rewitalizacyjnych będą m. in.:

- a) zebrania w poszczególnych miejscowościach, zwłaszcza z mieszkańcami obszaru rewitalizowanego,
- b) informacje o realizowanych bądź zakończonych projektach rewitalizacyjnych przekazywane za pośrednictwem tablic ogłoszeń oraz strony internetowej Gminy Żurawica
- c) spotkania, warsztaty, konsultacje projektów z potencjalnymi partnerami społecznymi i gospodarczymi,
- d) informatory, ulotki, informacje w prasie,
- e) poczta elektroniczna,
- f) współpraca z kościołami i związkami wyznaniowymi.

O rozpoczęciu konsultacji społecznych oraz o formach, w jakich będą prowadzone, powiadamia się nie później niż na 7 dni przed terminem ich przeprowadzenia, w sposób zapewniający udział możliwie szerokiego grona interesariuszy, co najmniej poprzez obwieszczenie, ogłoszenie w sposób zwyczajowo przyjęty w gminie oraz ogłoszenie na stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej gminy. Formami konsultacji społecznych są:

- a) zbieranie uwag w postaci papierowej lub elektronicznej, w tym za pomocą środków komunikacji elektronicznej, w szczególności poczty elektronicznej lub formularzy zamieszczonych na stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej gminy;
- b) spotkania, debaty, warsztaty, spacer studyjny, ankiety, wywiady, wykorzystanie grup przedstawicielskich lub zbieranie uwag ustnych.

Konsultacje społeczne prowadzi się z wykorzystaniem co najmniej dwóch form opisanych powyżej. Termin wyznaczony na składanie uwag nie może być krótszy niż 21 dni od dnia powiadomienia o terminie konsultacji. Konsultacje społeczne prowadzi się w sposób ułatwiający zrozumienie prezentowanych treści i odniesienie się do nich, a w przypadku gdy jest to uzasadnione specyfiką konsultowanych treści, z użyciem wizualizacji oraz sporządzonych w języku niespecjalistycznym skrótów i zestawień informacji zawartych w dokumentach poddawanych konsultacjom. Niezwłocznie po zakończeniu każdej z form konsultacji społecznych opracowuje się informację podsumowującą jej przebieg, zawierającą dane o miejscu i czasie jej przeprowadzenia i omówienie jej przebiegu, wraz ze wskazaniem ewentualnych uwag.

Głównym celem działalności promocyjnej Gminnego Programu Rewitalizacji jest poinformowanie możliwie szerokiej grupy beneficjentów pośrednich (mieszkańców, turystów) o projektach rewitalizacyjnych, a także budowanie platformy współpracy dla przedsiębiorców lokalnych i regionalnych oraz organizacji pozarządowych odnośnie partnerstwa na rzecz poprawy jakości życia mieszkańców i wzmocnienia potencjału Gminy Żurawica. Partycypacja społeczna powinna być zatem ukierunkowana na:

- a) wzmocnianie potencjału społeczności lokalnej i organizacji pozarządowych poprzez skoordynowanie działań w ramach jednego, spójnego projektu akceptowanego i wspieranego przez wszystkich uczestników,
- b) optymalne wykorzystanie kompetencji i zasobów będących w dyspozycji Gminy Żurawica, organizacji pozarządowych oraz przedsiębiorców,
- c) wsparcie innowacyjności proponowanych rozwiązań, wyrażające się zastosowaniem nowego spojrzenia na problemy związane z rozwojem lokalnym.

10. Struktura zarządzania, prowadzenie monitoringu i ewaluacji GPR, system wprowadzania zmian w programie

10.1 Struktura zarządzania Gminnym Programem Rewitalizacji

Analizując specyfikę gminy oraz zakres zadań (w których przeważają zadania leżące w kompetencji samorządu – zarówno organizacyjnej, jak i finansowej), wydaje się, iż najkorzystniejszym i najprostszym rozwiązaniem jest usytuowanie Operatora w strukturze Urzędu Gminy Żurawica, w ramach komórki odpowiedzialnej za planowanie strategiczne należy powołać zespół zadaniowy ds. rewitalizacji (w skład którego wejdą osoby z referatów, obejmujące swoimi kompetencjami całą tematykę Programu Rewitalizacji), na którego czele stanie Pełnomocnik ds. Rewitalizacji

Struktura zarządzania Programem składa się z następujących komórek:

- **Rada Gminy** – odpowiada za uchwalanie Programu i jego głównych kierunków oraz opiniowanie zmian i aktualizację Programu;
- **Wójt** – odpowiada za bieżący nadzór nad realizacją Programu, w tym dbałość o zagwarantowanie (w budżecie i WPF) środków na jego skuteczną realizację oraz pozyskanie zewnętrznych źródeł finansowania, a także podejmowanie decyzji o potrzebie dokonania korekt w Programie;
- **Operator Programu** – samodzielne stanowisko ds. funduszy zewnętrznych, do koordynacji spraw rewitalizacyjnych zostanie powołany Pełnomocnik ds. Rewitalizacji – odpowiada za bieżącą koordynację działań podejmowanych w ramach Programu, aktualizację i kontynuację procesu planowania, pozyskiwanie nowych partnerów Programu, upowszechnianie zarówno samego Programu, jak i możliwości korzystania z niego, bieżący monitoring działań oraz sprawozdawczość. Obsługę organizacyjną i techniczną Komitetu zapewnia Sekretariat Komitetu, którego funkcję pełni samodzielne stanowisko ds. funduszy zewnętrznych Urzędzie Gminy Żurawica.
- **Komitet Rewitalizacji** – w skład którego wejdą m.in. przedstawiciele operatora, jednostek gminnych, przedsiębiorcy, partnerzy społeczni i mieszkańcy. Zadaniem Komitetu będzie opiniowanie zgłaszanych projektów oraz wskazywanie nowych obszarów tematycznych i zadań ważnych z punktu widzenia interesariuszy. Rola Komitetu Rewitalizacji jest niezwykle istotna z punktu widzenia promocji Programu, z uwagi zarówno na szeroki krąg, jak i społeczny zasięg oddziaływania Komitetu

10.2 System obiegu informacji w instytucji odpowiedzialnej za zarządzanie programem

System obiegu informacji oraz środków finansowych w ramach Programu Rewitalizacji, będzie realizowany przez Operatora Programu zgodnie z dotychczasowymi zarządzeniami i instrukcjami kancelaryjnymi obowiązującymi w Urzędzie Gminy w odniesieniu do powyższych kwestii, które wynikają z Rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 18 stycznia 2011 roku w sprawie instrukcji kancelaryjnej, jednolitych rzeczowych wykazów akt oraz instrukcji w sprawie organizacji i zakresu działania archiwów zakładowych. W oparciu o powyższe rozporządzenie w Urzędzie Gminy wprowadzono stosowne procedury, które rozstrzygają zakres odpowiedzialności i kompetencji poszczególnych jednostek Urzędu Gminy, regulują zasady przepływu informacji w Urzędzie, a także środków finansowych pozostających w dyspozycji gminy. Uszczegółowienie powyższych zapisów w odniesieniu do Gminnego Programu Rewitalizacji znajdzie swoje odzwierciedlenie w Zarządzeniu

Wójta powołującym Pełnomocnika ds. Rewitalizacji z umiejscowieniem go w strukturze Urzędu Gminy Żurawica. Obieg informacji poza strukturą Urzędu Gminy Żurawica zapewnią stałe spotkania Komitetu Rewitalizacji, na których będą przekazywane informacje nt. bieżącego postępu prac nad Programem, a także pozyskiwane informacje o postępie prac u pozostałych partnerów Programu, w tym informacje o środkach zaangażowanych poza gminą. Ponadto informacja o postępie prac i uruchamianych projektach będzie dostępna na wydzielonej części portalu internetowego Urzędu Gminy Żurawica poświęconej wdrażaniu Programu Rewitalizacji. Tam też będą publikowane bieżące sprawozdania z postępu prac nad Programem.

10.3 Promocja i informacja

W fazie realizacyjnej Programu, zarówno jego Operator, jak i konkretni beneficjenci podejmowanych działań, dokończą wszelkich starań, aby we właściwy sposób rozpowszechnić informacje o jego celach, zamierzeniach, jak i konkretnych efektach, które przyniesie jego realizacja. Działania te będą także cały czas otwarte na dalszy proces konsultacji i możliwą aktualizację Programu w sytuacji zmiany jakichkolwiek czynników, które determinowały obecny jego kształt. Za podejmowanie konkretnych działań promocyjnych odpowiadać będzie Operator Programu, który określi:

- cele działań informacyjnych i promocyjnych;
- potencjalne grupy docelowe działań informacyjnych i promocyjnych;

- strategie informowania i promocji.

Podstawowymi celami działań informacyjnych i promocyjnych, realizowanymi w ramach Programu Rewitalizacji winno być podniesienie świadomości opinii publicznej o przebiegu realizacji i rezultatach Programu. Ze względu na zintegrowany charakter Programu, zasięg terytorialny i rangę realizacji jego celów, do grup docelowych działań PR zaliczyć należy:

- społeczeństwo, z uwzględnieniem specyficznych narzędzi kierowanych do mieszkańców obszarów rewitalizowanych oraz kierowanych do mieszkańców obszarów gminy nie objętych Programem;
- beneficjentów i potencjalnych beneficjentów Programu;
- partnerów społeczno - gospodarczych;
- organizacje pozarządowe,
- samorządy gospodarcze, instytucje otoczenia biznesu;
- właściwe władze publiczne (władze regionalne województwa podkarpackiego, administracja rządowa szczebla wojewódzkiego, władze publiczne gmin i powiatów sąsiedzkich, władze publiczne miast i gmin partnerskich);
- media (prasa, radio, telewizja o zasięgu lokalnym, regionalnym, ogólnopolskim oraz media elektroniczne).

Proces informowania o Programie Rewitalizacji powinien mieć charakter dwukierunkowy, to znaczy pozwalać odbiorcom przekazów na formułowanie informacji zwrotnych i własnych opinii. Plan promocji powinien zatem realizować zarówno bierne, jak i czynne prawo obywateli do informacji, zgodnie z obowiązującymi przepisami i standardami. I tak, wśród instrumentów realizacji działań PR w tych sferach wymienić na

leży:

- wykorzystanie oficjalnych stron internetowych gminy i jednostek podległych (w tym BIP) do publikacji informacji o rewitalizacji;
- prowadzenie serwisu internetowego Programu Rewitalizacji, w którego skład wejść powinny:
- opis problematyki związanej z rewitalizacją obszarów wiejskich,
- publikacja Gminnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Żurawica na lata 2016 - 2022,
- informacje o bieżącym stanie wdrażania, finansowania, ewaluacji Programu,
- inne informacje i materiały o charakterze informacyjnym (komunikaty o przetargach, konkursach ofert i ich wynikach),
- forum mieszkańców,
- baza przedsięwzięć rewitalizacyjnych,

- informacje o możliwości pozyskania środków na projekty, związane z przyjętymi celami rewitalizacji,
- baza umożliwiająca znalezienie partnera do projektu (zgłoszonego lub planowanego do zgłoszenia do Programu Rewitalizacji),
- statystyki i raporty związane z realizacją Programu,
- galeria fotografii (np. przed realizacją – po realizacji);
- broszury informacyjne, publikacje związane z realizacją poszczególnych projektów, wydawane przez Operatora oraz podmioty zaangażowane w realizację Programu Rewitalizacji;
- konferencje prasowe (organizowane przez Operatora i/lub beneficjentów Programu Rewitalizacji) dotyczące np. uchwalenia Programu, kolejnych etapów wdrożenia i ewaluacji, uzyskania środków na finansowanie Programu lub poszczególnych projektów, zakończenia każdego projektu realizowanego w ramach Programu.

10.4 System monitoringu i oceny skuteczności działań

Aby móc zmierzyć efekt przyszłych działań rewitalizacyjnych realizowanych w gminie i trafnie reagować na niepożądane tendencje, niezbędne jest wdrożenie profesjonalnego systemu monitoringu i ewaluacji opierającego się na konkretnych wskaźnikach. Zgodnie z definicją monitorowanie jest procesem systematycznego zbierania, raportowania i interpretowania danych opisujących postęp i efekty programu. Tak rozumiany monitoring spełnia także rolę systemu wczesnego ostrzegania o ewentualnych nieprawidłowościach. W monitorowaniu brać winny udział wszystkie podmioty zaangażowane we wdrażanie Programu Rewitalizacji. Do instytucji i podmiotów biorących udział w monitoringu Programu Rewitalizacji zaliczyć należy w szczególności:

- Radę Gminy Żurawica;
- Wójta Gminy Żurawica;
- Operatora Programu Rewitalizacji;
- Komitet Rewitalizacji;
- Odpowiednie stanowiska w strukturze Urzędu Gminy Żurawica odpowiedzialne za nadzór i kontrolę nad istotnymi dla procesu rewitalizacji sferami;
- Beneficjentów Programu Rewitalizacji.

W osiągnięciu wskaźników Programu Rewitalizacji, szczególna rola w procesie monitoringu przypada beneficjentom, którzy mają obowiązek monitorowania wdrażania poszczególnych, ujętych w nim projektów.

Na poziomie monitorowania Programu Rewitalizacji głównym podmiotem, monitorującym oraz dokonującym oceny osiągnięcia założonych wskaźników, stać się powinien Operator Programu, a w odniesieniu do osiągnięcia celów szczegółowych i ogólnych rewitalizacji Rada Gminy Żurawica, Wójt Gminy Żurawica i Komitet Rewitalizacji. Rola Operatora Programu obejmować powinna jednocześnie monitoring oraz sprawozdawczość. Sprawozdania z realizacji programów (rzeczowo - finansowe) przedkładane powinny być przez Operatora Wójtowi Gminy w cyklach półrocznych i w formie sprawozdania rocznego, a także załączane do sprawozdania z realizacji całego Programu Rewitalizacji przedkładanego corocznie Radzie Gminy Żurawica i Komitetowi Rewitalizacji. Jednostki organizacyjne Urzędu Gminy Żurawica będą brały bezpośredni udział w monitorowaniu projektów, zgłoszonych i zarządzanych przez siebie, tak jak każdy Beneficjent Programu. Z drugiej strony mogą włączać się w proces monitorowania, w związku z udostępnianiem przez nie danych o stanie spraw, prowadzonych przez Gminę i jej jednostki, a dotyczących inwestycji, zgłoszonych jako projekty do Programu Rewitalizacji.

10.5 Rodzaje monitoringu i wskaźniki monitoringu

Jednym z celów monitoringu jest dostarczanie informacji o postępie realizacji i efektywności wdrażania pomocy – na poziomie pojedynczego projektu i całego Programu. Zgodnie z zasadami w zależności od charakteru dostarczanych danych, monitoring dzielimy na rzeczowy i finansowy. Zakłada się przyjęcie tej systematyki dla Gminnego Programu.

10.5.1 Monitoring rzeczowy

Monitoring rzeczowy dostarcza danych, obrazujących postęp we wdrażaniu programu oraz umożliwiających ocenę jego wykonania w odniesieniu do ustalonych celów. Dane wykorzystywane przy monitorowaniu powinny zostać skwantyfikowane i obrazować postęp we wdrażaniu oraz rezultaty działań, w podziale na trzy kategorie wskaźników:

- wskaźniki produktu, które odnoszą się do rzeczowych efektów działalności i są liczone w jednostkach materialnych;

- wskaźniki rezultatu, odpowiadające bezpośrednim i natychmiastowym efektom wynikającym z wdrożenia Programu, które mogą mieć formę wskaźników materialnych lub finansowych;
- wskaźniki oddziaływania, obrazujące konsekwencje Programu, wykraczające poza natychmiastowe efekty dla bezpośrednich beneficjentów (mogą przybrać formę oddziaływań bezpośrednich, jak i oddziaływań pośrednich).

Wskaźniki, z wyjątkiem oddziaływań, formułowane są już w trakcie opracowywania wniosków o finansowanie poszczególnych projektów. Studia wykonalności projektów stanowią zatem podstawę do monitorowania efektów rzeczowych przez odpowiednie podmioty. Zgodnie obowiązującymi zasadami wdrażania programów finansowanych ze środków UE poziom wymaganej kwantyfikacji celów zależy od rodzaju interwencji. W przypadku tych celów, które nie mogą być skwantyfikowane ex-ante, wskaźniki będą musiały być dopracowane już we wczesnej fazie wdrażania.

10.5.2 Monitoring finansowy

Monitoring finansowy dostarcza danych dotyczących finansowych aspektów realizacji Programu i stanowi podstawę do oceny sprawności wydatkowania przeznaczonych na niego środków. Powinien odbywać się w oparciu o sprawozdania – okresowe, roczne oraz końcowe (obejmujące projekt, cele szczegółowe, Program Rewitalizacji), które przedstawiane są:

- Operatorowi Programu – w formie kopii sprawozdań, przedkładanych Instytucji Zarządzającej przez beneficjentów projektów, które uzyskały wsparcie w ramach RPO WM lub innych funduszy UE;
- Operatorowi Programu – w formie sprawozdań, przedkładanych przez Beneficjentów Programu, którzy nie pozyskali środków z Funduszy Strukturalnych, ale rozpoczęli realizację projektów, ujętych w Programie Rewitalizacji i wykorzystują inne publiczne źródła finansowania, w tym środki gminy;
- Wójtowi Gminy Żurawica – w formie sprawozdań przedkładanych przez Operatora Programu, dotyczących finansowania w odniesieniu do Programu – w podziale na cele szczegółowe rewitalizacji;
- Radzie Gminy Żurawica – w formie rocznych sprawozdań przedkładanych przez Operatora Programu w zakresie realizacji i sposobu finansowania Programu.
- Komitetowi Rewitalizacji – w formie rocznych sprawozdań przedkładanych przez Operatora Programu w zakresie realizacji i sposobu finansowania Programu.

Dane zawarte w tych sprawozdaniach obejmować powinny wysokość wkładu finansowego, pochodzącego ze środków publicznych (wydatki poniesione w okresie objętym sprawozdaniem, wydatki poniesione od początku realizacji zadania, stan zaawansowania realizacji zadania w ujęciu procentowym), z wyszczególnieniem:

- wkładu wspólnotowego: ogółem oraz środków z EFRR/EFS/EFROW;
- krajowego wkładu publicznego: ogółem oraz budżet państwa, budżet jednostek samorządu terytorialnego szczebla regionalnego, budżet gminy, inne środki publiczne (fundusze celowe, środki specjalne);
- środków z pożyczek na prefinansowanie;
- środków prywatnych;
- innych środków.

Dodatkowo sprawozdania winny zawierać informacje na temat postępu realizacji planu finansowego odpowiednio projektu lub Programu, w okresie sprawozdawczym oraz prognozę w tym zakresie na rok następny.

10.5.3 Sprawozdawczość

Monitorowanie rzeczowe i finansowe odbywać się powinno na podstawie dostarczanych sprawozdań z realizacji: okresowych, rocznych i końcowych. Sprawozdawczość zakłada bieżący i regularny przepływ informacji, co pozwala na weryfikację nieprawidłowości w procesie wdrażania i monitorowania Programu. Elementami systemu sprawozdawczości w przypadku Programu Rewitalizacji są:

- instytucje i podmioty otrzymujące i sporządzające sprawozdania tj. Rada Gminy Żurawica, Wójt Gminy Żurawica, Komitet Rewitalizacji, Operator Programu, Beneficjenci;
- przedmiot sprawozdania, tj. informacje o postępie realizacji projektu, celów szczegółowych oraz całego Programu;
- narzędzia sprawozdawczości, tj. sprawozdania, umowy o dofinansowanie i wnioski aplikacyjne/o refundację;
- okresy sprawozdawcze.

Kompleksowe sprawozdanie, obejmujące dane umożliwiające skuteczny monitoring rzeczowy i finansowy, powinno zawierać następujące dane:

- informacje ogólne;
- informacje dotyczące przebiegu rzeczowego realizacji projektu lub Programu:
 - na poziomie Programu: informacje dotyczące zgłoszonych do realizacji projektów, podpisanych umów lub podjętych decyzji, celów głównych i szczegółowych, stopnia osiągnięcia założonych w Programie wskaźników monitorujących,
 - na poziomie projektu: informacje dotyczące podpisanych umów lub podjętych decyzji, stanu realizacji celów projektu, stopnia osiągnięcia założonych w nim wartości wskaźników;
 - informacje dotyczące postępu finansowego, według źródeł pochodzenia środków, zawierające w szczególności zestawienie poniesionych wydatków, zrealizowanych płatności oraz ocenę poziomu wykorzystania środków;
 - prognozę przebiegu realizacji Programu lub projektu w kolejnym okresie sprawozdawczym – dla sprawozdań okresowych lub rocznych;
 - informacje na temat przestrzegania polityk Wspólnoty przy realizacji projektu lub Programu;
 - informacje na temat wypełniania zobowiązań w zakresie informacji i promocji;
 - informacje na temat sprawności systemu realizacji;
 - informacje o napotkanych problemach, przeprowadzonych kontrolach oraz stwierdzonych nieprawidłowościach.

Założyć należy, iż sprawozdanie okresowe może nie zawierać informacji, dotyczących stopnia osiągnięcia wartości wskaźników monitorujących rezultatu i oddziaływania, a jedynie wskaźniki produktu. Sprawozdania będą składane w formie zgodnej z zasadami obowiązującymi przy składaniu sprawozdań, odpowiadających wymaganiom każdego z podmiotów monitorujących.

10.6 Zasady pomiaru i doboru wskaźników monitorowania

Wskaźniki monitorowania podzielono na kategorie: produktu, rezultatu i oddziaływania. Wszystkie wskaźniki mierzone będą cyklicznie. Częstotliwość pomiaru wskaźników jest uzależniona od kategorii wskaźnika. Bazowym okresem, wobec którego porównywane są zmiany wskaźników jest rok (lub jego ostatni kwartał) poprzedzający rok, w którym rozpoczęto wdrażanie Programu. Częstotliwość pomiaru w zależności od kategorii wskaźników i przedmiotu sprawozdawczości przedstawia tabela nr 36. Podstawą monitoringu dla wskaźników produktu i rezultatu jest tabela „Produkty i rezultaty Gminnego Programu Rewitalizacji”

Tabela nr 36 Częstotliwość sprawozdawczości z uwzględnieniem pomiaru wskaźników

Przedmiot sprawozdawczości	Wskaźniki produktu	Wskaźniki rezultatu	Wskaźniki oddziaływania	Podmiot składający sprawozdanie	Podmiot monitorujący
Projekt	Okresowo (co najmniej raz na pół roku)	Corocznie lub po zakończeniu projektu	–	Beneficjent	Operator Programu (wszystkie projekty); podmioty wynikające z systemu wdrożenia RPO WP (projekty dofinansowane z EFRR/EFS)
Cele strategiczne	Okresowo (co najmniej raz na rok)	Corocznie lub zgodnie z zapisami umowy o dofinansowanie działania	W połowie okresu realizacji i po zakończeniu wdrażania Programu	Operator	Wójt Gminy Żurawica; Komitet Rewitalizacji
Cel główny	Okresowo (co najmniej raz na rok)	Corocznie	W połowie okresu realizacji i po zakończeniu wdrażania Programu	Operator	Wójt Gminy Żurawica; Rada Gminy Żurawica; Komitet Rewitalizacji
Program Rewitalizacji	Okresowo (co najmniej raz na rok)	Corocznie	W połowie okresu realizacji i	Operator	Rada Gminy Żurawica

			po zakończeniu wdrażania Programu		
--	--	--	---	--	--

Źródło: Opracowanie własne

10.7 Ocena Gminnego Programu Rewitalizacji

Ocena (ewaluacja) Programu Rewitalizacji pozwala oszacować oddziaływanie samego Programu, jak i pomocy finansowej, w tym pomocy strukturalnej Unii Europejskiej w odniesieniu do założonych celów. Wyniki oceny powinny zostać wykorzystane w celu jak najlepszego dopasowania realizowanych przedsięwzięć do rzeczywistych potrzeb oraz najbardziej efektywnego wydatkowania środków. Ocena udziela odpowiedzi na pytanie o celowość, trafność i wartość dodaną interwencji planowanej, przeprowadzanej lub zakończonej. Warunkiem dobrej oceny jest dostępność danych i terminowość raportowania przez wszystkie podmioty zaangażowane w system wdrażania Programu. Ocena taka bada sam program i jego efekty długotrwałe, czyli oddziaływania. Wiąże się zatem z przedstawionym wyżej monitoringiem rzeczowym. Proponuje się, by system i rodzaje oceny Programu odpowiadały metodologii ogólnie stosowanej metodologii oceny i systemu sprawozdawczości programów finansowanych ze środków UE.

10.7.1 Ocena przed realizacją programu (ocena ex-ante)

Celem oceny ex-ante jest dostarczenie danych dla przygotowania (aktualizacji) Programu i zawartych w nim planów, dzięki oparciu się na doświadczeniach z ubiegłych okresów programowania (wynikach oceny ex-post). Ocena ex-ante zawiera m.in. analizę wpływu dotychczasowych interwencji oraz analizę problemów na obszarze rewitalizacji. W związku z wymogiem zgodności Programu Rewitalizacji z politykami wspólnotowymi i politykami horyzontalnymi Unii Europejskiej, a także polityką regionalną państwa i regionu, ewaluacja Programu winna uwzględniać jego wpływ na realizację tych zasad. Pierwszą pełną ocenę ex-ante Programu przeprowadzić winien Operator Rewitalizacji, posiadając pełną informację o celach, działaniach i projektach włączonych do Programu. Zakłada się, iż organizowanie kolejnych ocen ex-ante wiązać się

będzie z aktualizacją Programu, wynikającą z kolejnych okresów programowania oraz należeć będzie do obowiązków Operatora Programu.

10.7.2 Ocena w połowie okresu realizacji (ocena mid-term)

Ocena w połowie okresu realizacji (ocena mid-term) Planu lub Programu, przeprowadzana nie później niż w ciągu roku następującego po zakończeniu połowy okresu realizacji, obejmuje analizę:

- efektywności wykorzystania środków;
- skuteczności w zakresie osiągnięcia założonych celów;
- oddziaływania na sytuację społeczno-gospodarczą, w tym na zatrudnienie;
- funkcjonowania systemu realizacji.

10.7.3 Ocena na zakończenie Programu (ocena ex-post)

Celem oceny ex-post będzie określenie długotrwałych efektów wdrożenia Programu, w tym wielkości zaangażowanych środków, skuteczności i efektywności pomocy. Z ewaluacji końcowej wynikać powinny wskazania odnośnie dalszych kierunków polityki rozwoju gminy, szczególnie w zakresie zdefiniowania czynników, które przyczyniły się do sukcesu lub niepowodzenia wdrażania Programu. Za organizację procesu ewaluacji końcowej odpowiadać powinien Operator Programu z udziałem Komitetu Rewitalizacji, Wójta Gminy oraz Rady Gminy, jako organu przyjmującego wyniki oceny. Ocenę przeprowadzić powinni niezależni ewaluatorzy. Przyjąć można, iż ocena powinna zostać zakończona nie później niż 3 lata po zakończeniu okresu programowania. Raport z realizacji programu powinien zostać upubliczniony i opublikowany na stronie internetowej gminy (Biuletyn Informacji Publicznej).

10.7.4 Ocena bieżąca (ocena on-going)

Niezależnie od prowadzenia wyżej wymienionych form ewaluacji, Rada Gminy, a także Wójt Gminy oraz Operator mogą inicjować bieżącą ocenę Programu Rewitalizacji, której przedmiotem jest efektywność stosowanych instrumentów i całego systemu wdrażania.

109.7.5 Kryteria oceny

Za główne kryteria oceny Programu Rewitalizacji, przyjęć należy ogólnie stosowane kryteria, do których należą:

- **trafność** – kryterium pozwalające ocenić, w jakim stopniu cele Programu odpowiadają potrzebom i priorytetom na danym poziomie analizy, np. na poziomie obszaru rewitalizacji, gminy, regionu. Trafność jest głównym kryterium przy przeprowadzaniu oceny ex-ante i mid-term;
- **efektywność** – kryterium pozwalające ocenić poziom „ekonomiczności” Programu, czyli stosunek poniesionych nakładów (zasobów finansowych, zasobów ludzkich i poświęconego czasu) do uzyskanych wyników i rezultatów;
- **skuteczność** – kryterium pozwalające ocenić, do jakiego stopnia cele przedsięwzięcia, zdefiniowane na etapie programowania, zostały osiągnięte;
- **użyteczność** – kryterium pozwalające ocenić, do jakiego stopnia oddziaływanie Programu odpowiada potrzebom grup docelowych;
- **trwałość** – kryterium pozwalające ocenić, na ile można się spodziewać, że pozytywne zmiany wywołane oddziaływaniem Programu, będą trwać po jego zakończeniu. Ma zastosowanie przy ocenie wartości Programu w kategoriach jego użyteczności w dłuższej perspektywie czasowej. W ocenie ex-post zaś, zwłaszcza realizowanej w dłuższym odstępie czasu po zakończeniu Programu, można zbadać, na ile zmiany wywołane jego oddziaływaniem są rzeczywiście trwałe.

10.8 Określenie niezbędnych zmian w uchwałach

10.8.1 Określenie niezbędnych w uchwale, o której mowa w art. 7, ust. 3

Komitet Rewitalizacji, to ciało doradczo-opiniotwórcze, przewidziane w Ustawie o rewitalizacji z dnia 9 października 2015 roku, jako podmiot wspierający Wójta Gminy Żurawica w podejmowaniu decyzji i wydawaniu opinii o działaniach rewitalizacyjnych. Komitet Rewitalizacji został uwzględniony w strukturze zarządzania i monitoringu Gminnego Programu Rewitalizacji, a zostanie powołany zarządzeniem wójta do 3 miesięcy od daty przyjęcia Programu.

10.8.2 Specjalna Strefa Rewitalizacji

W Gminnym Programie Rewitalizacji Gminy Żurawicy nie przewiduje się ustanowienia Specjalnej Strefy Rewitalizacji, o której mowa w art. 25 Ustawy o rewitalizacji z dnia 9 października 2015 roku.

10.8.3 Zmiany w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego

Gminny Program Rewitalizacji Gminy Żurawicy nie przewiduje wprowadzenia zmian w obecnym dokumencie Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Żurawicy uchwalonym Uchwałą Nr XXXIII/358/02 Rady Gminy Żurawicy z dnia 27 czerwca 2002 roku z późniejszymi zmianami.

10.8.4 Niezbędne zmiany w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego

Gminny Program Rewitalizacji Gminy Żurawica nie przewiduje wprowadzenia zmian w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

10.8.5 Niezbędne zmiany w Wieloletniej Prognozie Finansowej

Po uchwaleniu Gminnego Programu Rewitalizacji Rada Gminy Żurawica wprowadzi przedsięwzięcia rewitalizacyjne zawarte w tym programie, służące realizacji zadań własnych gminy, do załącznika do uchwały w sprawie wieloletniej prognozy finansowej gminy (zgodnie z art. 21 Ustawy o rewitalizacji z dnia 9 października 2015 roku).

10.9 System wprowadzania zmian w programie rewitalizacji/procedury uaktualniania

Gminny Program Rewitalizacji podlegać będzie ocenie aktualności i stopnia realizacji dokonywanej przez Wójta Gminy co najmniej raz na trzy lata. Przedmiotowa ocena podlega zaopiniowaniu przez Komitet Rewitalizacji oraz ogłoszeniu na stronie podmiotowej gminy w Biuletynie Informacji Publicznej. W przypadku stwierdzenia, że gminny program rewitalizacji wymaga zmiany, Wójt Gminy występuje do Rady Gminy z prośbą o jego zmianę. Do wniosku

załączona zostaje w/w opinia. Zmiana gminnego programu rewitalizacji następuje w trybie, w jakim on jest uchwalony, tj.:

- Przeprowadzenie konsultacji społecznych proponowanych zmian w Gminnym Programie Rewitalizacji
- Złożenie przez Wójta Gminy wniosku do Rady Gminy o zmiany w GPR z opisem zmian, i uzasadnieniem,
- Podjęcie uchwały Rady Gminy o przystąpieniu do sporządzenie aktualizacji Gminnego Programu Rewitalizacji,
- Dokonanie aktualizacji dokumentu,
- Konsultacje społeczne projektu zaktualizowanego Gminnego Programu Rewitalizacji
- Wniosek Wójta Gminy o zaopiniowanie projektu zaktualizowanego gminnego programu rewitalizacji do organów i instytucji wymienionych w art. 17 ust. 2 pkt 4 ustawy z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz. U. z 2015 r., poz., 1777),
- Zmiana GPR nie wymaga uzyskania opinii, o których mowa a art. 17 ust. 2 pkt 4 ustawy z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (dz. U. z 2015 r., poz., 1777), ani przeprowadzenia konsultacji społecznych, jeżeli:
 - ✓ Nie dotyczy przedsięwzięć rewitalizacyjnych, o których mowa w art. 15 ust 1 pkt 5 lit a ustawy z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz. U. z 2015 r., poz. 1777),
 - ✓ Nie wymaga zmiany uchwały, o której mowa w art. 25 ustawy z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz. U. z 2015 r., poz. 1777).
- Wprowadzenie zmian w aktualizacji gminnego programu rewitalizacji pochodzących z konsultacji społecznych i uzyskanych opinii,
- Przedłożenie Radzie Gminy przez Wójta Gminy projektu zaktualizowanego gminnego programu rewitalizacji.

10.10 Ocena oddziaływania na środowisko Gminnego Programu Rewitalizacji

Projekty inwestycyjne obejmują jedynie prace modernizacyjne i adaptacyjne budynków pod funkcje i społeczne, modernizację infrastruktury komunalnej, organizację i odnowienie terenów zielonych, obiektów sportowych i rekreacyjnych, ochronę dziedzictwa kulturowego, przystosowanie obiektów do wykorzystania rekreacyjno – turystycznego itp. Planowane przedsięwzięcia nie kolidują z obszarami podlegającymi ochronie w rozumieniu ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. z 2013 r. poz. 627).

Gminny Program Rewitalizacji Gminy Żurawica na lata 2016-2022 pozwala na osiągnięcie w pełnym zakresie celów środowiskowych, szczególnie w wyniku realizowanych projektów infrastrukturalnych, których istotnym elementem są zadania związane z ochroną środowiska. Program w zasadniczy sposób może przyczynić się do poprawy stanu środowiska naturalnego na terenie miasta w wyniku wielokierunkowych działań inwestycyjnych, mających na celu zrównoważony rozwój Gminy.

Realizacja zadań wynikających z Programu nie spowoduje znaczącego oddziaływania na środowisko, a czas trwania ich oddziaływań na środowisko zostanie ograniczony do czasu wykonywania prac budowlanych oraz organizacyjnych. Ocenia się, iż planowane działania nie wpłyną na zwiększenie prawdopodobieństwa wystąpienia ryzyka dla zdrowia ludzi oraz zagrożenia dla środowiska, ani nie spowodują wystąpienia oddziaływań skumulowanych i transgranicznych. Realizacja zadań wynikających z przedmiotowego dokumentu zostanie zaprojektowana w taki sposób, by zminimalizować negatywne oddziaływanie na środowisko, szczególnie w odniesieniu do terenów posiadających znaczenie dla dziedzictwa kulturowego (zabytkowa zabudowa) oraz przyrodniczego. Działania wynikające z Programu nie stanowią zagrożenia, jakie określono dla obszarów Natura 2000.

Zgodnie z art. 57 ust. 1 pkt 2 i art. 58 ust. 1 pkt 2, w związku z art. 48 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz.U z2013 r. poz. 1235 z późn. zm.) Wójt Gminy Żurawica wystąpił do Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Rzeszowie oraz do Podkarpackiego Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego o opinie w sprawie odstąpienia od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla projektu „Gminnego Programu Rewitalizacji Gminy Żurawica na lata 2016-2022”.

W tej sprawie wydane zostały następujące dokumenty:

- Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Rzeszowie uzgodnił odstąpienie od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko w przedmiotowej sprawie pismem z dnia 27 marca 2017 r. znak **WOOS.410.1.66.2017.PW.4**
- Podkarpacki Państwowy Wojewódzki Inspektor Sanitarny uzgodnił odstąpienie od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko w przedmiotowej sprawie opinią sanitarną z dnia 31.03.2017r. znak **SNZ.9020.1.86.2017.BW.**

Biorąc pod uwagę ww. opinie oraz uwarunkowania określone w art. 49 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa

w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko Wójt Gminy Żurawica odstąpił od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla projektu „Gminny Program Rewitalizacji Gminy Żurawica na lata 2016-2022”.

11. Potencjalne źródła finansowania projektów rewitalizacyjnych

Najważniejszym źródłem finansowania projektów rewitalizacyjnych w okresie programowania 2014–2020 (2023) są środki europejskie wydatkowane przede wszystkim w ramach Regionalnych Programów Operacyjnych. Równocześnie komplementarnymi względem nich źródłami finansowania Przedsięwzięć rewitalizacyjnych są fundusze europejskie w ramach krajowych programów operacyjnych (np. Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko), jak również środki budżetu państwa i jednostek samorządu terytorialnego oraz inne źródła finansowania (np. środki prywatne). Poniżej zamieszczono szczegółowy opis potencjalnych źródeł finansowania projektów przewidzianych do realizacji w Gminnym Programie Rewitalizacji dla Gminy Żurawica na lata 2016–2022. Poniższe informacje odnoszą się do polityk Unii Europejskiej w okresie programowania 2014–2020 (2023) oraz aktualnie realizowanych polityki programów krajowych.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego na lata 2014 – 2020

Podstawowym źródłem finansowania projektów (zarówno infrastrukturalnych, jak i społecznych) przewidzianych do realizacji w Gminnym Programie Rewitalizacji Gminy Żurawica będzie Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego na lata 2014 – 2020. Za pośrednictwem tego programu kompleksowe przedsięwzięcia rewitalizacyjne wspierane będą przede wszystkim w ramach działania **6.3 Rewitalizacja przestrzeni regionalnej** (Źródło: SZOOP Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2014 –2020). Głównym celem tego działania jest ograniczenie problemów społecznych na terenach zdegradowanych. W ramach powyższego działania wspierane będą projekty ukierunkowane na ograniczenie istotnych problemów społecznych zidentyfikowanych w Gminnych Programach Rewitalizacji. W szczególności o dofinansowanie mogą ubiegać się przedsięwzięcia, których zakres rzeczowy obejmuje:

- przebudowę, rozbudowę, nadbudowę lub remont w celu przywrócenia bądź nadania nowych funkcji (społecznych, gospodarczych, edukacyjnych, kulturalnych, rekreacyjnych):
 - budynków użyteczności publicznej oraz zdegradowanych budynków (tj. przemysłowych, powojennych, popegeerowskich, po kolejowych) wraz z zagospodarowaniem przyległego otoczenia, funkcjonowanie związane z tymi budynkami,
 - obszarów przestrzeni publicznej.
- roboty restauratorskie i konserwatorskie budynków znajdujących się w rejestrze zabytków oraz budynków położonych w strefie ochrony konserwatorskiej wraz z zagospodarowaniem terenu funkcjonalnie związanego z tymi budynkami.

Ponadto w ramach powyższych typów przedsięwzięć możliwe będzie dofinansowanie (wyłącznie jako elementu uzupełniającego realizację kompleksowych projektów rewitalizacyjnych) następujących działań:

- budowa, przebudowa lub rozbudowa infrastruktury drogowej poprawiającej dostępność do rewitalizowanych terenów i obiektów (nie więcej niż 30% kosztów kwalifikowanych projektu),
- budowa, przebudowa lub rozbudowa podstawowej infrastruktury komunalnej (przewodów lub urządzeń wodociągowych, kanalizacyjnych, ciepłowniczych, elektrycznych, teletechnicznych oraz gazowych) na obszarze objętym projektem, w celu zapewnienia dostępu dla wszystkich rewitalizowanych terenów i obiektów do podstawowych usług komunalnych,
- przebudowa wspólnych części wielorodzinnych budynków mieszkalnych,
- przebudowa i zakup systemów poprawy bezpieczeństwa publicznego,
- zakup sprzętu i wyposażenia bezpośrednio związanego z funkcją, jaką pełnić będą budynki lub przestrzenie publiczne poddane rewitalizacji.

Wnioskodawcami projektów realizowanych za pośrednictwem działania 6.3. mogą być m.in.: jednostki samorządu terytorialnego oraz ich związki i stowarzyszenia, samorządowe jednostki organizacyjne posiadające osobowość prawną, partnerzy społeczni i gospodarczy, instytucje kultury, kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne, spółdzielnie i wspólnoty mieszkaniowe, towarzystwa budownictwa społecznego, a także przedsiębiorstwa komunalne. Zgodnie z zasadami przyjętymi w Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Podkarpackiego na lata 2014 – 2020, inwestycje finansowane w ramach omawianego działania powinny uwzględniać dostosowanie infrastruktury i wyposażenia do potrzeb osób niepełnosprawnych. Ponadto uzyskanie wsparcia ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach działania 6.3. będzie uwarunkowane zobowiązaniem się wnioskodawcy do złożenia (jako lider lub partner w projekcie) komplementarnego wniosku o dofinansowanie środkami Europejskiego Funduszu Społecznego. Na etapie oceny przedsięwzięć składanych w ramach działania 6.3. będzie badana komplementarność z projektami planowanymi do realizacji w ramach osi VIII (**Integracja społeczna**) i IX (**Jakość edukacji i kompetencji w regionie**) Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego.

W związku z powyższym projekty rewitalizacji o charakterze społecznym, przewidziane w niniejszym dokumencie mogą zostać wsparte środkami Europejskiego Funduszu Społecznego

w szczególności w ramach następujących działań Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego:

- **Działanie 7.1. Poprawa sytuacji osób bezrobotnych na rynku pracy** (projekty ukierunkowane na aktywizację zawodową obejmujące m.in.: szkolenia mające na celu nabycie, podniesienie, uzupełnienie bądź też zmianę kwalifikacji oraz kompetencji zawodowych osób bezrobotnych, biernych zawodowo i poszukujących pracy).
- **Działanie 7.3. Wsparcie rozwoju przedsiębiorczości** (projekty dotyczące m.in. bezwrotnego wsparcia na rzecz osób planujących rozpoczęcie prowadzenia działalności gospodarczej – np. wsparcie o charakterze doradczo-szkoleniowym).
- **Działanie 7.4. Rozwój opieki żłobkowej w regionie** (projekty ukierunkowane na rozwój opieki żłobkowej m.in. poprzez: tworzenie nowych podmiotów opieki nad dziećmi do lat 3 bądź też tworzenie nowych miejsc w istniejących instytucjach opieki nad dziećmi do lat 3).
- **Działanie 8.1. Aktywna integracja osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym** (zintegrowane i zindywidualizowane programy realizowane w oparciu o ścieżkę reintegracji, obejmujące usługi aktywnej integracji o charakterze: społecznym, edukacyjnym, zdrowotnym i zawodowym, włączanie osób niepełnosprawnych w zajęcia na rzecz aktywizacji zawodowej, realizowane w warsztatach terapii zajęciowej, wsparcie działalności w zakresie reintegracji zawodowej i społecznej, prowadzonej w szczególności przez Zakłady Aktywności Zawodowej, Kluby Integracji Społecznej i Centra Integracji Społecznej).
- **Działanie 8.3. Zwiększenie dostępu do usług społecznych i zdrowotnych** (przedsięwzięcia obejmujące m.in.: rozwój środowiskowych form pomocy i samopomocy, działania wspierające opiekunów nieformalnych w opiece domowej, wsparcie dla usług mieszkalnictwa o charakterze wspomaganym, tworzenie miejsc opieki dla osób niesamodzielnych w nowo tworzonych lub istniejących ośrodkach zapewniających opiekę dzienną lub całodobową, szkolenia z zakresu opieki i rehabilitacji osób sprawujących opiekę nad osobami niesamodzielnymi, tworzenie lub funkcjonowanie wypożyczalni sprzętu pielęgnacyjnego i rehabilitacyjnego).
- **Działanie 8.4. Poprawa dostępu do usług wsparcia rodziny i pieczy zastępczej** (projekty dotyczące m.in. wspierania rodziny w postaci działań realizowanych przez jednostki samorządu terytorialnego szczebla gminnego i powiatowego).
- **Działanie 8.5. Wspieranie rozwoju sektora ekonomii społecznej w regionie** (świadczenie usług animacyjnych, inkubacyjnych i biznesowych ukierunkowanych na wsparcie rozwoju ekonomii społecznej – m.in. usługi polegające na dostarczaniu i rozwijaniu kompetencji

i kwalifikacji zawodowych potrzebnych do pracy w przedsiębiorstwach społecznych czy usługi polegające na podnoszeniu kwalifikacji pracowników ekonomii społecznej).

- **Działanie 9.2. Poprawa jakości kształcenia ogólnego** (np. kształcenie kompetencji kluczowych na rynku pracy oraz właściwych postaw i umiejętności, kompleksowe programy wspomagające szkoły bądź też placówki oświaty w procesie indywidualizacji pracy z uczniem ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi).
- **Działanie 9.3. Podnoszenie kompetencji osób dorosłych w obszarze TIK i języków obcych** (przedsięwzięcia ukierunkowane m.in. na kształcenie w formach pozaszkolnych osób dorosłych zainteresowanych zdobyciem, podniesieniem lub też uzupełnieniem kompetencji kluczowych w zakresie technologii informacyjno-komunikacyjnych i języków obcych).
- **Działanie 9.5. Podnoszenie kompetencji osób dorosłych w formach pozaszkolnych** (działania dotyczące podnoszenia umiejętności i uzyskiwanie kwalifikacji zawodowych przez uczestników pozaszkolnych form kształcenia zawodowego i wzmacnianie ich zdolności do zatrudnienia poprzez: kwalifikacyjne kursy zawodowe, kursy umiejętności zawodowych, a także inne kursy umożliwiające uzyskiwanie i uzupełnianie wiedzy, umiejętności i kwalifikacji zawodowych).

Poza działaniem 6.3. (*Rewitalizacja przestrzeni regionalnej*), w Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Podkarpackiego na lata 2014–2020 przewidziano również preferencje dla projektów rewitalizacyjnych (zwiększenie alokacji Unii Europejskiej o środki budżetu państwa) także w ramach innych działań. Działaniami tymi są:

- **Działanie 1.3. Promowanie przedsiębiorczości** (przedsięwzięcia dotyczące m.in. przygotowania terenów inwestycyjnych oraz inkubatorów przedsiębiorczości).
- **Działanie 3.2. Modernizacja energetyczna budynków** (przedsięwzięcia obejmujące głęboką modernizację energetyczną budynków użyteczności publicznej oraz wielorodzinnych budynków mieszkalnych wraz z wymianą oświetlenia tych obiektów na energooszczędne).
- **Działanie 4.3. Gospodarka wodno-ściekowa** (m.in. budowa, rozbudowa, przebudowa lub zakup wyposażenia w zakresie infrastruktury kanalizacji ściekowej i oczyszczania ścieków – projekty realizowane w aglomeracjach z przedziału 2 – 10 tys. RLM, budowa, rozbudowa, przebudowa lub zakup wyposażenia w zakresie sieci wodociągowej oraz ujęć i stacji uzdatniania wody).
- **Działanie 5.4. Niskoemisyjny transport miejski** (projekty mające na celu ograniczenie emisji zanieczyszczeń oraz budowę spójnego i efektywnego systemu przewozów pasażerskich, m.in.

poprzez: zakup lub modernizację niskoemisyjnego taboru transportu publicznego, budowę lub przebudowę niezbędnej infrastruktury na potrzeby komunikacji miejskiej).

- **Działanie 6.2. Infrastruktura ochrony zdrowia i pomocy społecznej** (projekty dotyczące m.in.: przebudowy i rozbudowy istniejącej infrastruktury podmiotów ochrony zdrowia, zakup sprzętu medycznego oraz wyposażenia niezbędnego do świadczenia usług medycznych, budowa, przebudowa, rozbudowa, remont lub wyposażenie istniejącej infrastruktury dla podmiotów świadczących usługi pomocy społecznej oraz bazy lokalowej dla jednostek systemu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, budowa, przebudowa bądź też remont zdegradowanych budynków w celu ich adaptacji na mieszkania wspomagane, chronione i socjalne, budowa, przebudowa, rozbudowa lub remont istniejących budynków wraz z zakupem niezbędnego wyposażenia do świadczenia usług w zakresie opieki nad dziećmi do lat 3).

Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko na lata 2014–2020

Projekty rewitalizacyjne przewidziane do realizacji w Gminnym Programie Rewitalizacji dla Gminy Żurawica mogą także zostać dofinansowane w ramach **Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko na lata 2014–2020** (Źródło: SZOOP Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko na lata 2014–2020). Pomimo iż w Programie Operacyjnym Infrastruktura i Środowisko nie przewidziano bezpośredniego wsparcia na rzecz rewitalizacji (tj. nie wydzielono odrębnych działań dedykowanych projektom rewitalizacyjnym), to zaplanowano przyjęcie rozwiązań promujących projekty powiązane z Lokalnymi Programami Rewitalizacji. Preferencje dla projektów rewitalizacyjnych (tj. dedykowane kryteria wyboru projektów) przewidziane zostały w ramach następujących działań:

- **Działanie 1.3. Wspieranie efektywności energetycznej w budynkach** (projekty obejmujące głęboką kompleksową modernizację energetyczną budynków użyteczności publicznej, a także publicznych szkół artystycznych oraz wielorodzinnych budynków mieszkalnych).
- **Działanie 2.5. Poprawa jakości środowiska miejskiego** (rekultywacja terenów zdegradowanych bądź zdewastowanych oraz remediacja terenów zanieczyszczonych, rozwój terenów zieleni w miastach i ich obszarach funkcjonalnych, inwentaryzacja terenów zdegradowanych i terenów zanieczyszczonych).
- **Działanie 8.1. Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury** (m.in. prace konserwatorskie, restauratorskie oraz roboty budowlane przy obiektach i na obszarach zabytkowych i zespołach tych obiektów i w ich otoczeniu, rozbudowa, przebudowa i remont niezabytkowej infrastruktury na cele działalności kulturalnej, edukacji artystycznej

i archiwów, zakup trwałego wyposażenia do prowadzenia działalności kulturalnej, ochrona i zachowanie zabytkowych ogrodów i parków, zabezpieczenie obiektów przed kradzieżą i zniszczeniem).

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020

Przedsięwzięcia dotyczące rozbudowy i modernizacji targowisk, przewidziane do realizacji w niniejszym programie mogą uzyskać wsparcie ze środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach **Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020** (Źródło: Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020). Tego typu projekty mogą zostać dofinansowane w szczególności w ramach działania **M07. Podstawowe usługi i odnowa wsi na obszarach wiejskich**. W ramach powyższego działania wspierane będą m.in. projekty obejmujące budowę lub modernizację targowisk bądź obiektów budowlanych przeznaczonych na cele promocji lokalnych produktów. Beneficjentami (wnioskodawcami) tego rodzaju inwestycji mogą być gminy i powiaty, a także ich związki. O dofinansowanie mogą się ubiegać projekty realizowane na terenie miejscowości liczących nie więcej niż 200 tys. mieszkańców.

Fundusz Termomodernizacji i Remontów

Przedsięwzięcia dotyczące działań termomodernizacyjnych i remontowych, przewidziane do realizacji w Gminnym Programie Rewitalizacji Gminy Żurawica, mogą się ubiegać o wsparcie w ramach **Funduszu Termomodernizacji i Remontów** (Źródło: portal informacyjny Banku Gospodarstwa Krajowego (www.bgk.pl)) Program ten wdrażany jest w oparciu o przepisy *Ustawy z dnia 21 listopada 2008 r. o wspieraniu termomodernizacji i remontów*, a jego celem jest pomoc finansowa dla inwestorów realizujących przedsięwzięcia termomodernizacyjne i remontowe, jak również wypłata rekompensat dla właścicieli budynków mieszkalnych, w których były lokale kwaterunkowe. Fundusz obsługiwany jest przez Bank Gospodarstwa Krajowego. Wsparcie w ramach programu udzielane jest w formie tzw. premii (termomodernizacyjnej, remontowej i kompensacyjnej).

- **Premia termomodernizacyjna** przysługuje inwestorowi z tytułu realizacji przedsięwzięcia termomodernizacyjnego i stanowi spłatę części kredytu zaciągniętego przez tego inwestora. O dofinansowanie przedsięwzięć w ramach premii termomodernizacyjnej, mogą się ubiegać właściciele bądź też zarządcy: budynków mieszkalnych, budynków zbiorowego zamieszkania, budynków użyteczności publicznej stanowiących własność jednostek samorządu terytorialnego służących do wykonywania przez nie zadań publicznych, lokalnych sieci ciepłowniczych, a także lokalnych źródeł ciepła.

- **Premia remontowa** przysługuje inwestorowi z tytułu realizacji przedsięwzięcia remontowego i stanowi spłatę części kredytu zaciągniętego przez tego inwestora. O dofinansowanie projektu w ramach premii remontowej mogą się ubiegać wyłącznie właściciele lub zarządcy budynków wielorodzinnych (tj. osoby fizyczne, wspólnoty mieszkaniowe z większościowym udziałem osób fizycznych, spółdzielnie mieszkaniowe oraz towarzystwa budownictwa społecznego), których użytkowanie rozpoczęto przed dniem 14 sierpnia 1961 roku.
- **Premia kompensacyjna** przysługuje osobom fizycznym, realizującym projekty remontowe lub remont budynku mieszkalnego. O dofinansowanie projektu w ramach premii kompensacyjnej mogą się ubiegać wyłącznie osoby fizyczne, będące właścicielami budynków mieszkalnych oraz właścicielami części budynków mieszkalnych, w których w okresie pomiędzy 12 listopada 1994 roku a 25 kwietnia 2005 roku znajdowały się lokale kwaterunkowe (co najmniej jeden lokal).

Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Projekty przewidziane do realizacji w Gminnym Programie Rewitalizacji dla Gminy Żurawica dotyczące ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego (zarówno materialnego, jak i niematerialnego), rozwoju infrastruktury kulturalnej, a także wspierania aktywności kulturalnej mieszkańców mogą zostać wsparte w ramach różnego rodzaju **Programów Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego** (Źródło: portal informacyjny Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego (www.mkidn.gov.pl)).

Program Dziedzictwo kulturowe (zasadniczym celem programu jest ochrona polskiego dziedzictwa kulturowego w kraju i za granicą, wspieranie działalności muzeów, jak również popularyzacja kultury ludowej). Projekty zaproponowane w Gminnym Programie Rewitalizacji Gminy Żurawica w szczególności mogą się ubiegać o dofinansowanie w ramach następujących priorytetów tego programu:

- **Priorytet 1.** Ochrona zabytków (głównym dążeniem priorytetu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, poprzez konserwację oraz rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych, a także ich udostępnianie na cele publiczne). W ramach tego priorytetu możliwe jest dofinansowanie prac konserwatorskich i restauratorskich bądź robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków. O wsparcie finansowe w ramach tego priorytetu mogą się ubiegać: osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego, a także inne jednostki organizacyjne, które są właścicielami lub też

posiadaczami zabytków wpisanych do rejestru zabytków (bądź posiadają taki zabytek w trwałym zarządzie).

- **Priorytet 2.** Wspieranie działań muzealnych (zasadniczym celem priorytetu jest wspieranie działalności w zakresie opieki konserwatorskiej nad muzealiami, archiwaliami i księgozbiorami, jak również prezentacja zbiorów w postaci atrakcyjnych poznawczo projektów wydawniczych i wystawienniczych). W ramach tego priorytetu możliwe jest wsparcie projektów dotyczących m.in.: organizacji czasowych wystaw muzealnych, tworzenia stałych wystaw muzealnych, modernizacji stałych wystaw muzealnych, a także konserwacji muzealiów, archiwaliów, starych druków, itp. O dofinansowanie w ramach priorytetu mogą się ubiegać: samorządowe instytucje kultury (z wyjątkiem instytucji współprowadzonych przez ministra oraz jednostki samorządu terytorialnego), organizacje pozarządowe, kościoły i związki wyznaniowe i ich osoby prawne.
- **Priorytet 3.** Kultura ludowa i tradycyjna (podstawowym dążeniem priorytetu jest wspieranie najbardziej wartościowych zjawisk z zakresu szeroko rozumianej kultury ludowej). W ramach tego priorytetu możliwe jest dofinansowanie m.in. projektów obejmujących:
 - animację społeczną oraz kulturową (prowadzonej w oparciu o materialne i niematerialne dziedzictwo kulturowe) wspomagającą lokalne społeczności w działaniach nawiązujących do miejscowych tradycji,
 - działania edukacyjne (m.in. szkolenia, warsztaty oraz kursy) dotyczące zagadnień szeroko pojmowanej kultury tradycyjnej (w jej materialnym i niematerialnym wymiarze).

O wsparcie finansowane w ramach tego priorytetu mogą się ubiegać: samorządowe instytucje kultury, organizacje pozarządowe, podmioty prowadzące działalność gospodarczą, a także kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne.

Program Rozwój infrastruktury kultury (zasadniczym celem programu jest wsparcie infrastruktury oraz poprawa funkcjonowania podmiotów prowadzących działalność kulturalną, domów kultury, jak również szkół i uczelni artystycznych). Projekty przewidziane do realizacji w Gminnym Programie Rewitalizacji Gminy Żurawica w szczególności mogą ubiegać się o dofinansowanie w ramach poniższych priorytetów:

Priorytet 1. Infrastruktura kultury (głównym celem priorytetu jest stworzenie optymalnych warunków dla prowadzenia działalności kulturalnej, poprzez rozbudowę oraz modernizację infrastruktury instytucji kultury, a także innych podmiotów prowadzących działalność w tym obszarze). W przypadku tego priorytetu możliwe jest dofinansowanie projektów dotyczących m.in.

budowy, przebudowy i remontu infrastruktury służącej realizacji działalności kulturalnej, jak również zakup wyposażenia na potrzeby działalności kulturalnej. O wsparcie finansowe w ramach tego priorytetu mogą się ubiegać m.in. samorządowe instytucje kultury (z wyjątkiem domów i ośrodków kultury oraz centrów kultury i sztuki, a także bibliotek w skład których wchodzi powyższe instytucje), jednostki samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe, jak również kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne.

Priorytet 3. Infrastruktura domów kultury (podstawowym celem priorytetu jest stworzenie optymalnych warunków dla działalności ośrodków i domów kultury, a także centrów kultury i sztuki w zakresie animacji kultury i edukacji kulturalnej poprzez rozbudowę i modernizację ich infrastruktury). W ramach priorytetu możliwe jest dofinansowanie projektów obejmujących m.in. roboty budowlane (rozbudowa, przebudowa i remont istniejących obiektów) oraz zakup wyposażenia na potrzeby prowadzenia edukacji kulturalnej. O wsparcie finansowe w ramach priorytetu mogą się ubiegać: domy i ośrodki kultury oraz centra kultury i sztuki posiadające status samorządowej instytucji kultury, biblioteki posiadające status samorządowej instytucji kultury w skład których wchodzi domy i ośrodki kultury bądź centra kultury i sztuki, jak również jednostki samorządu terytorialnego (wyłącznie jako organy prowadzące dla wyżej wskazanych podmiotów).

Program Edukacja (zasadniczym celem tego programu jest rozwijanie kreatywności oraz ekspresji twórczej, a także podnoszenie kompetencji artystycznych i medialnych społeczeństwa). Przedsięwzięcia zaproponowane w Gminnym Programie Rewitalizacji dla Gminy Żurawica mogą się ubiegać o wsparcie w szczególności w ramach priorytetu:

- **Priorytet 1. Edukacja kulturalna** (głównym dążeniem priorytetu jest rozwijanie kreatywności i ekspresji twórczej obywateli oraz wspieranie wydarzeń artystycznych adresowanych do dzieci i młodzieży). W ramach powyższego priorytetu możliwe jest dofinansowanie zadań edukacyjno-animacyjnych dla wszystkich grup wiekowych, jak również wydarzeń artystycznych dla dzieci i młodzieży do 18 roku życia.

Programy Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

Działania o charakterze proekologicznym przewidziane Gminnym Programie Rewitalizacji dla Gminy Żurawica mogą się ubiegać o dofinansowanie w ramach różnych programów **Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Rzeszowie** (Źródło: portal informacyjny WFOŚiGW w Rzeszowie (www.bip.wfosigw.rzeszow.pl)). :

- **Program Ochrona atmosfery.** O dofinansowanie w formie dotacji w ramach tego programu mogą się ubiegać jednostki sektora finansów publicznych oraz inne podmioty z wyłączeniem przedsiębiorców, podejmujące się realizacji kompleksowych działań termomodernizacyjnych budynków użyteczności publicznej, w szczególności związanych z likwidacją dotychczasowych źródeł ciepła bazujących na paliwach stałych na obszarach wskazanych w programach ochrony powietrza jako obszary z przekroczeniami wartości dopuszczalnych lub też związane z realizacją nowych źródeł ciepła z zastosowaniem odnawialnych źródeł energii.
- **Program Edukacja ekologiczna.** W ramach programu w formie dotacji wspierane są projekty upowszechniające wiedzę ekologiczną, realizowane przez podmioty prowadzące działalność w obszarze edukacji ekologicznej. O dofinansowanie mogą się ubiegać zwłaszcza projekty obejmujące: rozwój bazy edukacji ekologicznej (doposażenie pracowni edukacyjnych), budowę i modernizację terenowych ścieżek edukacyjnych, organizację konkursów i olimpiad (zakup nagród rzeczowych dla finalistów), jak również organizację konferencji, warsztatów oraz akcji upowszechniających wiedzę ekologiczną.

Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich na lata 2014–2020

Różnorodne działania społeczne o charakterze społecznym ukierunkowane na rozwój społeczeństwa obywatelskiego, jak również budowę kapitału społecznego oraz stymulowanie aktywności społecznej mieszkańców, przewidziane do realizacji w Gminnym Programie Rewitalizacji dla Gminy Żurawica mogą zostać wsparte w ramach **Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich na lata 2014–2020** (Źródło: portal informacyjny Departamentu Pożytku Publicznego MPiPS (www.pozytek.gov.pl)). Program jest instrumentem finansowanym ze środków budżetu państwa, adresowanym do podmiotów sektora społecznego (pozarządowego). Głównym celem programu jest zwiększenie poziomu zaangażowania obywateli i organizacji pozarządowych w życie publiczne. Osiągnięciu tego celu służyć ma realizacja 4 priorytetów, którymi są:

- **Priorytet 1. Małe inicjatywy** (głównym celem priorytetu jest zwiększenie ilości realizowanych inicjatyw oddolnych). W ramach priorytetu wspierane są działania ukierunkowane m.in. na: animowanie działań samopomocowych i wspieranie młodych organizacji pozarządowych.
- **Priorytet 2. Aktywne społeczeństwo** (zasadniczym celem priorytetu jest zwiększenie liczby obywateli angażujących się w inicjatywy lokalne oraz działania realizowane przez organizacje pozarządowe). W ramach tego priorytetu wspierane są przedsięwzięcia zogniskowane m.in. na: aktywizację obywateli w sprawach wspólnotowych, rozwijanie wolontariatu, aktywizację

współpracy wspólnot lokalnych i organizacji publicznych, wspieranie aktywnych form integracji społecznej, a także rozwój przedsiębiorczości społecznej.

- **Priorytet 3. Aktywni obywatele** (głównym celem priorytetu jest wzrost poziomu partycypacji obywateli w sprawach publicznych). W ramach tego priorytetu wspierane są przedsięwzięcia dotyczące m.in. zwiększania wpływu obywateli na polityki publiczne, rozwijania edukacji obywatelskiej i kompetencji społecznych oraz wspierania tworzenia partnerstw i innych form współpracy służących aktywizacji obywateli i przekazywaniu im realizacji zadań publicznych.
- **Priorytet 4. Silne organizacje pozarządowe** (głównym dążeniem priorytetu jest wzmocnienie potencjału sektora pozarządowego). W przypadku tego priorytetu wspomagane są projekty dotyczące zwiększania kompetencji organizacji społecznych, jak również wspierania działań o charakterze systemowym.

Rządowy Program na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych

Różnego rodzaju działania społeczne ukierunkowane na zaspokajanie szeroko rozumianych potrzeb osób w podeszłym wieku, jakie przewidziano do realizacji w Gminnym Programie Rewitalizacji dla Gminy Żurawica, mogą zostać dofinansowane za pośrednictwem **Rządowego Programu na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2014–2020** (Źródło: portal informacyjny Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej (www.mpips.gov.pl)). Podstawowym celem tego programu jest poprawa poziomu i jakości życia osób starszych (osób w wieku powyżej 60 lat) dla godnego starzenia się poprzez aktywność społeczną. Program ten adresowany jest przede wszystkim do organizacji oraz instytucji prowadzących działalność na rzecz osób w podeszłym wieku (w tym osób niepełnosprawnych lub osób o ograniczonej sprawności ruchowej) przy wykorzystaniu istniejącej infrastruktury społecznej, a także ścisłej współpracy z jednostkami samorządowymi (placówkami kulturalno-oświatowymi). W programie wyznaczone zostały 4 priorytety, a mianowicie:

- **Priorytet 1. Edukacja osób starszych** (głównym celem priorytetu jest zwiększenie dostępności oraz poprawa jakości oferty edukacyjnej adresowanej do osób starszych). W ramach priorytetu wspierane są działania obejmujące m.in.: zajęcia z różnych dziedzin dedykowanych osobom starszym oraz programy edukacyjne i warsztaty o aktywnym starzeniu, kształcenie opiekunów, zajęcia przygotowujące do usług wolontariackich.
- **Priorytet 2. Aktywność społeczna promująca integrację wewnątrz- i międzypokoleniową** (podstawowym dążeniem priorytetu jest tworzenie odpowiednich warunków dla integracji wewnątrzpokoleniowej, a także międzypokoleniowej osób starszych w oparciu o istniejącą infrastrukturę społeczną). W ramach tego priorytetu wspierane są projekty dotyczące m.in.: aktywności fizycznej i turystyczno-rekreacyjnej osób starszych, zajęć w obszarze kultury oraz

sztuki (w tym działania angażujące różne pokolenia), przeciwdziałania wykluczeniu cyfrowemu.

- **Priorytet 3. *Partycypacja społeczna osób starszych*** (zasadniczym celem priorytetu jest rozwój zróżnicowanych form aktywności społecznej osób starszych, w tym zwłaszcza ich partycypacji w życiu społecznym, procesach decyzyjnych i kształtowaniu polityk publicznych). W ramach tego priorytetu wspierane są projekty dotyczące m.in.: różnych form aktywności osób starszych wobec lokalnych społeczności, aktywności wspierających uczestnictwo i integrację w życiu społecznym i publicznym.
- **Priorytet 4. *Usługi społeczne dla osób starszych (usługi zewnętrzne)*** (podstawowym celem priorytetu jest zwiększenie stopnia dostępności oraz podniesienie jakości usług społecznych dla osób starszych, a także wspieranie różnych działań na rzecz samoorganizacji i samopomocy). W przypadku tego priorytetu wspierane są projekty obejmujące m.in.: wspieranie różnych form samopomocy, szkolenia dla wolontariuszy i opiekunów (z zakresu pomocy osobom starszym), jak również poprawę dostępności osób starszych do różnorodnych usług (m.in. opiekuńczych, kulturalnych, edukacyjnych, doradczych, sportowych i turystycznych).

12. Komplementarność i mechanizmy integrowania działań rewitalizacyjnych

Zgodnie z Wytycznymi w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014 - 2020 z 3 lipca 2015 r. wydanymi przez Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju, wymogiem koniecznym przy opracowaniu programów rewitalizacji jest konieczność zapewnienia komplementarności w pięciu aspektach:

- przestrzennym,
- problemowym,
- proceduralno
- instytucjonalnym,
- międzyokresowym,
- źródeł finansowania.

Zagadnienie komplementarności projektów w ramach planowanej rewitalizacji stanowi, obok szczegółowej diagnozy oraz możliwie szerokiej partycypacji społecznej, bardzo ważny aspekt opracowania Programu Rewitalizacji jest szczególnie podkreślany przez Ministerstwo Rozwoju oraz Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego.

Komplementarność jako zapewnienie powiązań pomiędzy poszczególnymi projektami umożliwia efektywne wykorzystanie środków finansowych przeznaczonych na rewitalizację oraz implikuje skuteczność działań w każdym obszarze problemowym.

12.1 Komplementarność przestrzenna

Projekty przewidziane dla wyznaczonego w Gminie Żurawica obszaru GPR mają na celu oddziaływanie na cały dotknięty kryzysem obszar (a nie punktowo, w pojedynczych miejscach), wzajemnie się dopełniają, co implikuje efekt synergii pomiędzy nimi. Komplementarność przestrzennej interwencji poszczególnych projektów ujawnia się również w tym, że planowane działania nie będą skutkować przesuwaniem problemów na inne obszary ani prowadzić do niepożądanych efektów społecznych takich jak segregacja społeczna i wykluczenie. Wszystkie podstawowe projekty rewitalizacyjne skupiają się na wyznaczonym obszarze GPR i są z nim ściśle powiązane. Są odpowiedzią na główne problemy dla tego terenu. Dzięki ich realizacji pozytywne skutki widoczne będą na całym obszarze, ponieważ wiele z nich dotyczy działań podejmowanych dla miejsc lub obszaru, całego miasta jak i regionu. Ich realizacja będzie zapobiegać przenoszeniu się różnych problemów na dalsze obszary gminne.

12.2 Komplementarność problemowa

Wybrane do realizacji przedsięwzięcia rewitalizacyjne dopełniają się tematycznie, sprawiając, że program rewitalizacji będzie oddziaływał na wyznaczony obszar GPR we wszystkich niezbędnych aspektach (społecznym, ekonomicznym, przestrzennym, środowiskowym, kulturowym, technicznym). Jednocześnie planowane projekty unikają fragmentacji działań, koncentrując uwagę na całościowym spojrzeniu na przyczyny kryzysu danego obszaru, określają pożądany stan, do którego mają doprowadzić dany obszar projekty/przedsięwzięcia rewitalizacyjne. Zadania o charakterze infrastrukturalnym (remonty, modernizacje) zostały przewidziane w taki sposób aby służyły zarówno poprawie jakości życia mieszkańców, jak również zwiększeniu ładu przestrzennego.

12.3 Komplementarność proceduralno – instytucjonalna

Zarządzanie procesem rewitalizacji odbywa się w sposób interdyscyplinarny. Z ramienia Wójta Gminy proces rewitalizacji realizowany jest przez wskazane Wydziały merytoryczne UG Żurawica. Powołanie Komitetu Rewitalizacji zapewnia wsparcie organu opiniująco-doradczego program. Z punktu widzenia realizacji programu, możliwe będzie współdziałanie interesariuszy na zasadach partnerstwa. W celu lepszej koordynacji i monitorowania efektów zostaną powołani Koordynatorzy Rewitalizacji. Zaproponowany schemat struktury zarządzania zapewnia wzajemne współdziałanie zaangażowanych podmiotów oraz spójność procedur.

12.4 Komplementarność międzyokresowa

Gminny Program Rewitalizacji dla Gminy Żurawica na lata 2016-2022 zachowuje ciągłość programową, a szczegółowy dobór projektów jest efektem krytycznej oceny oraz sformułowania wniosków na temat dotychczasowego (w kontekście zaangażowania środków wspólnotowych, szczególnie w ramach polityki spójności 2007-2013) sposobu wspierania procesów zaangażowanych społecznie. Przedsięwzięcia podejmowane w poprzednich okresach programowych znajdują kontynuację w planowanych zadaniach w ramach niniejszego dokumentu. Wnioski wyciągnięte z realizacji poprzednich działań rewitalizacyjnych pozwalają na jeszcze bardziej efektywne wykorzystanie środków i możliwości w aktualnej perspektywie finansowej.

12.5 Komplementarność źródeł finansowania

Planowane projekty rewitalizacyjne, opierają się na uzupełnianiu i łączeniu wsparcia ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Europejskiego Funduszu Społecznego, z wykluczeniem ryzyka podwójnego dofinansowania. Ponadto łączą prywatne i publiczne źródła finansowania, przy założeniu, że stymulowanie endogenicznych zdolności inwestycyjnych ma kluczowe znaczenie dla dynamiki pożądanych zmian na wyznaczonym obszarze GPR. Projekty, które zostały zapisane w niniejszym dokumencie mają zapewnione finansowanie z różnych źródeł, które wzajemnie się uzupełniają i łączą. Kluczowe znaczenie z punktu widzenia skutecznej realizacji założeń rewitalizacyjnych są środki Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Europejskiego Funduszu Społecznego. Podstawowe inwestycje będą realizowane ze środków Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego 2014-2020. Ponadto projekty zapisane w dokumencie dają także możliwość włączenia środków prywatnych w finansowanie procesów rewitalizacji. Współ funkcjonowanie zaplanowanych projektów, które są względem siebie komplementarne, zakłada skonsolidowanie wysiłków różnych podmiotów na rzecz obszaru zdegradowanego i jest ważnym warunkiem sukcesu całego procesu.

13. Mechanizmy włączenia mieszkańców, przedsiębiorców i innych podmiotów i grup aktywnych na terenie gminy w proces rewitalizacji

Aktywowanie i udział mieszkańców oraz włączenie, organizacja i formowanie miejscowej sieci interesariuszy w danym miejscu są koniecznymi warunkami powodzenia długofalowego rozwoju obszarów kryzysowych.

Partycypacja społeczna w ramach niniejszego Programu obejmuje przygotowanie, prowadzenie i ocenę rewitalizacji w sposób zapewniający aktywny udział mieszkańców Gminy i interesariuszy, w tym prowadzenie konsultacji społecznych oraz powołanie Komitetu Rewitalizacji.

Działania włączające społeczność i partycypacyjne polegają w szczególności na:

1. poznaniu potrzeb i oczekiwań mieszkańców interesariuszy oraz dążeniu do spójności planowanych działań z tymi potrzebami i oczekiwaniami mieszkańców Gminy,
2. prowadzeniu, skierowanych do interesariuszy, działań edukacyjnych i informacyjnych o procesie rewitalizacji, w tym o istocie, zasadach prowadzenia rewitalizacji, wynikających z ustawy, oraz o przebiegu tego procesu – obejmuje działania informacyjne Urzędu Gminy Żurawica m.in. za pośrednictwem strony internetowej,
3. Inicjonowaniu umożliwianiu i wspieraniu działań służących rozwijaniu dialogu między interesariuszami oraz ich integracji wokół rewitalizacji – m.in. powołanie międzysektorowego Komitetu Rewitalizacji,
4. Zapewnieniu udziału interesariuszy w przygotowaniu dokumentów dotyczących rewitalizacji, w szczególności gminnego programu rewitalizacji – poprzez konsultacje zadań i całego dokumentu,
5. Wspieraniu inicjatyw zmierzających do zwiększania udziału interesariuszy w przygotowaniu i realizacji gminnego Programu Rewitalizacji – poprzez konsultację zadań i całego dokumentu oraz okresowe konsultacje nowych zadań,
6. Zapewnieniu w przygotowaniu, prowadzeniu i ocenie rewitalizacji możliwości wypowiedzenia się przez interesariuszy – poprzez okresowe konsultacje nowych zadań.

Formami konsultacji społecznych przewidzianymi dla niniejszego Programu są w szczególności:

1. Zbieranie uwag w postaci papierowej lub elektronicznej, w tym za pomocą komunikacji elektronicznej, w szczególności poczty elektronicznej lub formularzy zamieszczonych na stronie Urzędu Gminy Żurawica,
2. Spotkania, debaty, warsztaty, spacer studyjne, ankiety, wywiady, wykorzystanie grup przedstawicielskich lub zbieranie uwag ustnych.

Istotnym sposobem włączenia mieszkańców i interesariuszy rewitalizacji w działania jest postulowanie w niniejszym Programie powołanie Komitetu Rewitalizacji, który ma stanowić międzysektorowe forum współpracy i dialogu interesariuszy z organami gminy w sprawach dotyczących przygotowania, prowadzenie i oceny rewitalizacji oraz pełni funkcję opiniodawczo-doradczą Wójta.

Załącznik nr 1 Wykaz projektów do Gminnego Programu Rewitalizacji

Nr obszaru	Nazwa przedsięwzięcia	Zakres zadań (projekty)	Podmiot realizujący zadanie	Szacowana wartość	Potencjalne źródła finansowania	Termin realizacji	Lokalizacja
Obszar nr 1	Rewitalizacja Zespołu Dworskiego i Folwarcznego: Dom Rządcy Przebudowa/rozbudowa Zespołu Dworskiego i Folwarcznego: Dom Rządcy	<ul style="list-style-type: none"> utwardzenie alejek i budowa nowych ciągów komunikacyjnych; wykonanie nawierzchni na ulicach prowadzących do parku; kompleksowe zagospodarowanie terenu (np. siłownia napowietrzna, elementy rekreacyjno-sportowe). 	Urząd Gminy Żurawica	3 500 000,00	RPO Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020/PROW na lata 2014-2020/Fundusz Termomodernizacji i Remontów/Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego/ Programy Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej/środki własne	2018-2022	działki nr: 1199/1, 1199/2, 257/2, 257/3, 258/12, 257/4, 1199/1, 261/5, 257/2, 258/12, 1199/2, 257/3, 257/5, 257/4, 1858/2, 1203/2, 1203/3, 1202 obręb nr 0009
Obszar nr 1	Rewitalizacja Zespołu Dworskiego i Folwarcznego: park	<ul style="list-style-type: none"> utwardzenie alejek i budowa nowych ciągów komunikacyjnych; wykonanie nawierzchni na ulicach prowadzących do parku; wykonanie parkingu dla samochodów; wykonanie oświetlenia i monitoringu na terenie parku 	Urząd Gminy Żurawica	4 500 000,00	RPO Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020/PROW na lata 2014-2020/Fundusz Termomodernizacji i Remontów/Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego/ Programy Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej/środki własne	2018-2022	działki nr: 3/79, 3/39, 3/61, 3/62, 3/63, 3/60, 3/65, 3/66, 3/28, 3/12, 3/11, 3/25, 3/39, 3/58, 3/56, 3/57, 3/55, 3/52, 3/71, 3/70, 3/75, 3/75, 3/74, 3/53, 3/19, 3/20, 3/10, 3/34, 3/49, 3/48 obręb nr 0009

		<ul style="list-style-type: none"> i drogach dojazdowych; kompleksowe zagospodarowanie terenu (siłownia napowietrzna, elementy rekreacyjno-sportowe). 					
Obszar nr 1	Rewitalizacja terenu przy osiedlu Sikorskiego w Żurawicy	<ul style="list-style-type: none"> modernizacja oświetlenia oraz ciągów komunikacyjnych; ławki, kosze, mała architektura 	Urząd Gminy Żurawica	500 000,00	RPO Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020/PROW na lata 2014-2020/Fundusz Termomodernizacji i Remontów/Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego/ Programy Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej/środku własne	2018-2022	działki nr: 3/23, 3/74, 3/75, 3/70, 3/71, 3/52, 3/55, 3/56, 3/57, 3,58 Obręb nr 0009
Obszar nr 2	Rewitalizacja terenu Parku oraz Pałacu w Maćkowicach <hr/> przebudowa/ rozbudowa Pałacu w Maćkowicach	<ul style="list-style-type: none"> utwardzenie alejek i budowa nowych ciągów komunikacyjnych; wykonanie nawierzchni na ulicach prowadzących do parku; wykonanie parkingu dla samochodów; wykonanie oświetlenia i monitoringu na 	Urząd Gminy Żurawica	3 000 000,00	RPO Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020/PROW na lata 2014-2020/Fundusz Termomodernizacji i Remontów/Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego/ Programy Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej/środku własne	2018-2022	działki nr 1196/1, 1202, 1263/4, 1186/2, 1188, 1181, 1178, 1178,1177,1176, 1174, 1172/6, 1172/8, 1263/3, 1189, 1263/4, 1197/2, 1179/1, 1199, 1202, 1200, 1203/3, 1203/2, 312, 1196/1, 1195/1, 1195/2, 1193, 1194, 1192, 1191/4, 1191/3, 1191/5, 1191/1, 1189 obręb nr 0006

		<p>terenie parku i drogach dojazdowych;</p> <ul style="list-style-type: none"> kompleksowe zagospodarowanie terenu 					
Obszar nr 3	<p>Rewitalizacja zespołu parkowego Spółdzielni Rolniczej w Wyszatycach</p> <hr/> <p>Przebudowa/rozbudowa zespołu parkowego</p>	<ul style="list-style-type: none"> utwardzenie alejek i budowa nowych ciągów komunikacyjnych; wykonanie nawierzchni na ulicach prowadzących do parku; wykonanie oświetlenia i monitoringu na terenie parku i drogach dojazdowych; kompleksowe zagospodarowanie terenu (siłownia napowietrzna, elementy rekreacyjno-sportowe, mała architektura; ławki). 	Urząd Gminy Żurawica	1 000 000,00	<p>RPO Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020/PROW na lata 2014-2020/Fundusz Termomodernizacji i Remontów/Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego/ Programy Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej/środku własne</p>	2018-2022	działki nr 828/15 obręb nr 0008
Obszar nr 3	Rewitalizacja i zagospodarowanie terenu wokół kościoła w Wyszatycach	<ul style="list-style-type: none"> utwardzenie alejek i budowa nowych ciągów komunikacyjnych; wykonanie nawierzchni na uliczkach 	Urząd Gminy Żurawica	1 000 000,00	<p>RPO Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020/PROW na lata 2014-2020/Fundusz Termomodernizacji i Remontów/Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa</p>	2018-2022	Zespół parkowy Spółdzielni Rolniczej w Wyszatycach – działki nr 828/15 obręb nr 0008 Kościół w Wyszatycach wraz z najbliższym otoczeniem – działki nr 769, 767, 768/2, 768/1, 778/1, 1653, 1654/1, 1654/3,

		<p>prowadzących do parku i wewnętrznych alejkach;</p> <ul style="list-style-type: none"> wykonanie oświetlenia i monitoringu na terenie parku i drogach dojazdowych; kompleksowe zagospodarowanie terenu (siłownia napowietrzna, elementy rekreacyjno-sportowe, mała architektura; ławki). 			Narodowego/ Programy Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej/środku własne		1652, 1654/4, 1655, 778/2, 793, 794, 790, 795/1, 796/1, 796/2, 797, 799/1, 798, 799/2, 799/1, 801, 802, 803, 804, 809, 828/11, 828/15, 828/13, 828/12, 828/16, 829, 830, 834/1, 834/2, 835, 836, 837, 838/2, 838/1, 839, 833, 832/1 obręb nr 0008
Obszar nr 4	<p>Rewitalizacja i zagospodarowanie terenu Zespołu Pałacowo – Dworski w Kosienicach</p> <hr/> <p>Przebudowa/ rozbudowa Pałacu Dworskiego</p>	<ul style="list-style-type: none"> utwardzenie alejek i budowa nowych ciągów komunikacyjnych; wykonanie nawierzchni na ulicach prowadzących do parku; wykonanie parkingu dla samochodów; wykonanie oświetlenia i monitoringu na terenie parku i drogach dojazdowych; kompleksowe 	Urząd Gminy Żurawica	2 500 000,00	RPO Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020/PROW na lata 2014-2020/Fundusz Termomodernizacji i Remontów/Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego/ Programy Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej/środku własne	2018-2022	działki nr 1015, 1017, 1018, 1494, 1495, 795, 797, 798, 799, 800, 801, 802, 803, 804, 805, 806/1, 806/2, 807, 810, 706, 705/7, 705/6, 705/5, 705/3, 705/2, 705/4, 704, 703, 701/6, 809/1, 809/2, 808 obręb nr 0005

		zagospodarowanie terenu (siłownia napowietrzna, elementy rekreacyjno-sportowe).					
Obszar nr 5	Zagospodarowanie terenu Arboretum w Bolestraszcach	<ul style="list-style-type: none"> Wykonanie ciągów pieszo – rowerowych wraz z niezbędną infrastrukturą; utwardzenie terenu wokół Arboretum i kompleksowe jego zagospodarowanie 	Urząd Gminy Żurawica	1 500 000,00	RPO Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020/PROW na lata 2014-2020/Fundusz Termomodernizacji i Remontów/Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego/ Programy Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej/środku własne	2018-2022	działki nr 950, 947, 945/2, 755/2, 755/1, 760/14, 760/2, 760/11, 760/12, 760/10, 1443, 766/4, 766/32, 1/2, 766/42, 766/26, 766/25, 766/24, 766/13, 766/14, 768, 766/45, 766/29, 1450, 1393, 854, 856, 858/1, 858/2, 869, 868, 860, 862, 761/4, 761/42, 761/39, 761/38, 761/29, 761/24, 761/25, 1405, 908/5, 908/6, 927, 929, 932, 935, 937, 940, 944, 951/1, 951/2, 951/3, 945/1, 1439, 766/47, 766/50, 760/18, 760/37, 767/2, 770/2, 770/1, 766/41, 766/11, 1400/5, 1400/4, 1393, 761/46 obręb nr 0002
Obszar nr 5	<p>Zagospodarowanie terenu wokół Fortu XIIIb</p> <hr/> <p>Przebudowa drogi gminnej od drogi powiatowej nr 1820R (w kierunku Huczka)</p> <hr/> <p>Budowa grzybka turystycznego z mapa</p>	<ul style="list-style-type: none"> utwardzenie terenu wokół fortu i zagospodarowanie jego otoczenia ciągi pieszo – rowerowe prowadzące do fortu mała architektura (wiata, ławki, monitoring, oświetlenie, itp.) poprawa nawierzchni 	Urząd Gminy Żurawica	1 500 000,00	RPO Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020/PROW na lata 2014-2020/Fundusz Termomodernizacji i Remontów/Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego/ Programy Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej/środku własne	2018-2022	działki nr: 1186/2, 1186/6, 1186/3, 1188/2, 1191/2, 1186/7, 1188/3, 761/37; 1400/5; 1400/4, 942/18, 942/18, 942/19 obręb nr 0002

	turystyczna gm. Żurawica i sołectwa Bolestraszyce	drogi <ul style="list-style-type: none"> • wybudowanie grzybka turystycznego, • rozbudowa oświetlenia oraz budowa nowego oświetlenia 					
	<hr/> Budowa oświetlenia parkowego przy wjeździe do hotelu i restauracji Villa Bolestraszyce						

Wszystkie przedsięwzięcia realizowane na obszarach objętych ochroną konserwatorską, dotyczące obiektów wpisanych do rejestru zabytków lub do ewidencji zabytków, wymagają uzgodnienia z Podkarpackim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.